BS

203 BRABANT STRIP MAGAZINE

Stripwinkel Adhemar
Kammerstraat 25, 9000 Gent

HET BESLOTEN LAND

STRIPS-COMICS-COOL MEDIA
Parijsstraat 16 Leuven
016-225840
info@hbl.be
www.hbl.be

Stripwinkel TISTJEN DOP
www.tistjendop.be

Patersstraat 96 - 2300 Turnhout
0475.379968 - info@tistjendop.be

Ruime keuze in Engelstalige strips:
graphic novels, klassiekers, manga, humor
en underground.

De Striepclub

www.striepclub.be
Regelmatige updates met een stripveiling, promoties, acties, activiteiten, speciale uitgaven, posters en prentkaarten, enkel te verkrijgen in of via De Striepclub.

TWEEWEKELIJKSE STRIPVEILING!

Schrijf je in op onze wekelijkse nieuwsbrief via info@striepclub.be

De Striep Brugge, Katelijnestraat 42, 8000 Brugge
De Striep Oostende, Paulusstraat 36, 8400 Oostende

STRIPWINKEL WONDERLAND

Wonderland Productions

Paardsdemerstraat 19
3500 HASSELT
✆ 011/22 82 00

STRIPFORUM

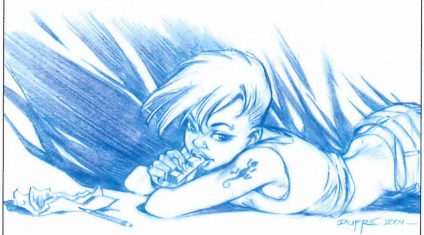

www.getekendereep.com

www.bonte.be **BONTE**

BS
BRABANT STRIP MAGAZINE

nr 203 (5) van 21/01/2015

Gratis voor leden van Brabant Strip vzw, vereniging van stripliefhebbers van 9 tot 99, en van de Reclame-stripclub. Wordt niet los verkocht.

Bestuur
Joeri Delamane, Etienne Hauwaerts, Yves Kerremans, Jean Smits

Werkgroep
Joppe Broeckhoven, Marc de Hertogh, Marc de Lint, Kurt Morissens, Philippe Mouvet, Hendrik Neyts, Jozef Peeters, Roger Philippot, Yves Pieters, Bertrand Van Herp, Johan Van Ransbeeck, Peter Vermaele, Emmanuel Lerno

Redactie en medewerkers
Tom Bouden, Gert Bussens, Felix Dekeye, Léon den Hartog, Jeroen Denters, Martin Floré, Willem Gay, Jean-Pierre Legein, Ivan Moerman, Chris Mouton, Robin Schouten, David Steenhuyse, Marc Van Lint, Ine en Martin van Meenen, Tom Vermeeren, Wouter Adriaensen

Eindredactie
Emmanuel Lerno

Lay-out
Jeroen Denters

Cover
Uderzo

Auteursrechten
Overname van artikels of illustraties, zelfs gedeeltelijk, is niet toegelaten zonder uitdrukkelijke toestemming van de uitgever.
Copyright van afbeeldingen of foto's berust bij de diverse auteurs en uitgeverijen.
Alle Kuifjeafbeeldingen:
copyright Hergé/Moulinsart 2015

Lidgeld
Lidgeld 2015 B & NL: 28 euro
Rest van de wereld: op aanvraag
(B): 001-2980926-95
BIC GEBABEBB
IBAN BE76 0012 9809 2695
(NL): Giro 7616528
(altijd deze naam gebruiken:
Brabant Strip vzw)

Verantwoordelijke uitgever
Brabant Strip vzw, Dewandelaerstraat 8, 1930 Nossegem

NIEUW E-MAILADRES
brabant.strip@gmail.com
www.brabantstrip.be

Oplage:
1.400 exemplaren

Voorwoord

"We zoeken een nieuwe hoofdredacteur voor Brabant Strip Magazine. Ken je niemand, of ben je eventueel zelf geïnteresseerd?"
Euhmmmm, daar moest ik toch even over nadenken. De goesting was er alleszins van in het begin, maar zou ik er wel de tijd voor vinden? Met een eerste baby op komst en een nieuwe uitdaging op professioneel vlak leek dit inderdaad niet evident. Maar hoe vaak krijg je de kans om te gaan bepalen hoe het magazine waar je reeds jarenlang op geabonneerd bent en die over je passie gaat, er in het vervolg uit gaat zien?
En dan ga je toch eens praten met de werkgroep, een gemotiveerde bende strip-enthousiastelingen. "Neen, je moet zelf niet zo veel schrijven, de meeste artikels worden aangeleverd, ..." Ja, dan kan je toch niet weigeren, neen?
En dus hiermee hebben jullie mijn eerste nummer in de handen, nummer 203 van Brabant Strip Magazine met een groots interview met Uderzo waarin hij antwoordt op vragen van andere stripauteurs, een interview met Theo, de nieuwe tekenaar van Murena, een artikel over de muziek in Lucky Luke, de aankondiging van de nieuwe Fenixalbums. En natuurlijk ook enkele vertrouwde rubrieken zoals 14-18 de grote oorlog in de strip, de favoriete dédicace van en Sleens curiosahoekje.
En natuurlijk moet ik jullie wijzen op de jaarlijkse collecte van het lidgeld! Vergeet niet te betalen voor de volgende nummers van 2015 (eigenlijk hoort dit nummer nog bij de vorige jaargang ;))!

Genegen groeten,
Emmanuel Lerno.

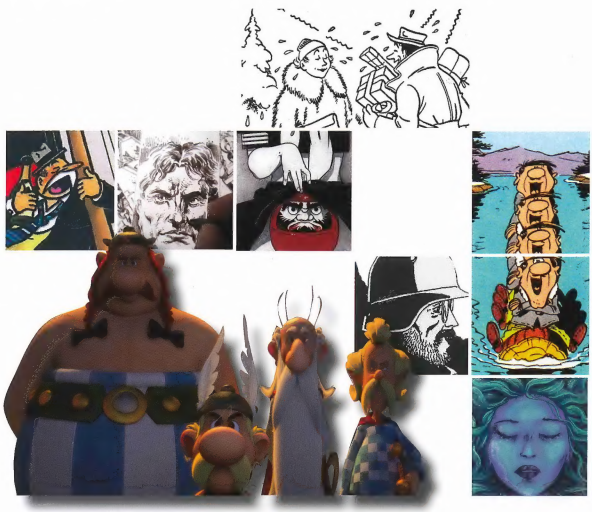

Inhoud

4 Schijnwerper
6 Uderzo
24 Lucky Luke
34 WO I in strip
38 Theo
47 Charlie Hebdo (1)
48 Nieuwjaarskaarten (1)
50 Expo's
59 Charlie Hebdo (2)
60 Sleen
62 Bob De Moor
64 Uitgelezen
67 Charlie Hebdo (3)
68 Dédicace
71 Nieuwjaarskaarten (2)
73 Charlie Hebdo (4)
74 BS Nieuws
79 Agenda

BS SCHIJNWERPER

CHARLIE HEBDO
CHARLIE HEBDO
Si Mahomet revenait...
CHARLIE HEBDO
L'amour plus fort que la haine
CHARLIE HEBDO
Intouchables 2
CHARLIE HEBDO
CHARLIE HEBDO
Il faut voler "Charlie Hebdo"
CHARLIE HEBDO
CHARLIE HEBDO
Charia Hebdo
Oui Allah t'aura
US
S
RLIE

blad

l'avenir
BRABANT WALLON
CHARLIE HEBDO
SINDEN-

LA DERNIÈRE HEURE
LES SPORTS
Les suspects du carnage

GAZET VAN ANTWERPEN
Editie MECHELEN
CAVANA PETE
IK BEN CHARLIE
Blz. 2-9

BELGIQUE
La Libre
NOUS SOMMES TOUS CHARLIE
16 pages spéciales

HET BELANG VAN LIMBURG
ZWARTE DAG VOOR DE FREIHEID
SATIRE TEGEN TERREUR
JE ZWIJGEN!
NOOIT DE BAKE

ALBERT UDERZO

EN ZIJN BEWONDERAARS

Albert Uderzo is een levende legende. Hij werd in 1927 geboren als kind van Italiaanse immigranten in de kleine Franse gemeente Fismes in de buurt van Reims. Hij start zijn loopbaan als tekenaar en is zijn hele leven blijven tekenen. In 1950 ontmoet hij in Brussel de tekenaars Hubinon, Paape en Mitacq en de scenarist Charlier. Hij leert in diezelfde periode ook zijn boezemvriend René Goscinny kennen. Het begin van een decennialange samenwerking. Zijn bekendste creatie is uiteraard de onoverwinnelijke Galliër *Asterix*. Maar hij is ook de tekenaar van *Tanguy en Laverdure*, *Hoempa-Pa* en *Johan Pikbroek*. Eind vorig jaar gaf hij definitief het potlood voor *Asterix* door aan Conrad en Ferri. Tijd voor een ode aan dit monument van de 9de kunst. Brabant Strip vroeg tal van collega's welke vraag (of vragen) zij altijd al hadden willen stellen aan de 87-jarige Uderzo. We kregen reacties vanuit alle hoeken van onze planeet. En Uderzo? Die vond het ook een geweldig initiatief. Hij was bij sommige vragen niet te stoppen. Een echte spraakwaterval.

DOOR **TOM VERMEEREN** EN **GERT BUSSENS**

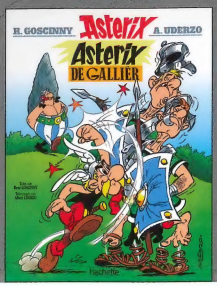

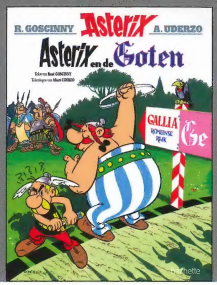

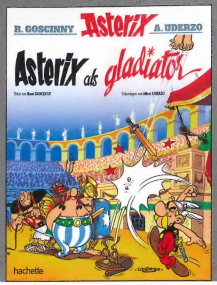

D'AUWE (The Champions, Knokke-Heist Gestript, Humor in beroepen : Politie, Rooie Oortjes)

Is er een magische formule om grappige situaties te bedenken die de tand des tijds doorstaan?

Als er zo'n formule bestaat, dan ken ik ze in elk geval niet. *(lacht)* Indien we die formule zouden hebben, zouden René (Goscinny, nvdr.) en ik die toegepast hebben op al onze andere reeksen. Met *Asterix* waren we dan ook niet aan ons proefstuk toe, hé. René had al heel veel geschreven vóór *Asterix* en ik had toen ook al tal van andere personages gecreëerd (o.a. Robber (Belloy in het Frans) met Charlier, nvdr). Geen enkele van deze personages heeft evenveel succes gekend als de kleine Galliër. René en ik hebben met evenveel liefde en passie aan *Hoempa Pa* en *Johan Pikbroek* gewerkt. Toch hebben deze reeksen nooit zoveel lezers kunnen boeien als *Asterix*. Begrijpe wie begrijpen kan!?

Welk materiaal gebruikte je?

Ik heb zo goed als mijn hele leven dezelfde instrumenten gebruikt. Enkel het werken met een kroontjespen heb ik niet mijn hele leven volgehouden. Ik vond dat ik mijn hand te veel moest forceren en in allerlei bochten wringen bij het inkten. Dat lag wel aan mij hoor. Men heeft me vaak gezegd dat mijn handen veel te grof zijn voor deze job. Ik moest vaak horen dat ik met de handen van een garagist het fijne werk van een goudsmid deed. Ik tekende altijd op Canson-papier van 51 op 37 centimeter. Ik heb ook altijd op dezelfde manier gewerkt: halve pagina per halve pagina. In het begin schakelde ik na het schetsen onmiddellijk over op het inkten met mijn Winsor & Newton-penseel. Klinkt chique, hé! *(knipoog)* Het is pas veel later dat ik echt meer tijd ging steken in het gedetailleerd uitwerken van mijn potloodtekeningen. Voor het fijne inkten hiervan zorgde dan mijn studio.[1]

Wat zijn volgens u de ideale karaktereigenschappen voor een sterk nevenpersonage?

Het moet een personage zijn dat toch sterk genoeg is om zich te laten gelden. Er was ooit een tijd dat men in termen van 'Kuifje en Bobbie' dacht. Ik heb het over de jaren vijftig. Het hoofdpersonage moest altijd vergezeld zijn van een hond of een nevenpersonage dat hem nog meer in de schijnwerpers zette. René en ik wilden het anders doen. Vandaar ook het oorspronkelijk idee van René om van Asterix een solitair hoofdpersonage te maken, zonder *sidekick*. Het is door mijn koppig karakter dat ik toch Obelix heb gecreëerd die bij aanvang trouwens niet echt een specifieke rol speelde. Maar heel snel ontpopte Obelix zich toch tot een heel belangrijk personage. En niet alleen door zijn fysiek uiterlijk. Pas op, schrijf niet op dat hij 'dik' is, hé ! *(luide lach)* Vooral door zijn karakter werd Obelix steeds belangrijker voor ons. Hij is veel minder ernstig dan Asterix. Hij houdt van lachen, eten, even uitrusten terwijl de echte held enkel maar denkt aan het volbrengen van zijn missie. De lezers begonnen zich heel snel aan Obelix te hechten door zijn spontaniteit. Hij deed ook een evenwicht ontstaan. Volgens mij is dat de belangrijkste eigenschap van een sterk nevenpersonage: voor tegengewicht zorgen, humor brengen in de situatie.

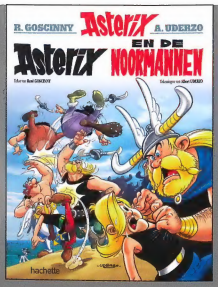

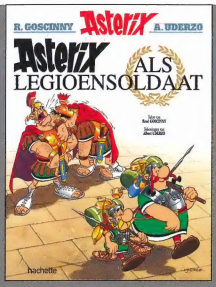

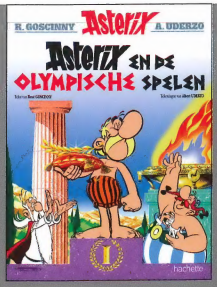

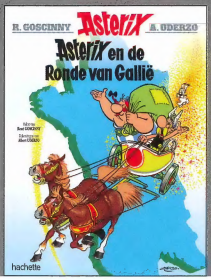

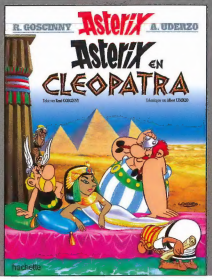

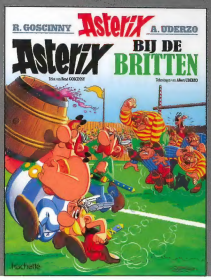

Tekende u puur voor uw plezier?
Ik hou gewoon heel veel van tekenen. Het is een passie sinds de kleuterschool. Mijn omgeving bemerkte al toen ik vier jaar was dat ik over een zekere soepelheid beschikte bij het hanteren van een potlood. Ze merkten snel op dat mijn tekeningen zich onderscheidden van die van mijn leeftijdgenootjes. De juf van het eerste leerjaar heeft me enorm gestimuleerd om hierin verder te gaan. En ook mijn oudste broer (Bruno, nvdr) heeft me gepusht, en dat bedoel ik heel positief, om er echt mijn beroep van te maken. Toen ik veertien was, had ik het geluk om Jean Trubert (Franse tekenaar van o.a. *Bécassine*) en Edmond-François Calvo (auteur van *Het beest is dood! De wereldoorlog bij de dieren*) te ontmoeten. Beide heren leerde ik kennen toen ik aan de slag ging in een persagentschap. Ik droomde ervan om illustraties te maken. Ik was immers verzot op alle comics die Frankrijk binnensijpelden. Zo werd ik snel een heel grote fan van Disney. De wereld van de strips was echt een droomwereld voor mij. Ik koesterde de droom om de Walt Disney van Montreuil te worden. (*glimlach en pretoogjes*) Tijdens mijn legerdienst had ik het heel moeilijk omdat ik mijn tekenactiviteit moest aan de kant schuiven. Nadien bleef het lastig. Het is uiteindelijk bij France Dimanche[2] dat ik gestrand ben om er tekeningen voor reportages te maken. Het is wellicht onnodig te zeggen dat dit werk mijlenver stond van de humoristische stripwereld waar ik zo gek op was. Maar ik was jong en ik had geld nodig. Die job werd goed betaald dus heb ik die aanvaard. Gelukkig heb ik nadien vrij snel Charlier en Goscinny ontmoet. Met de eerste creëerde ik een realistisch universum met *Tanguy en Laverdure* om dan met de tweede naar het humoristische genre over te schakelen. Ik heb beide werelden met plezier getekend. Wat ik ook doe, het belangrijkste voor mij is dat ik mijn job met passie en volle goesting doe. Ik heb geen enkele academische scholing gevolgd. Ik ben nooit naar een tekenschool geweest om aan mijn zin in tekenen te voldoen. Ik heb altijd mijn intuïtie gevolgd. Of dat nu in het realistische of het humoristische genre was, dat maakte me niet uit. Lezers zien onmiddellijk of de tekeningen met passie gemaakt zijn of niet. Daar ben ik rotsvast van overtuigd.

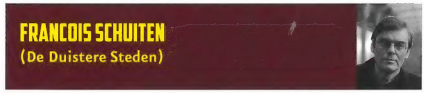

Ik heb erg genoten van je originele platen in zwart-wit tijdens een expositie. Waarom zijn er nooit uitgaves van *Asterix* op groot formaat en in zwart-wit verschenen? Het zou een heerlijke manier zijn om de zuiverheid van je tekeningen te herontdekken.
Ah weet je, René en ik hebben *Asterix* nooit gecreëerd om onze vertel- en tekenkwaliteiten te tonen aan een lezerspubliek. De enige bedoeling die we hadden was leuke verhalen in beeld brengen voor jonge lezers in het naoorlogse Frankrijk. Toch mag je in onze verhalen geen nationalistische ideeën zien. Het was François Clauteaux (eerste hoofdredacteur van *Pilote*, nvdr) die ons voorstelde om deel te nemen aan de creatie van een magazine voor jongeren om hen de rijkdom van de Franse cultuur bij te brengen. Dit vond hij heel belangrijk in de nasleep van de oorlog. Hij wilde de jongeren echt iets te lezen geven dat niet van de Amerikaanse of Britse markt kwam. Dat kwam ons goed uit. René en ik wilden immers een revolutie laten losbarsten

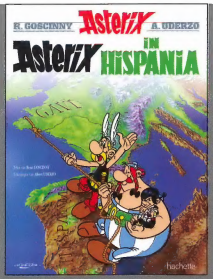

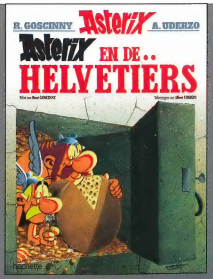

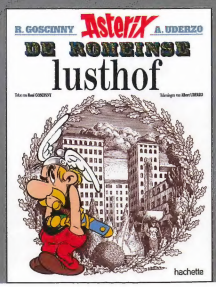

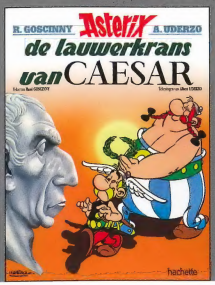

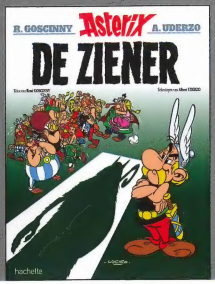

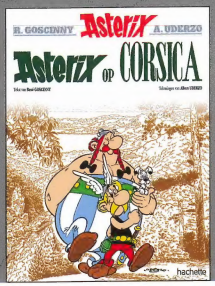

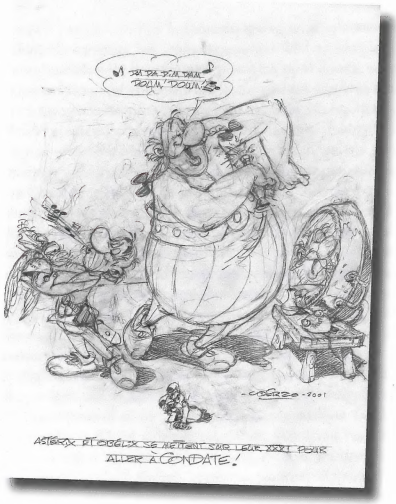

binnen de stripwereld. We hadden geen schrik om op te boksen tegen de Engelstalige markt. Maar het moest wel snel gaan. We hadden oorspronkelijk een dierenepos bedacht, geïnspireerd op het verhaal van Reinaert de vos. Maar toen men ons zei dat die piste al eerder was bewandeld, hadden we slechts drie weken de tijd om iets anders te bedenken. En zo ontstond het idee om een Gallische held allerlei avonturen te laten beleven. Je gelooft het misschien niet maar op een kwartiertje was de hele setting van ons basisidee uitgetekend. *(knipoog)* En zo volgden aan een hoog tempo de verschillende pagina's elkaar op. We moesten een heel hoog werktempo aanhouden. Bijna alles was toegelaten. We zagen onszelf toen helemaal niet als kunstenaars maar eindelijk voelden we ons stripmakers! *(pretoogjes)* We maakten eindelijk strips en dat was het enige wat telde. Elke keer dat we vrienden en collega's ontmoetten als Franquin, Peyo, Roba en Tibet, konden we uren discussiëren over de soorten potloden,

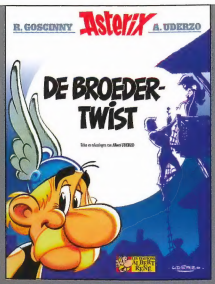

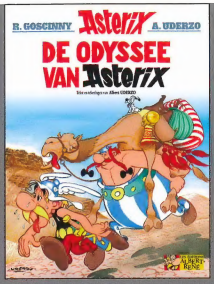

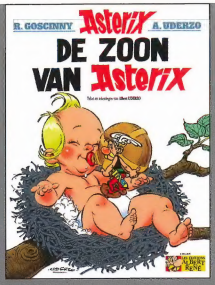

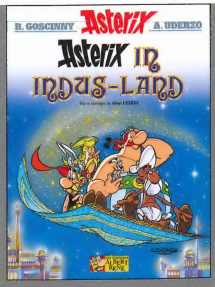

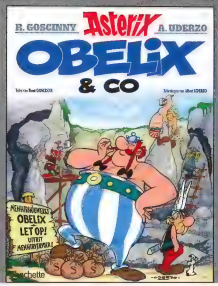

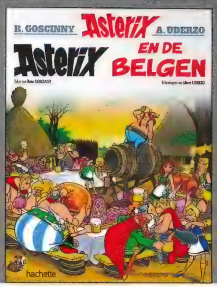

ideale dikte van het tekenpapier, het bedenken van goeie gags enzoverder. Onze stijlen onderling vergelijken deden we echter nooit. Elkeen had zijn eigen manier van werken. Ik ben altijd een groot bewonderaar van het kwalitatief hoogstaande werk van Franquin geweest. Dat was toen zo en dat is nu nog altijd zo. Voor mij is en blijft Franquin één van de allergrootsten. Zo-als ik zopas al zei, heb ik alles zelf geleerd. Ik ben geen geschoold tekenaar. Daarom doet het me des te meer deugd om van François Schuiten te mogen horen dat er toch interesse voor mijn tekeningen op zich is. Ik heb daar zelf nooit bij stil gestaan. Wat voor mij altijd primeerde was het halen van de deadlines. Mijn pagina's moesten op tijd klaar zijn. Op het hoogtepunt van mijn kunnen maakte ik vijf pagina's per week. Ik werkte van vijf uur 's ochtends tot middernacht. Het waren zware tijden maar René en ik voelden ons toch heel gelukkig.

Je ogen stralen nog als je erover vertelt.

Weet je, als ik nu naar de allereerste pagina's van *Asterix* kijk, heb ik vaak zin om ze te hertekenen omdat ik ze niet zo mooi meer vind. Maar blijkbaar houden de lezers ervan om te zien hoe de personages door de tijd heen geëvolueerd zijn. Dus heb ik me dan maar tevreden gesteld met het opnieuw inkleuren van de eerste verhalen. Het doet me nog altijd plezier om in de allereerste albums te bladeren. Zo komen al die mooie herinneringen aan die tijd terug. Dus als ik vandaag hoor dat mensen mijn tekeningen geslaagd vinden, dan kan ik daar alleen maar heel dankbaar voor zijn. En wie weet beslist de uitgever dan toch ooit om albums van *Asterix* in het zwart-wit uit te brengen. Je weet het maar nooit… *(knipoog)*

THEO CANESCHI

(De Lemen Troon, De Verschrikkelijke Paus)

Net als veel andere tekenaars in Italië, begon ik met tekenen na het lezen van de albums van *Asterix*. Welke herinneringen heb je nog aan de periode waarin het eerste album van *Asterix* in de rekken lag?

Eerlijk gezegd herinner ik me niet meer zo veel. Wat ik me wel nog levendig voor de geest kan halen is de verschijning van het eerste nummer van *Pilote*. Het was op 29 oktober 1959. De volledige voorraad was voor het einde van de eerste dag al de deur uit. Ruim 200 000 exemplaren gingen op een dag tijd over de toonbank. Dat had zeker te maken met de grote promocampagne die François Clauteaux op poten had gezet. Het was pas in 1961 dat het eerste album van *Asterix* in de winkels lag. Voor het zover was, waren er al meerdere verhalen van *Asterix* voorgepubliceerd geweest in *Pilote*. (Eigenlijk slechts 1, nl. *Het gouden snoeimes*. *Asterix en de Gothen* werd in 1961 voorgepubliceerd, nvdr) De beslissing om effectief albums te maken, kwam er

Pilote 0-nummer, juni 1959.
Op de groepsfoto Goscinny (voorste rij vierde van links) en Uderzo (voorste rij zesde van links)

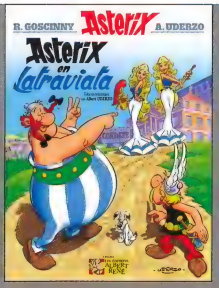

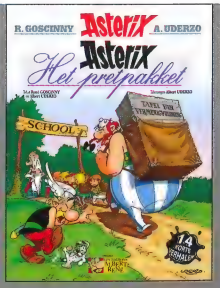

enkel en alleen door het succes van die voorpublicaties. Toen het eerste album verscheen, verkochten we in het Frans alleen al 6000 exemplaren.

Had je ergens een voorgevoel dat *Asterix* wel eens een groot succes zou kunnen worden?

Totaal niet. Zoals ik eerder al vertelde waren we met *Asterix* niet aan ons proefstuk toe. René en ik hebben met evenveel plezier gewerkt aan Hoempa Pa en Johan Pikbroek. Jammer genoeg leverden deze reeksen niet het verhoopte succes op. Dat vind ik tot op de dag van vandaag nog altijd jammer want we hebben er heel veel energie ingestopt. De humor van die reeksen is perfect te vergelijken met die van *Asterix* en toch werkt dat voor de ene reeks wel en niet voor de andere.

Heeft u daar een verklaring voor?

Nee. Toen we met *Asterix* startten, hadden we niet meer vertrouwen in een succesvolle afloop dan bij de opstart van een andere reeks. Toen ik op een dag op straat rondwandelde, hoorde ik plots een man naar zijn hondje roepen… En jullie raden het al: het dier heette Asterix. Het lijkt misschien een stom voorval maar op dat moment besefte ik dat we met de verhalen van *Asterix* wel iets in gang gezet hadden bij de mensen. Dat het succes de dimensie zou aannemen die we vandaag kennen, dat hebben we absoluut niet kunnen inschatten. En gelukkig maar, het zou ons eerlijk gezegd wat beangstigd hebben. *(lacht)*

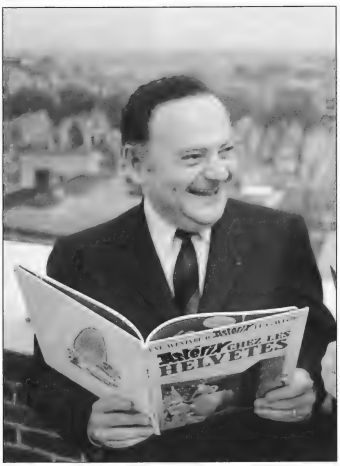

Hoe is de samenwerking tussen René Goscinny en u geëvolueerd doorheen de tijd?

Heel goed. Onze samenwerking is eigenlijk altijd vlot verlopen. Ik heb ruim 27 jaar met hem samengewerkt. In al die tijd hebben we nooit geruzied. Onze vriendschap was oprecht. We waren veel meer dan collega's. We brachten ons leven samen door. Onze echtgenotes waren ook vriendinnen van elkaar. We gingen samen op vakantie. René was zoals een broer, mijn vriend, mijn collega… en dat is hij vandaag nog altijd voor mij. René blijft nu nog aanwezig in mijn leven. Ik had heel graag het immense succes van *Asterix* samen wat langer willen beleven. Maar er is geen enkel moment van de dag dat ik niet aan hem denk. *(korte stilte)* René had wel vaak schrik dat we nooit voldoende materiaal zouden hebben voor een langlopende reeks. Hij sprak hierover toen we aan het tiende album bezig waren… Kan je je dat voorstellen? We hebben daarna nog samen veertien albums gemaakt. En inmiddels telt de hele reeks al 35 albums. Dit toont dat we zeker niet overstroomden van het zelfvertrouwen, integendeel zelfs. We hebben altijd alles samen besproken. De grote lijnen van een scenario ontstonden altijd na gezamelijke brainstormingmomenten. Daarna was het Renés taak om de verhaallijnen te verfijnen en alles gedetailleerd uit te schrijven. Eens het hele scenario klaar was, kwamen we weer samen en hij vroeg me telkens om rechtuit mijn mening over het verhaal te geven. Het was zo'n beetje een gewoonte van mij om na het lezen een pijnlijke stilte te laten… om vervolgens te beginnen schaterlachen. Het was sterker dan mezelf. René hield hier niet van, maar ik kon het niet laten. Hij voelde zich vaak heel onzeker over zijn scenario's. Deze manier van werken is altijd dezelfde gebleven. Onze intense vriendschapsband was er van bij de start in 1951 en die is altijd onveranderd gebleven. René bedacht zijn verhalen met mij in zijn achterhoofd. Hij wist welk soort scènes ik het liefst tekende en daarmee hield hij dan rekening. We kenden elkaar door en door. We vormden echt één hecht blok. Dat was iets uniek. Ik heb dat met geen enkele andere auteur ooit gehad. Ik wil daar zeker niet mee zeggen dat ik de mensen met wie ik ook nog heb samengewerkt niet bewonder, hé! *(lacht)* René heeft in zijn carrière veel meer moeilijke momenten meegemaakt dan ik. En toch zijn we altijd met elkaar blijven optrekken. We hebben ons ook allebei keihard ingezet voor onze statuten. Je moet beseffen dat het statuut van professioneel scenarist in de beginperiode niet erkend werd. Ik heb hem daarin altijd ondersteund. René is altijd mijn vriend gebleven ook wanneer sommigen hem de rug hebben toegekeerd.

Heeft het succes je leven als persoon en als tekenaar veel veranderd?
Ik ontken zeker niet dat het succes het comfort van mijn leven grondig heeft verhoogd. Gelukkig is de tijd voorbij waarin ik een hele nacht doorwerkte om uiteindelijk met een verhaal op te dagen dat niets opbracht! Iedereen weet dat een van mijn grote passies het verzamelen van sportbolides is. Het grote succes van *Asterix* liet me toe om in die wereld binnen te geraken. Ik heb dag en nacht gewerkt om mijn passie ten volle te kunnen beleven. Ik wilde als kind al strips maken en had er dan ook alles voor over om dit doel te bereiken. Daar moet ik me toch niet schuldig over voelen?! *(windt zich wat op)* Zoals ik al zei, heb ik mezelf nooit beschouwd als artiest. Vijf pagina's per week tekenen… weinigen deden het me na! Ik deed aan ambachtelijk monnikenwerk. En dat is tot op de dag van vandaag nog altijd zo. En ik ben daar heel fier op. Het doet me nu nog altijd heel veel plezier om te zien dat ons personage over heel de wereld bekend en geliefd is.

Met *Tanguy en Laverdure* heeft u bewezen dat u zich ook goed in uw vel voelt als realistisch striptekenaar. Zijn er bepaalde genres die u nog graag had verstript zoals westerns, science-fiction of graphic novels?
Ik heb nergens spijt van in mijn leven. Al moet ik toegeven dat het geen makkelijke beslissing voor mij was om te stoppen met *Tanguy en Laverdure*. Maar het kon gewoon niet anders. Ik had veel te veel werk met *Asterix*. Ik heb tijdens mijn beginjaren als tekenaar de kans gekregen om heel veel illustraties te maken voor de meest uiteenlopende projecten. Zo heb ik superhelden mogen tekenen als *Robber (Belloy)*, kleine lelijke mannetjes als *Stupido*, verschillende afleveringen van de gespierde middeleeuwse ridder *Arys Buck* en heel veel illustraties voor het tijdschrift *Bonnes soirées*. Tel daarbij ook nog de talloze reclame-

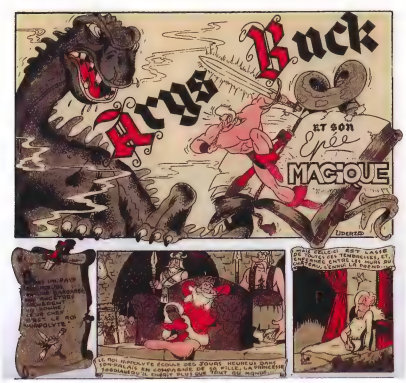

Plaat van Arys Buck et son épée magique, een verhaal dat Uderzo schreef en tekende voor het magazine OK (nr. 26 van 26/12/1946)

affiches. Ik heb echt heel veel verschillende karakters getekend. En ik heb dan ook helemaal nergens spijt van. Elk genre was voor mij een uitdaging en een leerrijke oefening. Toen ik de beslissing nam om helemaal voor *Asterix* te gaan, heb ik niet lang getwijfeld. Ik voelde me echt goed in dat humoristische genre.

Heb je toch nooit zin gehad om de avonturen van *Asterix* te combineren met een andere reeks?
Niet echt. *Hoempa-Pa* en *Johan Pikbroek* spelen zich af in twee totaal andere tijdperken en universa dan *Asterix*. We hebben ook nooit overwogen om de draad van deze reeksen weer op te pikken op het moment dat *Asterix* vlot over de toonbank ging. Misschien was het wel gelukt om de twee andere reeksen een nieuw elan te geven en bij een groter lezerspubliek te brengen. Toch hebben we dat nooit willen doen. Als de fameuze 'klik' er niet is bij de lezers, heeft het weinig zin om verder te gaan. René en ik hielden nochtans heel veel van het personage van Hoempa-Pa. Maar soms moet je durven schoon schip maken. Het had geen zin om ze 'kunstmatig' in leven te houden. Het zou puur tijdverlies geweest zijn. Het duidelijkste bewijs dat het publiek Hoempa-Pa niet lustte, kwam er na een referendum onder de lezers. Er werd gevraagd welke verhalen ze het liefst lazen. Hoempa-Pa strandde op een teleurstellende voorlaatste plaats…

Welk universum heeft u nooit uitgeprobeerd?
Dat is een goeie vraag ! Ik heb tijdens mijn zeventigjarige carrière zoveel gedaan. Quasi alles. *(denkt even na)* Manga! Dat is het. Ik heb zelfs nooit geprobeerd of die Japanse stijl me wel zou liggen. Toch moet ik eerlijkheidshalve toegeven dat dit genre me totaal niet aantrekt. Ik voel me niet te beroerd om dat toe te geven.

Wat denkt u over nieuwe technologieën als digitale tekentablets?
Oei, daar kan ik helaas niet over zeggen. Ik ben daar totaal niet van op de hoogte. Ik volg ook al die technologische snufjes niet.

Stel dat u geen striptekenaar was geworden, welke job had u graag beoefend?
Ik wilde gewoon niets anders dan strips tekenen. Ik zei al dat ik keihard heb moeten werken om mijn droom waar te maken maar ik wilde het tegen alle prijs bereiken. Toen ik in de basisschool zat, was ik ook wel geïnteresseerd in de wereld van techniek en mechanica. Mijn broer was mechanicus en ik had heel veel bewondering voor dat vak. Vandaar komt wellicht ook mijn voorliefde voor auto's en wil ik dan ook met mooie 'mechanica' onder mijn achterste rondrijden (Hij heeft zo'n 15 Ferrari's gehad en was een tijdje de voorzitter van de Franse Ferrari Club, nvdr). *(brede lach)* Ik was als kind ook verzot op clowns. Ik stond altijd vol begeestering te kijken naar circusartiesten. En

dan was er de klassieke kinderdroom: piloot worden. Welke jongen heeft daar nooit van gedroomd? Maar aangezien ik kleurenblind ben, kon ik de droom onmiddellijk vergeten. Dat ik kleurenblind ben, weet bijna iedereen. Je zou voor minder als je ziet hoe ik mijn paarden soms volledig in het groen inkleurde. Gelukkig waren de toelatingsproeven voor het vak van striptekenaar minder veeleisend dan die voor jachtpiloot. *(luide lach)* Door het tekenen van de albums van de piloten *Tangy en Laverdure* heb ik mijn gemiste droom dan toch min of meer kunnen goedmaken, hé!? Weet je dat er nu een aantal piloten en generaals bij de luchtmacht zijn die me nog altijd dankbaar zijn om hen zin te hebben doen krijgen om voor piloot te studeren? Het leven kan toch soms onrechtvaardig zijn, hé!? *(opnieuw luide lach)*

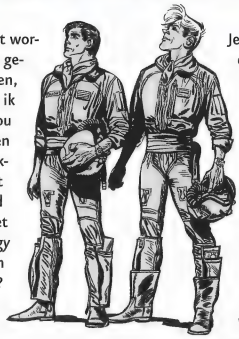

Asterix werd al meermaals op het witte doek gebracht. Zowel in tekenfilmversie als in live action met acteurs van vlees en bloed. Als men een film maakt van een roman, is het nodig om een keer te visualiseren. Als men een strip verfilmt, moet je iets visualiseren dat al visueel is. Is dat niet enorm moeilijk en terzelfdertijd ook riskant?

Je hebt helemaal gelijk. Het is heel gecompliceerd. In een strip kan je jezelf alles veroorloven. Als stripauteur ben je zowel regisseur, cameraman, lichttechnicus en verantwoordelijke voor special effecten. Er zijn geen grenzen. In live action films moeten de special effecten echt goed zijn om de acteurs en actrices niet in diskrediet te brengen. Een animatiefilm zie ik als een strip in beweging. Het enige grote verschil is dat er heel wat meer tekeningen nodig zijn om je verhaal te vertellen. Dat maakt het dan ook weer moeilijk. Toen *Asterix* erg succesvol begon te worden halverwege de jaren zeventig, kwam men al snel aan René en mij vragen om een film te maken met echte acteurs. We zagen dat aanvankelijk helemaal niet zitten. In *Asterix* is alles grotesk, karikaturaal en uitvergroot.

Toen beschikten we ook nog niet over dezelfde technologische middelen die vandaag voor schitterende speciale effecten zorgen. Zo snapte ik niet hoe men op een overtuigende en geloofwaardige manier de effecten zou kunnen tonen die Asterix ondervindt wanneer hij van de magische toverdrank drinkt? Nog zo'n vraag: hoe zouden we ooit een acteur vinden met een buik van twee meter omtrek om gestalte te geven aan Obelix? Wat voor soort trampoline zouden we moeten bedenken om de Romeinen de hoogte te laten invliegen wanneer ze door Asterix of een van zijn vrienden de lucht worden ingemept? Zoveel vragen, zoveel onoplosbare problemen… En dan is er nog de make-up. Aan wie durft iemand vragen om een Galliër te spelen wiens neus zo gigantisch is? Daarom kozen René en ik ervoor om enkel mee te gaan in de projecten van tekenfilms. Het heeft echt wel

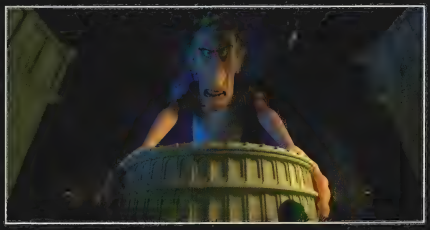

Asterix: De Romeinse lusthof

Na de tekenfilms en de live-actionfilms is er eindelijk een animatiefilm rond Asterix uitgekomen die gebruik maakt van de modernste technieken op animatiegebied. In België beleefde men de première op 26 november 2014, in Nederland moest men wachten tot 17 december. Er werd gekozen voor het verhaal *De Romeinse lusthof* en als regisseur werden Alexandre Astier en Louis Clichy aangetrokken. De eerste zal misschien wel een belletje bij jullie doen rinkelen want het is de bedenker en regisseur van Kaamelott, een Franse humoristische televisieserie rond Koning Arthur en de Ridders van de Ronde Tafel. Hij is dan ook de scenarist van de gelijknamige stripreeks die door onze eigenste Steven Dupré wordt getekend. Leuke anecdote is dat hij zelf in de live-action film *Asterix en de Olympische Spelen* uit 2008 het rolletje van Mordicus speelde.

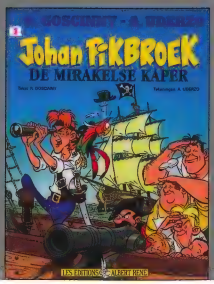

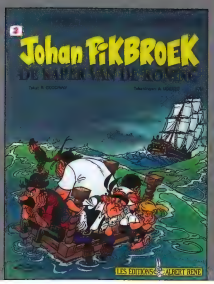

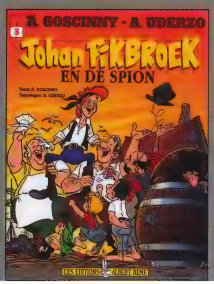

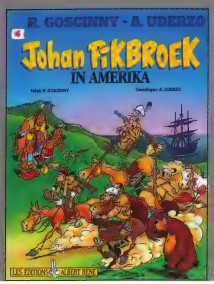

bloed, zweet en tranen gekost maar uiteindelijk zijn we altijd tevreden geweest over de acht tekenfilms die er inmiddels gemaakt zijn. Pas in 1999 heb ik een project goedgekeurd om een film met echte acteurs te maken.[3] Het project beviel me. En toen ik de filmset bezocht, stond ik aan de grond genageld. De decors waren schitterend! We waren dan ook dertig jaar later en de waaier aan filmtechnieken zijn dan ook in die tussentijd enorm geëvolueerd. En toen ik Gérard Depardieu in zijn kostuum van Obelix zag, was ik enorm onder de indruk. Vanaf dat moment was het voor mij duidelijk: geen enkel acteur kan Obelix zo goed vertolken als Gérard Depardieu. Hoewel ik me nog altijd meest op mijn gemak voel in de geanimeerde versie van *Asterix*, ben ik best fier op beide genres die men van onze held gemaakt heeft.

LUC MORJAEU
(Suske & Wiske, Biep & Zwiep)

U heeft alles bereikt met uw personage van *Asterix*. Dat is uiteraard het gevolg van uw grote talent en jaren keihard werken vol passie en toewijding. Maar ook de ontmoeting met René Goscinny heeft zeker een grote rol gespeeld. De juiste personen ontmoeten op het juiste moment is toch iets heel belangrijk voor een artistiek en commercieel succes? Zijn er volgens u andere stripmakers die het potentieel hadden om iets onvergetelijks te creëren maar er niet in geslaagd zijn?
Het is niet aan mij om op die vraag te antwoorden. Ik kan niet in de plaats van anderen antwoorden. Over mijn concrete situatie kan ik wel praten natuurlijk. En ik kan inderdaad niet anders dan toegeven dat ik heel veel geluk gehad heb door René te hebben ontmoet in 1951. Het was het begin van een lange vriendschap van 27 jaar. We zaten vanaf het begin op dezelfde golflengte. We hadden hetzelfde gevoel voor humor. We dachten allebei op dezelfde manier over strips. Alles wat we samen gemaakt hebben, gebeurde in een humoristische sfeer van vertrouwen. Er is nooit sprake geweest van concurrentie tussen ons. Al onze projecten waren het gevolg van ons gecombineerde talent. We vulden elkaar heel goed aan. René zocht werk omdat hij moeilijk aan de bak kwam met zijn eigen tekeningen die wat te zwak uitvielen om er succesvol strips mee te maken. En ik van mijn kant blonk niet meteen uit in het bedenken van originele scenario's. Dus toen wij elkaar ontmoetten waren we volledig complementair. En als het écht klikt tussen een scenarist en een tekenaar, dan kan dat inderdaad tot mooie resultaten leiden.

JIM
(Een nacht in Rome)

Het is een vreemde vaststelling maar stripmakers lezen zelf meestal weinig strips. Is dat bij u ook het geval?
Oh ja. Ik heb nooit strips van anderen willen lezen toen ik zelf nog actief strips maakte. Ik wilde immers helemaal mezelf blijven en me niet bewust of onbewust laten beïnvloeden door stijlen of ideeën van anderen.

Wat denkt u van opkomende jonge auteurs als Bastien Vivès en Margaux Motin?[4]
Ik moet eerlijk toegeven dat ik hun werk niet goed ken. Weet je, ik ben 87 jaar en de laatste jaren is er zo'n grote toename van jonge stripauteurs. Ik kan het allemaal niet meer volgen. De ene is al meer begaafd dan de andere. Ik wens hen het allerbeste. Want het is vandaag heel moeilijk om als jonge stripmaker nu te debuteren. Een toevloed aan nieuwe titels... en elk nieuw album heeft maar enkele weken om bekendheid te verwerven in de etalages. Ik kan hen alleen maar de raad geven om door te gaan en niet op te geven. Ze moeten in zichzelf blijven geloven. Dat is het allerbelangrijkste.

WIM SWERTS (W817, Vertongen en Co, En daarmee basta!, Samson & Gert)

De stripwereld is de voorbije twintig jaar enorm veranderd. Hoe heeft u dat beleefd?
Jullie spreken van de voorbije twintig jaar. Maar ik doe deze job al praktisch zeventig jaar! Als er iemand kan getuigen over al deze veranderingen, ben ik het wel! Toen ik begon, waren er heel weinig mensen die de job van stripmaker wilden doen. Het waren gekken die eraan dachten om met strips hun boterham te verdienen. We kenden elkaar allemaal. Concurrentie was er ook niet. Ondertussen is de stripwereld opengebloeid, het aantal stripauteurs blijf maar toenemen. Toen ik begon was strips lezen iets wat niet door de ouders aanvaard werd. Het werd door scholen zelfs afgeraden. Dat was geen lectuur. We kregen het verwijt dat kinderen door onze albums geen 'echte' boeken zonder prentjes meer wilden lezen. Het tijdschrift *Pilote* heeft deze visie gelukkig helemaal veranderd. François Clauteaux had

het lumineuze idee om een intelligent magazine te creëren voor kinderen vanaf tien jaar. De inhoud moest geïnspireerd zijn door de Franse cultuur, los van de angelsaksische beschaving. Het magazine kreeg al snel de ondertitel: *Le magazine qui s'amuse à réfléchir* omdat we alle soorten onderwerpen behandelden voor de lezers, gaande van wetenschappen over het dagelijkse leven, uitdagingen of algemene cultuur. *Pilote* heeft voor heel veel auteurs de deuren geopend. We konden ons volledig laten gaan en dat werkte enorm bevrijdend. Het was een ware revolutie. Samen met het tijdschrift *Kuifje* kwam de stripwereld in een stroomversnelling. *Pilote* vulde een gat in de markt. Het bracht verhalen voor lezers die de kinderverhaaltjes ontgroeid waren. Ook jonge lezers worden immers ouder. Ook meer en meer jongeren wilden strips beginnen maken. De diversiteit aan stijlen nam toe. De moraal was veranderd. De censuur verdween langzaam maar zeker. Ja, de stripwereld is enorm veranderd. Ik ben echt fier dat ik die evolutie heb mogen meemaken vanop de eerste rij.

Hoe ziet u de toekomst van de stripwereld tegemoet? Zullen strips op papier niet helemaal verdwijnen om plaats te maken voor een digitale variant?

Ik vind het wel een vanzelfsprekende evolutie dat strips nu ook de digitale weg zijn ingeslagen. We beschikken nu immers over veel meer instrumenten om documenten te lezen. Ik probeer ook de verschillende evoluties en nieuwigheden te volgen maar op mijn leeftijd is het aanleren van nieuwe software en de bediening van al die technologische snufjes geen evidentie meer. Weet je, ik houd ervan om mooie inkleuringen op een computerscherm te zien. Die zijn vaak veel mooier dan uiteindelijk in het gedrukte eindproduct op papier. Ik blijf een groot liefhebber van groot formaat. René en ik hebben altijd geweigerd om kleinere originelen te tekenen. Met computers kan je tekeningen tot het oneindige uitvergroten. Wie ben ik dus om te klagen? Maar niets is perfect. Wat ik verlang is dat het oeuvre van een stripmaker met het grootste respect behandeld wordt. Met een computer is het dan ook veel makkelijker geworden om heel snel allerlei zaken te veranderen en naar iemand anders hand te zetten. Dat laat ik in geen geval toe. Daar blijf ik echt behoedzaam voor.

Ik las mijn eerste album van *Asterix* toen ik dertien was. Door het lezen van dit album kreeg ik zelf ook heel veel zin om strips te gaan maken. Ik ben er u nog altijd heel dankbaar voor. Ik hoop dat u beseft hoeveel plezier u aan ontelbare lezers hebt gegeven. Welke verhalen, strips en romans waren voor u openbaringen als kind?

Oh, ik bedank Cosey enorm voor zijn mooie complimenten. Wat een grote verantwoordelijkheid heb ik toch, hé! *(lacht)* Het spijt me dat ik al die kinderen daarin heb meegesleurd *(opnieuw luide lach)*. Net als Obelix ben ik er als kind ook 'in' gevallen. Ik ben in 1927 geboren en ik heb heel veel geïllustreerde verhalen gelezen. Toen ik zeven jaar was, las ik mijn eerste verhaaltjes van *Mickey Mouse* die dagelijks verschenen in *Le Petit Parisien*.[5] Dat was voor mij als een donderslag bij heldere hemel. In 1937 kreeg Mickey zijn eigen magazine! Wat een revelatie! Een revolutie zelfs! Elke donderdag stond met rood aangekruist. Dan spraken we met vrienden af om al onze centjes bij elkaar te leggen om de nieuwste *Mickey* te kunnen gaan kopen. We moesten het wel zelf bekostigen want onze ouders waren tegen dit soort nutteloze tijdschriften. Ik was ook verzot op de avonturen van *Les pieds nickelés* van Louis Forton. Maar toch is het vooral Walt Disney die ervoor verantwoordelijk is dat ik zelf ben gaan tekenen.

YOU BIRDS SORTA POKED YORE NOSES INTO A HOT SPOT! JEST ONE MOVE OUTA ANYBODY AN' HE NEVER MOVES NO MORE!
I'LL TAKE THIS HERE TOY PISTOL AFORE YUH HURT YORESELF, AN' ANYBODY WHAT TRIES T' FOLLER ME WILL MEET UP WITH A CHUNK O' LEAD GOIN' TH' OTHER WAY!
THE LITTLE GAL IS A CUTE TRICK — IF I WASN'T IN SECH A HURRY, I'D TAKE HER HOME WITH ME! WELL, SEE YUH AROUND SOME TIME!
WALT DISNEY
MICKEY, MINNIE AND THEIR UNCLE HAVE ACCIDENTALLY COME UPON THE DREADED "BAT BANDIT" ROBBING AN OLD PROSPECTOR. THE BANDIT HAS DISARMED THE PARTY AND LEFT, AFTER A WARNING THAT HE WOULD KILL ANYONE WHO TRIED TO FOLLOW HIM!
NO! NO! MICKEY! DON'T GO! HE'LL KILL YOU!
I'LL KEEP OUTA RANGE — BUT I'M GOIN' T' TRAIL THAT BIRD TO HIS HIDEOUT!
GOOD THING THERE'S DUST— IT'S A CINCH T' FOLLOW!
IT'S A WONDER SOMEBODY HASN'T TRIED THIS BEFORE— HE'S GOT 'EM ALL BUFFALOED! HELLO! LOOK WHERE HE'S GOING!
I'LL SWEAR THAT BANDIT RODE RIGHT THROUGH THOSE OUT-BUILDINGS — WELL FR—! THIS IS DON JOLLIOS— BETTER WARN HIM!
DON JOLLIOS
WALT DISNEY

Mickey, mei 1934

CHRISTOPHE ARLESTON
(het Lanfeust-universum)

Na een fantastische carrière als die van jou, is het dan nog mogelijk om een favoriet album te kiezen?
Nee, er is niet één album dat ik verkies. Al moet ik toegeven dat ik het Bretoens in de originele versie van *Asterix en de Britten* nog altijd heel aanstekelijk vind. De letterlijke woord-voor-woord-vertaling van het Engels naar het Frans is echt onweerstaanbaar grappig. Maar als ik toch moet kiezen, ga ik voor *Asterix en de Belgen* omdat dat het laatste album is dat ik samen met René heb gemaakt. Daarbij komt nog dat het album gemaakt werd onder extreem moeilijke omstandigheden voor mij. Ik had toen immers net het proces tegen mijn toenmalige uitgever Dargaud verloren.[6] Toen René stierf waren nog niet alle tekeningen gemaakt. Dus het was met een gevoel van diep verdriet en woede dat ik het album heb moeten afwerken. Elke afgewerkte pagina werd door een gerechtsdeurwaarder afgestempeld met een keurmerk. Hij moest erop toezien dat de gerechtelijke uitspraak uitgevoerd werd en ik dus ook effectief het album helemaal zou afmaken. En ook *De diepe kloof* heeft een speciale plaats in mijn hart omdat dat het allereerste album was dat ik helemaal alleen heb gemaakt. Het was met angst en onzekerheid dat ik dat verhaal had gemaakt. Maar nadien volgde heel veel voldoening en dankbaarheid door te mogen vaststellen dat de lezers mijn verhaal toch apprecieerden.

MILO MANARA
(Giuseppe Bergman, Indian Summer, ...)

In 2007 heb ik een hommage aan *Asterix* getekend voor het album *Asterix en zijn vrienden*. Ik heb altijd al willen vragen wat je van mijn hommage vond? Ikzelf ben er tevreden over en heb er heel mijn hart ingelegd.
Er zat echt iets speciaals in je verhaal. Ik was heel blij met je deelname. Toch moet ik er eerlijkheidshalve aan toevoegen dat ik me aanvankelijk wat vragen stelde toen ik hoorde dat jij ook een hommage zou tekenen. Niet door je manier van tekenen, want die respecteer ik al jaren enorm. Ik vond het alleen nogal vreemd hoe jij erin zou slagen om onze uiteenlopende werelden te gaan mengen. Ik moet toegeven dat je toch de hele sfeer van de Galliërs goed hebt behouden. Ik ben je nog altijd heel dankbaar voor je deelname. Dat moet je echt wel beseffen.

KIM DUCHATEAU
(Esther Verkest)

Heeft u nooit problemen ondervonden met het verschil in tekenstijl tussen de vrouwelijke personages die eerder realistisch getekend zijn en de mannen die toch eerder karikaturaal zijn?
Dus jij vindt dat Bellefleur er realistisch uitziet!? Oei, dat is toch echt geen compliment voor het vrouwelijk geslacht!? *(brede lach)* Maar inderdaad er lopen met Walhalla en de vrouw van Nestorix inderdaad twee vrouwen rond die dichterbij de realiteit liggen. Toen we begonnen met *Asterix* lag de censuur op de loer en konden we ons niet veroorloven van al te suggestieve vrouwen te laten optreden in onze verhalen. Walhalla moest wel knapper zijn omdat ze verliefd is op de gespierde Tragicomix. Het zou niet meteen geloofwaardig zijn om Tragicomix te laten verliefd worden op een vrouw met de looks van Bellefleur. Ik heb me geïnspireerd op de ogen van mijn vrouw Ada om Walhalla te tekenen. Je begrijpt dat ik het nadien niet meer over mijn hart kon krijgen om haar een dikke neus te geven. De mannen hebben inderdaad iets karikaturaals, behalve Tragicomix dan. René en ik wilden een soort antiheld als hoofdpersonage. Ik had nochtans eerst een knappe barbaarse man bedacht maar René wilde liever een mager, schriel mannetje... met een dikke neus. *(lach)*

IGNACIO NOE
(Heldorado)

Ik ben altijd dol geweest op *Asterix*. De laatste jaren herlees ik alle albums om mij vooral te focussen op de complexe compositie van elke tekening. Het lijkt me niet makkelijk om zoveel tekeningen te maken vol figuren in volle actie.
Ik heb altijd in heel nauwe kaders gewerkt. Het is dan ook belangrijk om altijd te waken over de kwaliteit van de tekening. Ik hou ervan om de lijn van de horizon gelijk te leggen met die van de voorgrond. Zo staan de voeten van de personages allemaal op dezelfde lijn. Als ik de klemtoon om mijn personages wil leggen, dient het toch tot niets om hem of haar verloren

te laten lopen in een veel te weids landschap die niets aan het geheel toevoegt?

HENK KUIJPERS
(Franka)

U bent de laatste overblijver van de 'Drie Grote Meesters' uit de Gouden Eeuw van de strip na het eerder wegvallen van Hergé en Franquin. Ziet u ergens een opvolger?
Ik durf hierover geen uitspraken doen. Alleen dit: voor mij is er in elk geval een opvolger aangezien Didier Conrad het laatste album van *Asterix* heeft getekend.

MARC LECHUGA
(Walhalla)

***De Lauwerkrans van Caesar* is het eerste album dat ik heb gelezen. Ik heb me altijd twee zaken over jouw werk afgevraagd. U bent niet alleen bekend als een groot tekenaar maar ook als een virtuoos van het penseel. Ik benijd vooral uw heldere en precieze inktwerk. Klopt het dat bepaalde elementen geïnkt zijn met een penseel en andere met een inktpennetje? Hoe bepaalt u welk materiaal u gebruikt?**
Ik heb nooit penseel en pen tegelijk gebruikt. Zoals ik eerder in dit interview al vertelde, heb ik altijd met penseel geïnkt. Toch is het opvallend dat je me die vraag stelt, want ik heb me exact hetzelfde afgevraagd over het werk van Floyd Gottfredson (tekenaar van Mickey Mouse van 1930 tot 1975, nvdr), een van de grootste tekenaars uit de Disney Studio's. Ik heb me ook altijd ingebeeld dat hij met inktpennetjes werkte maar achteraf bleek dus dat hij enkel met penseel werkte. Ik heb enkel met inktpennetjes gewerkt om tekeningen te hermaken voor het album *Hoe de kleine Obelix in de ketel van de druïde viel*. Ik heb dat heel bewust gedaan. Ik wilde een andere soort stijl die meer naar het puur illustratieve neigt dan naar het zuivere striptekenen. Maar voor al mijn andere albums en reeksen heb ik uitsluitend met penseel gewerkt voor het inkten.

Als ik interviews lees waarin u het heeft over uw manier van werken, krijg ik vaak de indruk dat uw manier van benaderen van strips dicht aanleunt bij Amerikaanse tekenaars. Uw gehele aanpak lijkt me sowieso meer Amerikaans dan Europees of zie ik dat verkeerd ?
Ik hield van Amerikaanse comics dus is het logisch dat mijn stijl dichter bij die manier van tekenen aanleunt. Het duidt niet meteen op heel veel creativiteit maar mijn grootste motivatie was een job te vinden. De situatie toen ik begon was helemaal anders dan nu. Niemand maakte strips uit puur artistieke passie. We werkten voor tijdschriften die ook strips publiceerden. We moesten in die tijd alles doen: reclametekeningen maken, illustraties voor artikels… Ik heb helemaal niet gestudeerd. Om heel eerlijk te zijn heb ik er gewoon niet de kans toe gehad. Ik liet al meermaals vallen dat ik een onvoorwaardelijke fan was van Walt Disney, maar ook van Milton Caniff (bekend van *Terry and the* Pirates, nvdr.) en Calvo. Zonder het zelf te beseffen heb ik van Calvo veel opgestoken. Ook Raymond Poïvet (Frans tekenaar die de eerste naoorlogse Franse SF tekende, zoals *Les Pionniers de l'Espérance*) heeft me veel geleerd toen ik bij hem in de uitgeverij ging werken. Maar nogmaals ik heb nooit enige vorm van teken- of andere artistieke opleiding genoten. Ik heb alles zelf ontdekt. Toen ik veertien was, belandde ik bij de zogenaamde *Société Parisienne d'Edition*, ik heb daar op de verschillende redacties van jongerenmagazines heel veel geleerd. Ik leerde er ondermeer de stiel van het letteren van Jean Mengean. Na de oorlog ging ik aan de slag voor *France Dimanche*. Toen moest ik compleet van stijl veranderen. Ze vroegen immers vooral realistische tekeningen om gebeurtenissen in beeld te brengen waarvan geen foto's mochten genomen worden. Zo leerde ik langzaam maar zeker mijn eigen stijl ontwikkelen. Ik besef dat Hergé en Franquin wel een geschoolde achtergrond hebben. Toch heb ik dat nooit als een nadeel ervaren. Toen Didier Conrad mijn tekeningen bestudeerde om het laatste *Asterix*-album te maken, zei hij me dat ik een heel gecompliceerde stijl had! Van een getalenteerd tekenaar als Conrad zoiets mogen horen,

VIENS SANDY ! AIDE-MOI !!
JE SUIS LÀ ! EN AVANT !!
TENEZ BON JUANITA, NOUS ARRIVONS.....
AHLLES VALEU, BÊTES.....
VITE, TOM, VITE...!!! À MOI !!!
MAIS LE SERPENT QUI EST AUPRÈS DE JUANITA.....
J'ÉTOUFFE... TOM... SANDY.....
DU COURAGE, JUANITA !
MAUDITS SERPENTS !
JE N'EN PEUX PLUS ! C'EST LA FIN.....
- CALVO -
..SE JETTE SUR ELLE L'ENTOURE.....
Copyright AGC
A SUIVRE

Fragment Tom Mix door Calvo

dat vond ik een echt compliment! Vandaag krijg ik het gevoel dat je jezelf echt als een ambachtsman moet beschouwen om nog de weg van het striptekenen in te slaan, veel meer dan het gevoel dat je auteur of artiest bent. Ik heb me ook altijd een ambachtsman gevoeld die met passie elke dag tekende wat men mij vroeg. Ik heb vaak heel snel moeten werken. We hadden altijd tijd te kort. We werkten toen immers aan verschillende reeksen op hetzelfde moment. Vijf pagina's per week afwerken, dat is iets wat vandaag niemand meer doet. Toch deed ik het met veel plezier. Een job doen die kinderen aan het lachen brengt: wat moet een mens nog meer?

DIDIER CRISSE
(Atlanta, Het Kristallen Zwaard, Ishanti)

Ik ben altijd een grote fan van uw werk geweest. Zowel van uw humoristische verhalen alsook uw realistisch oeuvre. Ik doorblader nog heel vaak het album *Spionnen en sabotage* van *Tanguy en Laverdure* om me te laten inspireren. Wie is binnen het realistische genre uw grootste inspiratiebron?
Oh, dat zijn er zoveel. Toen was dit immers een wijdverspreide manier van tekenen. Raymond Poïvet was toen echt een van de belangrijkste vertegenwoordigers van dit genre. En zoals ik daarnet zei, heeft ook Milton Caniff me op vlak van scenario's sterk beïnvloed. En ik moet ook zeker mijn bewondering voor het werk van Alex Raymond (vooral populair door de reeksen *Rip Kirby* en *Flash Gordon*, nvdr.) vermelden.

ACHDE
(Lucky Luke)

Ik heb het altijd verwonderlijk gevonden dat u ondanks kleurenblindheid bleef toezicht houden op de inkleuring en de covers. Heeft dat daltonisme u toch niet vaak gefrustreerd om ten volle uw werk te kunnen doen? Hoe 'ziet' u eigenlijk zelf uw kleuren als u in het zwart-wit aan het werken bent?
Ah, mijn daltonisme!... Men heeft mijn kleurenblindheid heel vroeg vastgesteld. Ik herinner me nog heel goed hoe ik de eerste keer vol fierheid een tekening voor mijn moeder had gemaakt. Ik was vier jaar en ik had de tekening volledig ingekleurd met kleurpotloden die ik van de schooldirecteur had gekregen om me te belonen voor een mooie tekening die ik tijdens de les gemaakt had. Met een grote glimlach op het gezicht schonk ik mijn ingekleurde tekening aan mijn moeder. Ze lachte eerst breed om me dan te vragen waarom ik het gras in het rood had gekleurd? Ik kon alleen maar antwoorden dat in mijn ogen het gras groen was. Maar om op jouw vraag te antwoorden: ik denk nooit na over kleuren tijdens mijn werk. Mijn job bestaat erin om alles zo goed mogelijk in zwart en wit op papier te zetten. Ik ben dan ook nooit gefrustreerd geweest. Er werd mij dan ook niet lang gevraagd om mijn tekeningen ook zelf in te kleuren. Dat werd vrij snel door anderen gedaan. Toch kan je in het eerste album *Asterix de Galliër* zien hoe mijn kleurenblindheid mijn werk heeft beïnvloed. Kijk maar eens naar die volledig gele, roze en paarse Romeinse tunica's. Dat was en is nu nog steeds een frustratie. Ik heb dat album altijd al opnieuw willen maken. Maar eigenlijk mag ik niet klagen. Ik vind dat ik een lichte vorm van kleurenblindheid heb. Er zijn maar enkele kleuren die ik moeilijk kan onderscheiden.

Ik heb u reeds eerder gezegd dat ik u de beste potloodtekenaar aller tijden bent. Wat ik me altijd heb afgevraagd: heeft u nooit zin gehad om een verhaal enkel en alleen in potlood te maken?
Editions Albert René heeft het album *De beproeving van Obelix* ooit uitgebracht met alle potloodtekeningen erbij. Dat was de eerste keer. En dan was er nog het album *Hoe de kleine Obelix in de ketel van de druïde viel*. Dat album ligt me echt nauw aan het hart. Dit verhaal verscheen eerst in *Pilote*. Toen had ik enkel maar kleine tekeningen gemaakt als illustratie. In 1998 heb ik het hele verhaal herwerkt. Ik hou zoveel van de wereld waarin kinderen graag vertoeven. Ik heb alles hertekend. Maar met een inktpennetje deze keer. Voor een keer heb ik de penselen dus aan de kant gelaten. Dit verhaal staat volledig los van de reeks. Je kan het zelf niet echt een stripverhaal noemen aangezien de tekeningen niet afgelijnd in kaders staan en de dialogen zijn ook niet in tekstballonnetjes terug te vinden. Het is heel klassiek: per pagina één illustratie! Ik heb enorm genoten van het maken van dat album. Plezier hebben in wat je doet, heb ik altijd het allerbelangrijkste gevonden.

Als ik naar uw platen in zwart-wit kijk, besef ik altijd hoe belangrijk het is om het juiste evenwicht te vinden tussen licht en schaduw. Dat komt in uw pagina's heel goed tot uiting. Vooral in het album *De Ziener* slaagt u er perfect in om dat evenwicht en die unieke sfeer die ermee samenhangt te bereiken. Vindt u niet dat vandaag veel van de kwaliteit van de tekeningen verloren gaat omdat het inkleuren uit handen wordt gegeven aan inkleurders of moet ik zeggen 'meneer Photoshop'?
Daar kan ik moeilijk op antwoorden. Dat hangt van persoonlijke smaak af. Misschien zou ik in mijn beginperiode ook wel

Schets gemaakt door Uderzo voor de cover van Asterix en de Picten

die middelen hebben gebruikt als die toen voor handen waren geweest. Maar een pc was er toen niet. We hadden enkel maar onze eigen handen om alles te doen. Ik heb vrij veel tijd nodig gehad om te leren werken met computerprogramma's om strips in te kleuren. Als er één ding is, dat ik geleerd heb, is het dat de pc op zichzelf niet van belang is maar wel de persoon die het toestel bedient. Gelukkig maar!

Waar heeft u op professioneel vlak het meest spijt van?
Ik verzeker je dat ik beroepsmatig van niets spijt heb. Het wegvallen van mijn vriend René kan onmogelijk in die categorie worden gerangschikt. Het overlijden van een vriend die zo close was, is iets wat een mens nooit te boven komt. Dat overstijgt ver het puur professionele niveau waarop we al die jaren hebben mogen samenwerken.

LAURENT VERRON
(Govert Suurbier, Bollie & Billie)

Besteedde u eigenlijk veel tijd aan schetsen, het zoeken naar de juiste gelaatsexpressie, de exacte lichaamshouding van de personages, het zoeken naar de meest passende pagina-opbouw vooraleer u met de potloodtekening van de definitieve pagina startte?

Ik vertelde al dat we tegen een hels tempo moesten werken. Geloof me, als je vijf pagina's per week moet afleveren, heb je niet veel tijd om te gaan uitproberen. Ik had het geluk dat de scenaristen waarmee ik heb samengewerkt heel goed wisten wat ik het liefst tekende. Het is een voorrecht om met iemand samen te werken die denkt aan de tekenaar bij het uitschrijven van de scenario's. Dat getuigt echt van wederzijds vertrouwen. Bij het prille begin van *Asterix* herinner ik me wel dat er heel wat geschetst is om uiteindelijk tot een personage te komen dat zowel voor René als voor mij voldeed. Maar voor de rest heb ik bijzonder weinig voorbereidende schetsen gemaakt. Af en toe gingen René en ik wel op prospectie. Zo zijn we zelf naar Corsica geweest toen we met dat album bezig waren. Het was een prachtige reis. Deze trip liet me ook toe om heel trouw te blijven aan de unieke Corsicaanse sfeer. De huisjes, de begroeiing, de lokale fauna… Ik kende Corsica totaal niet. Dus deze reis was min of meer noodzakelijk. Voor het album *De odyssee* ben ik zelf ook naar Israël getrokken om er inspiratie op te doen.

En tekende u op voorhand een soort storyboard uit?
Geen voorbereidende schetsen en ook geen storyboard. De scenario's van René waren zo duidelijk dat dit overbodig was. Aan de linkerkant beschreef hij kort elk plaatje en rechts noteerde hij de dialogen. Dan was het aan mij om het geheel open te trekken en alles op te vullen. Je moet beseffen dat elk scenario ontstond na onderlinge gesprekken over het thema van elk ver-

haal. Ik vind dat storyboards enkel nodig zijn voor auteurs die elkaar niet of nauwelijks kennen. Zo heeft Jean-Yves Ferri dat wel gedaan voor het album *Asterix en de Picten*. In dit geval vind ik dat dit heel nuttig kan zijn. Maar voor de samenwerking die ik met René had, was dat totaal overbodig.

Uw originele pagina's ogen heel netjes. Blijkbaar schetst u eerst de tekeningen bijzonder licht in potlood, of zie ik dat verkeerd?
Deze vraag verrast me. Ik ben er mezelf helemaal niet van bewust. Ik vind net dat ik echt wel kan wroeten op mijn potloodtekeningen. Zo helder en proper zal het toch wel niet altijd geweest zijn want ik moest heel vaak ondersteunend hulp bieden aan mijn inkters. Toen mijn broer Marcel voor de inkting zorgde, moest ik heel vaak toelichting gaan geven over hoe bepaalde details in elkaar zaten. Dat surveillerende kantje heb ik altijd gehouden tot en met het laatste album dat ikzelf van *Asterix* heb gemaakt.

Bent u in staat om snel te inkten? Ik stel u deze vraag omdat ikzelf in de leer ben gegaan bij Jean Roba. Hij gaf me de raad om me te laten gaan. Geen tijd verliezen. Het moet levendig blijven.
Ik geef hem helemaal gelijk! Het werken met penseel laat dit ook toe. Voor mijn potloodtekeningen ligt dat enigszins anders. Bij het tekenen met potlood geef je tegelijk beweging en diepte weer. Daar stop ik dan wel best wat tijd in. Dus kan ik je moeilijk zeggen of ik mezelf eerder een traag of snelle en nerveuze tekenaar vind. Ik heb altijd last gehad met mijn hand bij het tekenen en inkten. Gelukkig ben ik altijd een tekenaar geweest die met zijn hoofd tekent. Mijn hand heb ik altijd gezien als een verlengstuk van mijn brein. Mijn hand voert gewoon uit wat ik in mijn hersenen 'zie'. Misschien dat mijn omgeving beter kan antwoorden op jouw vraag. Ik heb daar nooit bij stilgestaan. Ik tekende gewoon, dat was en is nu nog altijd al wat telt.

ROBIN RECHT
(Het derde testament – Julius)

Vindt u dat *Asterix* niet zijn eigen leventje is gaan leiden, los van uw eigen creatie? En vindt u het niet jammer dat u te veel andere projecten hebt moeten laten vallen om *Asterix* in leven te houden?
Ik zei al eerder dat het hoge verschijningstempo van *Asterix* me inderdaad verplicht heeft om alle andere reeksen op te geven. Vroeger maakten we twee albums per jaar. Dan moet een mens keuzes maken. Ik moet toegeven dat *Asterix ons* inderdaad boven de hoofden is gegroeid. Hij behoort al veel jaren aan de lezers. En dat vind ik zeker niet erg. We hebben keihard gewerkt om Asterix populair te maken. Daarom hebben we er ook veel aan gedaan om die populariteit te behouden en te vergroten indien mogelijk. Wekelijks kregen we honderden brieven van lezers die ons vroegen waarom we dit of dat niet hadden laten gebeuren of juist wel hadden laten gebeuren. Na het overlijden van René heb ik twee jaar lang niets kunnen doen. En alsof het verdriet om het verlies van René al niet groot genoeg was, werd er in de pers ook al geschreven dat met het wegvallen van René ook *Asterix* dood en begraven was. Het was alsof ik niet bestond. Het zijn de lezers die mij er bovenop hebben geholpen. Zij zijn het die me hebben aangemoedigd om het potlood opnieuw op te nemen. Ze wilden hun favoriete stripheld niet missen. Dus ja, de lezers hebben *Asterix* als het ware geadopteerd van ons. Ik vond dat we de vele lezers niet op hun honger mochten laten zitten.

JEAN-YVES FERRI
(Asterix, Terug op aarde, Bollie & Billie)

Ik weet dat het een geheim is, maar zou u toch iets meer kunnen zeggen over Nestorix aan zijn veel jongere vrouw is geraakt?
Hahahaha, Jean-Yves, ik herken onmiddellijk je gevoel voor humor in die vraag ! Ik heb me dat ook al vaak afgevraagd... maar ik heb het nooit aan René durven vragen. Na een tijdje was het een gag op zichzelf. Eén ding is zeker, ze is niet met Nestorix getrouwd voor zijn geld, hé! *(lach)* Daarenboven is Nestorix een oud-

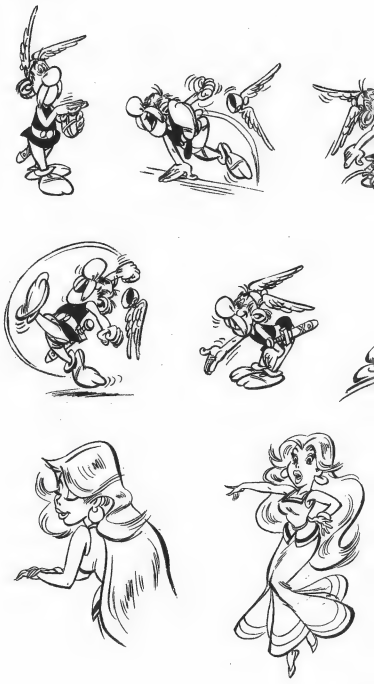

Didier Conrad stuurde deze studies van Asterix, Caesar en Walhalla naar Éditions Albert René als proeve van bekwaamheid

strijder,hé. Hij heeft meegevochten in de slag bij Gergovia. Dat dwingt toch ook respect af. Jean-Yves toch, jij bent toch een plager! Maar geef toe, je merkt nu toch ook nog dat oudere mannen vaak een groener blaadje lusten. *(knipoog)*

We beschouwen onszelf niet als collega's van Uderzo maar we konden het toch niet laten om zelf ook nog een viertal korte vragen af te vuren. Een monument als Uderzo krijg je dan ook niet elk jaar te spreken.

Een aantal beroemde regisseurs zoals bijvoorbeeld Hitchcock speelden vaak een kleine rol in hun eigen films. Heeft u nooit met het idee gespeeld om dit ook eens te doen in de verfilmingen van *Asterix*?
Nee, dat heb ik nooit overwogen. Meer nog, ik heb daar zelfs nooit aan gedacht. Dat is toch een totaal andere job. Een rol spelen in een film is iets helemaal anders dan strips maken. Toch heb ik ons wel vaak gekarikaturiseerd in de albums. *(denkt even na)* Al moet ik toegeven, dat ik René meer gekarikaturiseerd heb dan mezelf... maar toch ! *(lach)*

Welke tekenfilm van *Asterix* vindt u de beste?
Voor mij is dat altijd de laatste die gemaakt is. Dus op dit moment antwoord ik *Asterix en de Vikingen* uit 2005.

Wat kan of mag u al vertellen over het volgende album van *Asterix*?
Daar kan ik nog niet veel over vertellen. Daar is het nog veel te vroeg voor. *Asterix en de Picten* ligt nog niet zo lang in de rekken. Dus kan je niet verwachten dat ik nu al veel vertel over een volgend album. Maar het zal sowieso volgens het vertrouwde recept zijn opgebouwd.

Ziet u verbanden tussen uw vroegere samenwerking met René Goscinny en de huidige samenwerking tussen Ferri en Conrad?
Nee, niet echt. Ik vind niet dat je een intense vriendschap van ruim 27 jaar kan vergelijken met een recente samenwerking. Toch kan ik Didier Conrad en Jean-Yves Ferri alleen maar toewensen dat ze het even goed met elkaar zullen kunnen vinden en steeds meer naar elkaar zullen toegroeien als René en ik. Je moet beseffen dat dit tijd zal vergen. *Asterix en de Picten* kwam tot stand zonder dat Didier en Jean-Yves elkaar kenden. Dat is toch iets heel ongewoons bij het maken van een stripalbum. Didier Conrad heeft het heel moeilijk gehad om de deadline te halen. Hij is tot het uiterste moeten gaan om de voorziene planning te kunnen volgen. Het minste dat je kan zeggen is dat *Asterix en de Picten* op een traditonele manier tot stand is gekomen. *(lacht)* Ik wil van deze gelegenheid gebruik maken om nogmaals beide heren te feliciteren met het fantastische werk dat ze samen geleverd hebben. Ik hoop dat hun samenwerking aan het volgende *Asterix*-album in iets rustiger omstandigheden zal kunnen verlopen. Maar ik weet dat dat geen probleem zal zijn. *(knipoog)*

NOTEN

1. Broer Marcel maakte deel van uit van de studio van Uderzo en in de periodes 1964 - 1972 en 1974 - 1979 inkte deze *Asterix*, maar ook *Tanguy en Laverdure*.
2. *France Dimanche* is een Frans weekblad dat opgestart werd in 1946 en nog steeds bestaat, vergelijkbaar met onze *TV Story*.
3. De eerste live-action Asterixfilm is *Asterix tegen Caesar* geregisseerd door Claude Zidi.
4. Bastien Vivès is een jonge Franse auteur bekend van *De geur van chloor*, *Polina*, *In mijn ogen* en *Last Man* (waarvan helaas de vertaling werd stopgezet). Margaux Motin is ook een jonge Franse auteur bekend van *La tectonique des plaques* en *Very bad twinz* (niet vertaald). Beiden hanteren een verschillende, zeer individuele en herkenbare stijl die zeker niet te vergelijken is met de tekenstijl van Uderzo.
5. *Le Petit Parisien* is een Franse krant die verscheen tussen 1876 en 1944.
6. Goscinny had gevraagd aan Uderzo om te stoppen met het tekenen van *Asterix en de Belgen* omdat hij vond dat hij voor zijn bijdrage aan Lucky Luke niet voldoende betaald werd. Uitgever Georges Dargaud steunde Morris die vond dat hij meer auteursrechten verdiende op Lucky Luke als de bedenker ervan dan Goscinny. Na de dood van Goscinny heeft Dargaud Uderzo via gerechtelijke stappen verplicht om de resterende 7 platen nog te tekenen of anders zou hij de gederfde inkomsten moeten betalen (geschat op 1,5 miljoen euro).

MUZIEK IN HET WILDE WESTEN

DOOR
WOUTER ADRIAENSEN

Iedereen die wel eens een Lucky Luke gelezen heeft, is het wel opgevallen: onze sympathieke cowboy houdt wel van een streepje muziek. Wat je misschien niet weet is dat Morris en Goscinny verwezen naar bestaande liedjes. Een kleine studie...

Een van de knappe dingen aan de verhalen van Lucky Luke is hun relatieve historische correctheid. Zo hebben rechter Roy Bean, Billy The Kid, Sarah Bernhardt, Calamity Jane en Jesse James allemaal echt bestaan en ook de aanleg van de transcontinentale spoorlijn, de werking van de pony express, de goldrush en de verovering van het westen door karavanen zijn vrij getrouw weergegeven. Zelfs de meeste muziek blijkt tijdsgebonden te zijn.
Hoe belangrijk muziek is in de strips van Lucky Luke, blijkt wel wanneer onze held voor de eerste keer op papier verschijnt, in het verhaal *Arizona 1880*. De jodelende cowboy op de rug van zijn trouwe paard is een duidelijke verwijzing naar zanger Roy Rogers en zijn Trigger. Bovendien wordt het grootste deel van de albums zowel begonnen als afgesloten met een streepje zang van de eenzame cowboy. Daarnaast speelt Lucky Luke ook aardig gitaar en mondharmonica, dat laatste vooral wanneer hij muzikale begeleiding nodig heeft voor het doen 'dansen' van zijn tegenstanders met behulp van pistoolschoten.

ARME EENZAME COWBOY

Met **Poor Lonesome Cowboy** worden vele avonturen afgesloten wanneer Lucky Luke en Jolly Jumper richting ondergaande zon trekken. Luke zingt het voor de eerste keer aan het begin van zijn vijfde verhaal, *Desperado City*. Vanaf *De spoorweg door de prairie*, het eerste album waarvoor René Goscinny het scenario schreef, wordt het de traditionele afsluiter van de strips.
De Belvision Studios werden opgericht in 1955 door Raymond Leblanc, uitgever van het tijdschrift *Kuifje*. Na zeven kortfilms, gebaseerd op de avonturen van Kuifje, maakten ze vanaf 1965 meerdere lange animatiefilms onder leiding van de Vlaming Ray Goossens. In 1971 ging de studio aan de slag met Lucky Luke en bij die film (die later bekender werd als *Daisy Town*) hoorde uiteraard een soundtrack en een song over de arme eenzame cowboy. Voor de striptekst "I'm a poor lonesome cowboy and a long way from home" liet Morris zich waarschijnlijk inspireren door de gelijknamige cowboysong, te vinden in onder meer *Cowboy songs and other frontier ballads*, in 1910 uitgebracht door musicoloog John A. Lomax. De Engelse journalist en schrijver Jack Fishman, die eind jaren zestig teksten schreef voor Britse popgroepen zoals Herman's Hermits en Amen Corner en daarna meewerkte aan ruim honderd films, bouwde hierop verder voor het liedje voor de tekenfilm. De muziek werd gecomponeerd door de Franse pianist Claude Bolling en het nummer werd ingezongen door Pat Woods, een Amerikaanse folkzanger die op dat moment met zijn vriendin Kathy Lowe in Parijs woont.

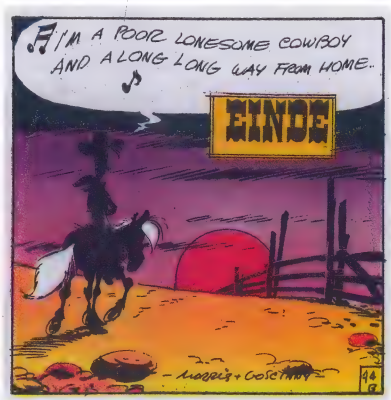

CLASSICS

Er passeren veel eigentijdse liedjes in de avonturen van Lucky Luke, liedjes die ook door de echte cowboys en pioniers van het Wilde Westen gezongen werden. Morris kende ze waarschijnlijk uit de westerns die hij vaak zag in de Brusselse bioscopen, hoewel bijvoorbeeld een Bobbejaan Schoepen in de jaren zestig en zeventig sporadisch optrad in Amerika met onder meer Roy Rogers en van daar ook Engelstalige liedjes terug mee nam naar het oude continent.
Een typische frontier-ballad is **Home On The Range**, een bitterzoet liedje over heimwee naar huis. Wanneer Luke in het album *Rodeo* de door hemzelf als grap ontketende goldrush naar Buffalo Creek een halt wil toeroepen, verdenkt Old Joe hem van claimdiefstal. Luke wordt dan ook door de nieuwe sheriff in een inderhaast in elkaar getimmerde gevangenis gestopt. Daar speelt hij uit verveling het refrein van dit melancholische liedje op zijn gitaar: "Home, home on the range, where the deer and the antilope play..." En Phil IJzerdraad raakt inderdaad in de knel wanneer Luke, vermomd als old timer, hem gevangen krijgt in de pianola van de plaatselijke saloon met als begeleiding de eerste strofe van Home On The Range: "O give me a home, where the buffalo roam..."
De eerste maal dat **O Suzanna** passeert, is in het album *De spoorweg door de prairie*, waar een nijvere huisvrouw het neuriet terwijl ze haar waswater door het raam naar buiten gooit. Luke zingt dit nummer over de goldrush naar Californië in 1848 uit volle borst terwijl hij *De bende van Joss Jamon* laat 'dansen' op zijn pistoolschoten. Zelfs de drie oudste neven Dalton zetten dit lied in wanneer ze een ton vol bier over hen krijgen in de saloon van Coyote Gulch tijdens het gevecht tussen Lucky Luke en Joe

Dalton: "I come from Alabama with my banjo on my knee hik!" Wanneer ze door Luke in optocht naar de sheriff trekken om in de gevangenis te verdwijnen, moet ook de rest van het refrein er aan geloven.
In *De Daltons breken uit* doen de outlaws de bevolking geloven dat Luke een desperado is geworden. Wanneer onze held een saloon binnen stapt, valt het vrolijke O Suzanna dan ook onmiddellijk stil.

De Daltons breken uit, pagina 14, strook 1, vak 1

En de – levende – inzittenden van de grafwagen uit *De karavaan* zetten spontaan O Suzanna in nadat ze ontsnapt zijn aan de Apaches, tot ontsteltenis van de brave begrafenisondernemer, die duidelijk niet gewend is aan zulke rumoerige passagiers.

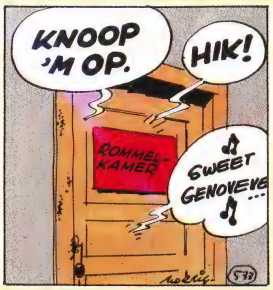

De rechter, pagina 13, strook 4, vak 2

Sweet Genoveve is een niet erg bekende ballade over een jongeman die verlangt naar zijn geliefde Genevieve. Een van de juryleden zingt het tijdens de beraadslaging van het proces tegen Luke dat rechter Roy Bean tegen hem had aangespannen wegens vermeende veediefstal – dat er genoeg whisky aanwezig is in de kamer waar besloten wordt over het verdict is daar allicht niet vreemd aan. Nadat de Daltons zijn uitgebroken, vieren ze de buit van hun overvallen in hun schuilplaats met een rollend "O Genoveve, sweet Genoveve, beautiful Geenoveeeve..."

De karavaan, pagina 39, strook 4, vak 1

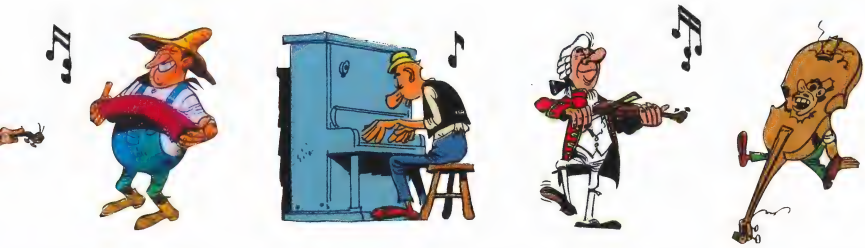

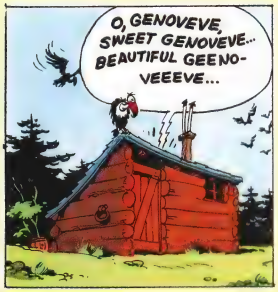

De Daltons breken uit, pagina 15, strook 2, vak 1

En Luke zelf blijft onverstoorbaar het refrein zingen onder het scheren terwijl hij wordt bedreigd door Billy The Kid en hem vervolgens naar de gevangenis brengt.
Diezelfde Billy The Kid probeert zijn dommige kompaan Bert op zijn spoor te houden door luidskeels uit te barsten in **Streets Of Laredo**, waarschijnlijk de beroemdste Amerikaanse cowboy ballad. Zijn escorte Lucky Luke laat hem maar rustig betijen, terwijl Bert zich telkens moet inhouden om niet te vluchten.

COWBOYSONGS

Ook andere typische cowboyliedjes over bijvoorbeeld het mennen van ezels, het opdrijven van vee en de spoorwegen moeten

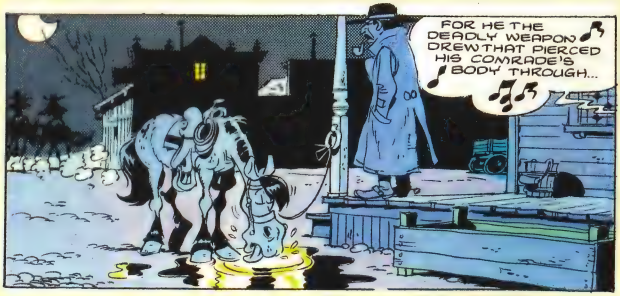

De premiejager, pagina 7, strook 1, vak 1

er aan geloven in de albums van Morris. Zo heft Lucky Luke **Mule Train** aan terwijl hij de bende van Joss Jamon gevangen naar Los Palitos voert. In die novelty cowboysong somt een menner alle goederen op die hij vervoert terwijl hij zijn ezels aanzet sneller te gaan.
In het album *De Daltons breken uit* mislukt een poging tot treinoverval van de broers doordat ze misselijk worden van het eten dat Luke voor hen kookte. Die houdt er wel de moed in met **"git along, little doggies**, whoopee ti-yi-yo, git along..." Luke heeft het hier uiteraard niet over honden maar wel over dogies, jonge, moederloze kalveren. Dit lied werd gebruikt door cowboys om de kudde op te drijven.
In de saloon van Cheyenne Pass zingt een bevallige jongedame "The sheriff said: your son is sought and into prison must be brought..." – tot Elliot Belt binnenstapt. Deze lijn lijkt afkomstig uit de cowboysong **Macaffie's Confession**. Het liedje wordt onmiddellijk voortgezet wanneer de premiejager weer buiten staat: "For he the deadly weapon drew that pierced his comrade's body through..." Die zin komt dan weer uit **Gambling On The Sabbath Day**, dat eerder naar gospel neigt. Beide nummers stonden in *Cowboy songs and other frontier ballads*. Ze lijken ook familie van elkaar te zijn, waardoor het niet onmogelijk is dat de twee lijnen in een van beide nummers samen worden gezongen.

De premiejager, pagina 8, strook 3, vak 2

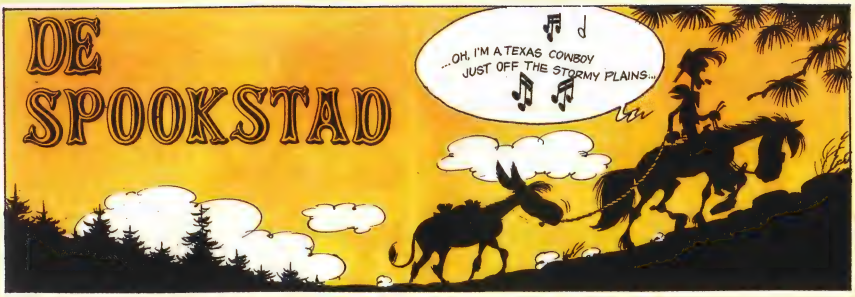

De spookstad, pagina 3, strook 1, vak 1

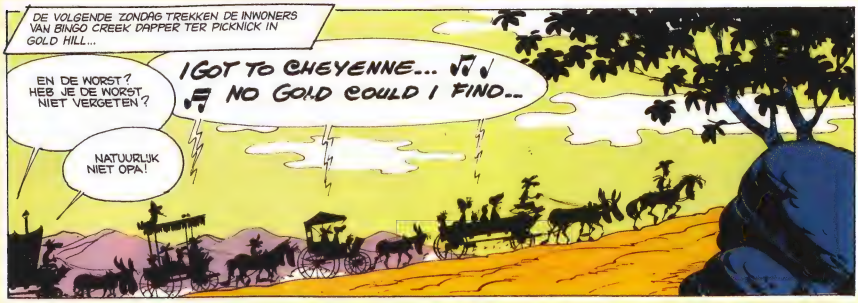
DE VOLGENDE ZONDAG TREKKEN DE INWONERS VAN BINGO CREEK DAPPER TER PICKNICK IN GOLD HILL...
EN DE WORST? HEB JE DE WORST NIET VERGETEN?
NATUURLIJK NIET OPA!
I GOT TO CHEYENNE... NO GOLD COULD I FIND...

De spookstad, pagina 22, strook 1, vak 1

In *De spookstad* trekt Luke het verhaal zingend in. "Oh I'm a Texas cowboy, just off the stormy plains" zijn de eerste lijnen van **Lone Star Trail**, een song uit de film *The Wagon Master* (1929) die populair werd gemaakt door 'singing cowboy' Ken Maynard. Het nummer werd beïnvloed door andere cowboyliedjes over treinen en spoorwegen.

In hetzelfde verhaal gaan Luke en de inwoners van Bingo Creek picknicken in Gold Hills. Ze vertrekken zondagochtend, dapper zingend "I got to Cheyenne, no gold could I find". Dat is een lijn uit **Dreary Black Hills**, een traditional over de goldrush naar de Black Hills regio in wat later South Dakota werd. De song drukt de ommekeer uit van het dromen over rijkdom naar de nachtmerrie van het harde 'frontier life'.

Wanneer Luke besluit een karavaan te begeleiden naar Californië, gebeurt het vertrek natuurlijk onder het luid zingen van een andere song over de goldrush, de Mormoonse folksong **On The Road To California:** "On the road to California, on that hard and tedious journey, far across the Rocky Mountains, crystal streams and flowing fountains".

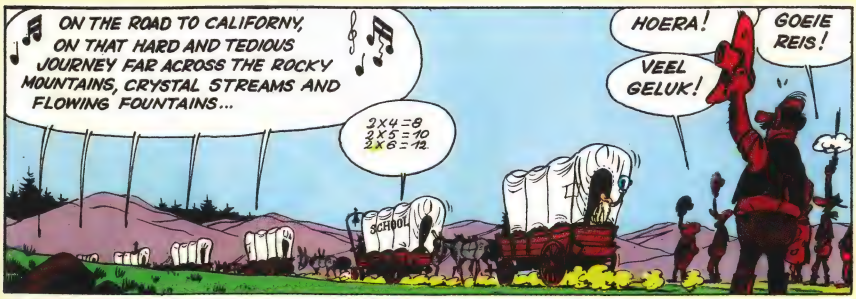

De karavaan, pagina 10, strook 3, vak 1

Nadat hij tevergeefs heeft geprobeerd *De witte ridder* te pakken te krijgen, gaat Lucky Luke met Hank Wallys iets drinken in de saloon van Nothing Gulch. Daar geeft Fifi Lavenue het beste van zichzelf: "I'll sell my horse, I'll sell my saddle, I'll bid farewell to the long-horned cattle". Haar meisjes antwoorden al dansend met het refrein van **Old Chisholm Trail**: "Ti yi yoopi yay! Ti yi yoopi yay!" Het Chisholm Trail is de route langs waar het vee eind negentiende eeuw van de ranches in Texas naar de spoorweg in Kansas gedreven werd. Old Chisholm Trail stond op het repertoire van onder andere Gene Autry, Tex Ritter en Roy Rogers.

De neven Dalton, pagina 14, strook 4, vak 2

Om de aanstaande verovering van de Verenigde Staten te vieren, organiseert *Zijne Keizerlijke Hoogheid Smith* alvast een bal in de saloon van Grass Town. Lulu Carabine, benoemd tot 'hertogin van Apache Pueblo', vermaakt er de aanwezigen met **Starving To Death On My Government Claim**: "The nice little bedbug, so cheerful and bright, keeps me a-scratchin', half of the night". Het liedje, over de ongemakken van een eenzame pionier in Lane County, Oregon, werd bekend dankzij de uitvoering van one-man band Abner Jay.

SACRALE GEZANGEN

Hoewel ze beiden moesten vechten voor hun voortbestaan, was er toch nog een groot verschil tussen het ruige leven van de cowboys en pioniers en het huiselijke leven in de nieuw ontstane stadjes. Daar worden de stevige en soms zelfs grove liedjes van het Wilde Westen vervangen door lieflijke of zelfs religieuze teksten.

Nadat de Daltons zich vrij hebben gekocht, gaan ze tijdens hun proeftijd een maand lang brave burger spelen in Tortilla Gulch. Ze bewegen zich daarbij in de hoogste kringen van het stadje, waarbij het koor natuurlijk niet mag ontbreken. "Come all you Missouri girls and listen to my noise and don't you wed with those Texan boys" is een variatie op **Kansas Boys**, dat waarschuwt voor de onbeschofte jongemannen uit het wilde Kansas.

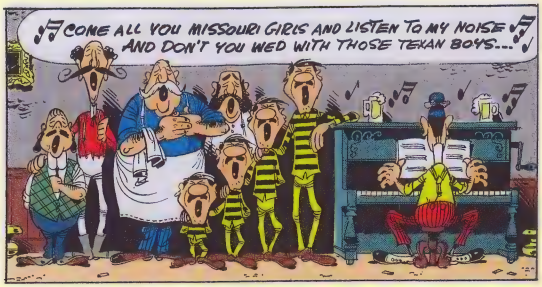

De Daltons kopen zich vrij, pagina 34, strook 1, vak 1

Ook **Sweet Adeline**, dat bekend werd als een typisch voorbeeld van de barbershop style, had op het repertoire van het koor kunnen staan. Nadat Joe Dalton een glas heeft gedronken in *De neven Dalton*, vertonen Joe en William de eerste tekenen van dronkenschap en mag Averell de gezamenlijke drankzucht afronden met een dronken versie van het nummer.

Terwijl Lucky Luke samen met Buck Flagdown een nogal geweldadige wandeling door de stad maken, passeren ze ook langs de kapperszaak, waar de klanten de tijd bekorten met 'n lied: "Strollin' down the laaaane..." De barbershop muziekstijl, bestaande uit a cappella vierstemmige liederen, ontstond dan ook aan het begin van de twintigste eeuw in de Amerikaanse kapsalons. De klanten hier zingen een zin die uit meerdere liedjes kan komen, zoals Where The Black Eyed Susans Grow of **Good Evening Caroline**.

De spookstad, pagina 25, strook 3, vak 1

SQUARE DANCE

En wat zou het Wilde Westen zijn zonder de square dance, die ontstond in het zeventiende eeuwse Engeland? Men treedt hierbij aan per koppel en danst op traditionele country muziek, vooral Ierse jigs en reels, gespeeld op akoestische instrumenten zoals viool, banjo, gitaar en contrabas.

De square dances in de avonturen van Lucky Luke worden meestal begeleid door muziek met verzonnen teksten, zoals "take your partner and promenade, ladies go east and gents go west" wanneer goudzoeker Powell in zijn eentje danst in de saloon van *De spookstad*, "Face your partner, here we go, circle right, do-si-do" op het bal van *Zijne Keizerlijke Hoogheid Smith* en "swing your partner, hold her hand by the music of the band" bij de aankomst van *De spoorweg door de prairie* in Desert City.

BLUES

Amerika is ook de geboorteplek van verschillende muziekstijlen die ondertussen over de hele wereld zijn uitgezwermd, zoals blues, jazz en rock 'n roll. In *Bootrace op de Mississippi* strijden

kapiteins Barrows en Lowriver om het monopolie om met hun stoomboten op de Mississippi te mogen varen. Aan boord van Barrows' schip, de Daisy Belle, zingen zwarte slaven zittend en liggend op wat balen katoen **"I'm wukin' my way back home..."** Aan de stookovens wordt dan weer gewerkt op het ritme van **The Macombrey Queen**: "hear the boat a-whistlin', comin' roun' the bend..." Beide bluesliedjes werden vaak gezongen op de machtige Amerikaanse stoomboten.

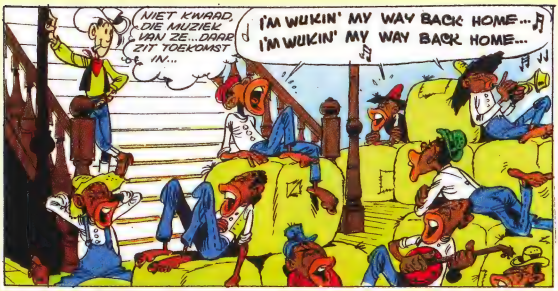

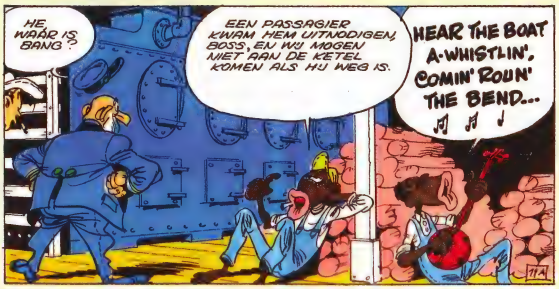
HE WAAR IS BANG?
EEN PASSAGIER KWAM HEM UITNODIGEN, BOSS, EN WIJ MOGEN NIET AAN DE KETEL KOMEN ALS HIJ WEG IS.
HEAR THE BOAT A-WHISTLIN', COMIN' ROUN' THE BEND...

Boven: Bootrace op de Mississippi pagina 12, strook 3, vak 2
Onder: Bootrace op de Mississippi pagina 13, strook 2, vak 2

MEXICO

Een deel van Lucky Lukes avonturen speelt zich af in Mexico, waar een geheel eigen muziekgenre bij hoort. Wanneer Luke bijvoorbeeld tijdens zijn achtervolging van Caesar Sigaret in cantina El Charro (letterlijk 'de bedrieger') belandt, zingen de mariachis er net "la triste historia de un ranchero enamora-dooo...", genaamd **Juan Charrasqueado**. Het nummer werd geschreven door Victor Cordero in 1945, groeide uit tot een hit en werd amper enkele jaren later al verfilmd. Charrasqueado kan in het Engels vertaald worden als het veelzeggende 'Scarface'.

Maar niet alle mariachi's zingen blijkbaar authentieke Spaanse ballades. In hetzelfde verhaal brengt een van hen een versie van de Vlaamse klassieker **Daar Bij Die Molen**, bekend van onder meer Jo Vally en Johnny & Mary. En wanneer Caesar Sigaret de plaats van een mariachi inneemt om Luke te misleiden, heft hij veelzeggend het klassiek Napolitaanse **"Santaaa Lu-uciaaa!"** aan, dat wereldberoemd werd dankzij de Italiaanse tenor Enrico Caruso.

Wanneer Luke vermomd als Mexicaan naar Frontier City trekt om de saloon van Joss Jamon van walgelijke drank te voorzien, zingt hij wat een zinsnede uit **El Camino** zou kunnen zijn, een hit voor onder meer Linda Ronstadt en de Gypsy Kings: "de lejos vengo ay ay ay".

In *In het spoor van de Daltons* ontmoet Luke vier onfortuinlijke mariachis, die bestolen zijn door de gebroeders Dalton. Het ene plaatje zingen de Mexicanen nog de eerste lijnen van het liefdesliedje **Alteñitas** ("Vamos a tebas, tierra sonada..."), enkele gewelddadige minuten later hebben de boeven hun plaats perfect ingenomen met "... donde me espera mi chapeteada la unica duena de mi amor".

Uiteraard komt de typisch Mexicaanse muziek ook ruimschoots aan bod in *Tortilla's voor de Daltons*. Voor het grote feest van Don Doroteo Prieto oefenen de mariachis hun corridos (populaire verhalende ballades) en mananitas (een traditioneel verjaardagsliedje) in. "Ay ay ay ay canta y no llores" is het bekende

In het spoor van de Daltons, pagina 16, strook 4, vakken 1 en 2

refrein van **Cielito Lindo**, vrij vertaald 'knappe lieveling'. Dit Spaanse liefdesliedje werd eind negentiende eeuw populair in Mexico dankzij componist Quirino Mendoza y Cortés.
De Daltons blijken hun muzikaal talent echter verloren te hebben. Het nummer dat zij onder de knie proberen te krijgen, is een variatie op het Spaanse gezegde "Que linda la manana cuando sale el sol, se agacha la gallina y se le ve el calzon" (Hoe mooi is de ochtend wanneer de zon rijst, de kip zich buigt en je je broek ziet). Met hun versie slagen ze er in hun muziekleraar volledig tot wanhoop te drijven. De iets professionelere mariachis scoren op het feest duidelijk beter met de Spaanse versie van een cowboyhit: "Soy un pobre charro solitario y lejos de mi hogar" (vrij vertaald: ik ben een arme, eenzame bandiet en ver weg van huis)...

RECENTE KLASSIEKERS

Ook recentere, beroemde Amerikaanse liedjes passeren af en toe de revue. Een van de misdaden die de Daltons plegen nadat ze uitgebroken zijn, is het stelen van de paarden van de postkoets, waarop ze een vrolijk "**Jingle bells** jingle bells..." aanheffen. Dat wereldberoemde kerstlied, met op de achtergrond de 'sleigh bells' van Santa Claus, werd oorspronkelijk geschreven in 1857 om Thanksgiving te vieren.

De Daltons breken uit, pagina 9, strook 4, vak 1

In *De Daltons kopen zich vrij* rekenen de criminele broers vier imitators in. Voor die heldendaad worden ze uitgebreid gevierd in de saloon van Tortilla Gulch. Wanneer ze in de late uurtjes naar huis strompelen, weerklinkt achter hen nog het vrolijke "For they are jolly good fellows..." **For He's A Jolly Good Fellow** is een nummer om iemand te vieren naar aanleiding van een heuglijke gebeurtenis en na Happy Birthday To You het populairste Engelstalige liedje.
In Canada proberen de Daltons op een boomstam in de rivier te ontsnappen aan Lucky Luke en mountie Pendergast. Ze heffen nietsvermoedend "Old man river, he must know sumpin', he don't say nothin', he just keeps rollin' along" aan. **Ol' Man River** werd geschreven voor Show Boat, een musical uit 1927, en contrasteert het lijden van de zwarte Amerikanen met de onverstoorbare stroming van de Mississippi.

Dalton City is een oord van verderf – en daar past uiteraard muziek bij. Dean Fenton, baas van Fentontown, houdt residentie in de Queen Of Hearts saloon, waar enkele danseressen hun kunstjes vertonen terwijl ze **Red Silk Stockings And The Green Perfume** zingen, een twintigste eeuwse countrystandard, bekend van onder meer Ray McKinley, Don Cornell en de Maddox Brothers. Een paar bladzijden verder dansen ze op de tonen van een van Guy Mitchells vrolijke hits uit 1951, **Belle, Belle, My Liberty Belle**: "beautiful Fifi, the gal from gay paree" – "and Wilhelmina, too", zoals Mitchell zong.
De ballade van de Daltons wordt gezongen door Bill, een van de banjospelers die "in de saloons van het wilde westen de wapenfeiten bezingen van de helden uit die omgeving". De Daltons trekken de 'woestijn van de dorst' in en om aan iets anders te denken zingt Averall een liedje: "Wat zullen we drinken, **zeven dagen lang**, wat zullen we drinken...", waarmee de Nederlandse groep Bots twee jaar eerder een hit had gescoord. Nadat ze gedronken hebben van de kuip water waar Gevederde Slang poeder van paddenstoelen bij heeft gedaan, beginnen de Daltons te hallucineren, waarbij ze onder andere **Singing In The Rain** (gezongen door Gene Kelly in de gelijknamige film uit 1952) en **Strangers In The Night** (in 1966 een hit voor Frank Sinatra) ten berde brengen.

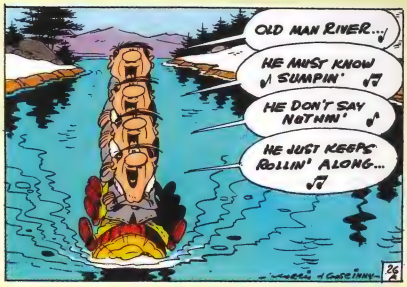

De Daltons in de blizzard, pagina 28, strook 2, vak 2

LULU CARABINE

Na maanden ploeteren in het stof en de hitte van het Wilde Westen konden de cowboys en goudzoekers hun zuurverdiende centen opmaken in de saloons en bordelen van de 'beschaafde wereld'. Daarbij werden ze geëntertaind door saloongirls die hun routines rechtstreeks hadden afgekeken van de cancan, de suggestieve dans uit de Franse variététheaters. In de verhalen van Lucky Luke is het Lulu Carabine, die van Morris de trekken kreeg van actrice Mae West, die zorgt voor de dansmeisjes en pianomuziek. Ze komen pas voor na de overstap van Morris en Goscinny naar Dargaud, toen de auteurs het juk van de Dupuis-censuur van zich konden afgooien.
Lulu en haar meisjes spelen voor het eerst een belangrijke rol in *Dalton City*, waar ze in de saloon zorgen voor plezier en muziek: "She was from Kokomo Indiana and known as Iron Fists Diana and the boys from Frisco, California all fell for the iron fisted gal". Vooral tijdens vechtpartijen tussen de Daltons geven de meiden van katoen: "She was a gal from Oklahoma, she fell in love with Pistol Homer". En zoals operaliefhebbers weten: it ain't over 'till the fat lady sings... "Cattle Kate came from Kentucky and she was ugly as a monkey, one day she met a boy named Lenox who was as dumb as an ox."

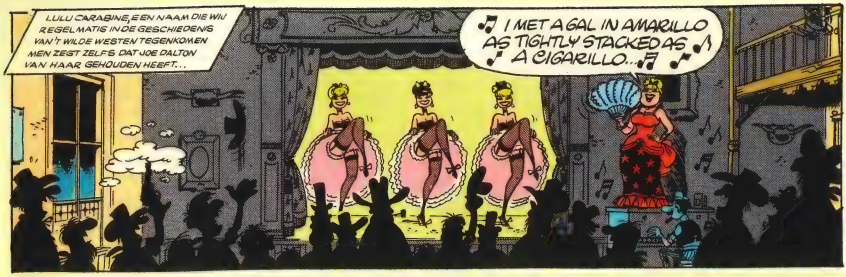
LULU CARABINE, EEN NAAM DIE WIJ REGELMATIG IN DE GESCHIEDENIS VAN 'T WILDE WESTEN TEGENKOMEN MEN ZEGT ZELFS DAT JOE DALTON VAN HAAR GEHOUDEN HEEFT...
♪ I MET A GAL IN AMARILLO AS TIGHTLY STACKED AS A CIGARILLO... ♪

Western Circus, pagina 40, strook 3, vak 1

Ook in *Western Circus* treden Lulu en haar meisjes aan, ter ere van de Zilch rodeo: "I met a gal in Amarillo, as tightly stacked as a cigarillo..."
De Cheyennes zoeken naar premiejager Elliot Belt in de saloon van Cheyenne Pass. Lucky Luke vraagt iedereen om gewoon verder te doen – ook de meisjes van de French can can: "It's a life so gay and jolly as I said to Moustache Molly" en even later met broeder Small Face tussen hen in "Come on you girls, come on you boys, come on and dance, drink and rejoice".
In Abilene, Kansas, zingt **Laura Legs**, die er uit ziet en klinkt als een van de meisjes van Lulu, in de plaatselijke saloon het

DUPUIS

TITEL	MUZIEK	PAGINA	STROOK	KADER
2. Rodeo	Home On The Range	55	1	2
3. Arizona	eerste optreden: jodelend	7	4	3
	trista historia	34	1	1
	Daar Bij Die Molen	42	3	1
	Santa Lucia	42	4	1
4. Avonturen in het westen	slaap prinsje	25	2	3
	Kerelslied	25	3 / 4	3 / 1
	Gerritje	37	2	1
8. Lucky Luke en Phil IJzerdraad	Home On The Range	24	2	3
9. De spoorweg door de prairie	O Suzanna	43	2	1
	square dance	41	1 & 2	2
11.De bende van Joss Jamon	O Suzanna	17	4	2
	Mule Train	45	4	1
	El Camino	30	1	2
12. De neven Dalton	Sweet Adeline	14	4	2
	O Suzanna	45	3 & 4	2
13. De rechter	Sweet Genoveve	13	4	2
15. De Daltons breken uit	Jingle Bells	9	4	1
	O Suzanna	14	1	1
	Sweet Genoveve	15	2	1 & 2
	git along little doggies	35	1 / 2	1 / 1
16. Bootrace op de Mississippi	wukin' my way back home	12	3	2
	hear the boat a-whistlin'	13	2	2
17. In het spoor van de Daltons	Alteñitas	16	4	1 & 2
22. De Daltons in de blizzard	Ol' Man River	28	2	2
24. De karavaan	O Suzanna	39	4	1
	On The Road To California	10	3	1
25. De spookstad	Lone Star Trail	3	1	1
	Dreary Black Hills	22	1	1
	square dance	25	3	1
26. De Daltons kopen zich vrij	Kansas Boys	34	1	2
	Jolly Good Fellow	32	3	1
28. Het escorte	Streets Of Laredo	14	2 / 3	1 / 2 & 3
31. Tortilla's voor de Daltons	Cielito Lindo	34	3	1
	que linda la mañana	34	4	1
	soy un pobre	38	1	1

De premiejager, pagina 23, strook 4, vak 2

opruiende "So if you want me Mike, it's guns, bulls and cows" tot Lucky Luke haar het zwijgen oplegt. Wanneer de grootvorst en zijn adjudant even later binnen stappen, brengt ze het iets intiemere "O my beloved, you are the beautiful light that makes my nights shine so bright" ten gehore.
Ook in *Daisy Town* vormen Lulu en haar meisjes een bedreiging voor de goede zeden, met hun lokroep voor alle bandieten, desperado's en ander gespuis: "Come on to Daisy Daisy Daisy Town, come on to Daisy Town". Overigens is *Daisy Town* de stripversie van de Belvision-tekenfilm *Lucky Luke* uit 1971, waar we het eerder over hadden. Nicole Croisille zingt als Lulu Carabine in de film de **Daisy Town Saloon Song** om het gajes in de nieuwe stad te verwelkomen (check het op YouTube!) maar daarin is bovenstaande tekst niet te horen.
Overigens zijn deze teksten van Lulu en haar meisjes waarschijnlijk allemaal originals van Goscinny. Cattle Kate is het enige personage dat ook echt bestaan heeft: het was de bijnaam van Ellen Watson, die als een van de eerste vrouwelijke pioniers haar eigen vee hoedde. Haar man heette echter niet Lenox zoals in het liedje maar wel James 'Jim' Averell. Wie een beetje graaft in de inspiratiebronnen van Morris en Goscinny, komt voor de ene verrassing na de andere te staan...

Dit artikel behandelt voornamelijk de Engelstalige liedjesteksten (de poëtische liederen van het Ierse garnizoen in *Apache Canyon* vielen bijvoorbeeld jammerlijk uit de boot) uit de albums tot en met *De ballade van de Daltons*, plus *Daisy Town*.

DARGAUD

TITEL	MUZIEK	PAGINA	STROOK	KADER
3. Dalton City	red silk stockings	3	4	2
	beautiful fifi	7	4	2
	Iron Fists Diana	30	2 / 4	1 / 1
	Pistol Homer	33	4	2
	Cattle Kate	43	1 & 2	2
4. Jesse James	Sweet Genoveve	5	3 / 4	2 / 1 & 2
5. Western Circus	gal in Amarillo	40	3	1
8. De rijstoorlog	strollin' down the lane	4	1	1
9. De premiejager	Macaffie's Confession	7	1	1
	Gambling On Sabbath Day	8	3	2
	Moustache Molly	22	3 & 4	2
	come on you girls	23	4	2
10. De grootvorst	guns, bulls and cows	17	1 & 2	
	the beautiful light	19	4	1
12. De witte ridder	Old Chisholm Trail	40	1 & 2	2
14. Zijne keizerlijke hoogheid Smith	square dance	39	1 & 2	2
	Starving To Death	38	4	2
17. De ballade van de Daltons	7 dagen lang	12	4	2
	ballade van de Daltons	3	2	2
	Singin' In The Rain	14	2	1
	Strangers In The Night	14	3	3
22. Daisy Town	Lulu Carabine	4	3	1 & 2

14-18
de Grote Oorlog in de strip

Alhoewel een groot deel van WOI uitgevochten werd in Vlaanderen en dan meer bepaald in de Westhoek, zijn er toch niet zo veel Vlaamse tekenaars die zich aan dit onderwerp gewaagd hebben. Met de herdenking van WOI komt er nu natuurlijk meer op de markt, maar wie waren de Vlaamse pioniers?

EEN LANGE WEG NAAR DE EERSTE VLAAMSE STRIP

DOOR **JEF PEETERS**

Na het beëindigen van de Eerste Wereldoorlog was er nauwelijks interesse voor stripverhalen over de gesel die Europa en de rest van de wereld gedurende vier jaren teisterde. Meer dan 30 jaar later zijn er de heroïsche verhalen in *Kuifje* – in de reeks "Waar gebeurde verhalen" – en in *Robbedoes* – tussen 1951 en 1980, in de reeks *De verhalen van Oom Wim*. Luchtgevechten en verhalen op zee lenen zich tot heldenverering. In de loopgraven, op het front, valt er weinig heroïsme en patriottisme te rapen, daar is de oorlog te smerig en te gruwelijk voor. Vanaf 1974 en dit tot circa 1994 zijn er enkele schuchtere pogingen om de waanzin van de oorlog te verstrippen. Er zijn Italiaanse tekenaars zoals Attilio Micheluzzi, Dino Battaglia en Hugo Pratt met de avonturen van Corto Maltese (de albums die uitkomen tussen 1975-1981) en Belgische zoals Didier Comès met *L'Ombre du corbeau*[1] (1981) en Jean-Claude Servais met *L'Alsacien*[2] (1986). In Frankrijk tilt Jacques Tardi vanaf 1974, met *La fleur au fusil*[3] (gepubliceerd door Casterman), strips over de Eerste Wereldoorlog op tot een bijna onnavolgbaar niveau. Zijn antimilitaristische strip *C'était la guerre des tranchées, 1914-1918*[4] (1993) wordt als een meesterwerk ervaren en erkend. De tekenaar focust op de ware hel van de oorlog: de strijd in de loopgraven.

Ondertussen bracht een Vlaamse striptekenaar, in het spoor van Tardi, aangrijpende verhalen over het front. In 1987 en 1988 publiceerde Marcel Rouffa *Ulrich Werther* in *Kuifje*. Deze verhalen bleven quasi onopgemerkt en ook een bundeling later van de verhalen in het album *Schimmen*, gepubliceerd door Den Gulden Engel (1989), bracht daarin weinig verandering.

ULRICH WERTHER
DEZE KEER HADDEN WE ONS OP EEN BOERDERIJ VERSCHANST...
EN OOK NU ZATEN DE AMERIKANEN ONS OP DE HIELEN.
DE VIJAND WAS NOG FELS...
WIJ HET VECHTEN BIJ...
DIT SPELLETJE DUURDE AL DAGELIJKS VOORT.
HET WERD VERMOEIEND, MAAR DE OORLOG LIEP OP ZIJN EINDE.

Er verstrijken nog enkele jaren vooraleer andere striptekenaars het onderwerp oppikken. Na 2000 volgt er een gestage groei van het aantal stripverhalen over WOI. Onder meer Pascal Rabaté (1994)[5], David B. (2001)[6], André Benn (2001-2007)[7], Sergio Toppi (2001)[8], Manu Larcenet (2004)[9], Jean-Pierre Gibrat (2008)[10], en nog anderen wagen zich aan strips rond WOI.
White Death (1998) van Robbie Morrison & Charles Adlard (inderdaad, de tekenaar van *Walking Dead*) en *Charley's War*[11] (gepubliceerd in *Battle Picture Weekly*, 1979-1985) van Pat Mills en Joe Colquhoun bereiken het grote publiek op het Europese vasteland nauwelijks. Deze Angelsaksische strips behoren samen met het werk van Jacques Tardi tot de top van de strips over de Eerste Wereldoorlog. Vanaf 2007 komt er een vloedgolf op gang, met aandacht voor de slagvelden van Le Chemin des Dames (Reims, Laon, Soissons), Verdun, la Marne en Ieper.

In Vlaanderen treffen we vier striptekenaars aan die het onderwerp ondertussen hebben behandeld: Marcel Rouffa, Gilbert Declercq, Ivan Adriaenssens en Gerolf Van de Perre. In het licht van de vele herdenkingen en de opportuniteiten die daarbij horen, is het niet uitgesloten dat er nog Vlaamse strips over het onderwerp zullen gepubliceerd worden.

Marcel Rouffa (geboren in Maastricht, 1955) debuteerde als striptekenaar in *Marginalia* (deel 2, 1979) en was scenarist voor Erika Raven (*Thomas Rindt*), Marvano (*Rourke*) en Jeff Broeckx (*Dag en Heidi*). Momenteel is hij hoofdredacteur van het online striptijdschrift *Strike* (De Stripgilde), maar dit stopt er jammer genoeg wel mee. Rouffa leeft in Antwerpen en werkt hoofdzakelijk voor de Vlaamse stripscène.
Zoals hoger al vermeld zal Marcel Rouffa als eerste "Vlaamse" striptekenaar de Grote Oorlog in beeld brengen met verhalen over Duitse soldaten aan verschillende fronten (Artois, Argonne, Somme, Reims en Ieper). Bewust koos de tekenaar voor een andere invalshoek en naar het voorbeeld van Didier Comès toont hij het front en de miserie van de vijand. "Met een Duitser in de hoofdrol wordt de identificatie met de overwinnaar vermeden. Daardoor vervalt ook de nodeloze onderverdeling in goed en kwaad. Als je de kant van de overwinnaar kiest, gaat teveel aandacht naar de overwinning en te weinig naar de mens." (Uit een vraaggesprek "Tekenen is voor mij echt labeurwerk", in *Kartoen*, nummer 15, 1980).
Zijn werk leunt inhoudelijk sterk aan bij dit van Tardi en Comès. Met eenvoudige lijntekeningen brengt Rouffa realistische beelden van soldaten in een desolaat frontgebied. De waanzin van de oorlog brengt Rouffa tot uitdrukking in de gesprekken tussen de soldaten die geïsoleerd en afgesneden van de vertrouwde omgeving een eenzame strijd voeren om stand te houden, om te overleven. Het beeld van de solitaire soldaten versterkt de aanklacht, het uitzichtloze karakter van deze zinloze slachtpartij. Desertie, vervreemding, een vernederende aftocht en gevangenschap ontbreken niet in de verhalen.
In 2000 stelde Rouffa samen met Marvano *Ver van Ieper* (Facet) samen; een informatief boek voor jongeren vanaf 12 jaar over de strijd aan de IJzer met meer dan 100 illustraties en een verhaal van *Ulrich Werther*. Beide auteurs leverden een vlot geschreven tekst met boeiende achtergrond informatie. Lectuur brengt de oorlog dichtbij. Marvano schreef de historische en technische bijdragen en Rouffa schreef over de strijd rond Ieper en het dagelijkse leven aan het front. Het blijft een zoekplaatje om de tekenaars met de illustraties te verbinden. De tekeningen van vliegtuigen in het boek zijn van de hand van Rouffa.
Castor leverde enkele illustraties voor *Klein in de Groote Oorlog* (Provincie Vlaams-Brabant, 2014), een inspiratiegids voor het lager onderwijs.

DE BRULLEND OP JE AFSTORMEN, OP JE IN GAAN KLOPPEN.
HELK FEDOE VAN JE LICHAAM ZAL DE SLAG OPWINGEN ?
JANNE HEER, IS DEZE DE MASSASCÈNE ?
ROUFFA
ALVAREZ
Massascène
MARCEL ROUFFA
DE DESERTEUR

Marcel Rouffa. Bibliografie

Ulrich Werther. Stripverhalen in Kuifje
1987: nr. 33 en 36.
1988: nr. 2, 8, 11.
De verhalen werden ook gepubliceerd in *Tintin* (1987: 622, 625, 643; 1988: 649, 652).

Stripuitgaven
Schimmen. Uitg. Loempia, 1989. Reeks Création.
Massascène. Mercatorstripbeurs, 2004.
De deserteur. Mercatorstripbeurs, 2009.
Samen met Marvano: *Ver van Ieper* (Facet, 2000).

Gilbert Declercq (Zwijnaarde, 1946) tekende *De wereld in brand geschoten* voor Snoeck-Ducaju.
Het verhaal werd uiteindelijk gepubliceerd door Bonte in 2007. Declercq leverde puik tekenwerk en een uitstekende samenvatting van de eerste dagen van de oorlog. Declercq illustreerde een studie- en werkboek met de Eerste Wereldoorlog als onderwerp voor Die Keure: *De Groote Oorlog* (2014). De strips zijn gericht op leerlingen van het lager onderwijs en vooral didactisch van aard.

IK HEB DE INDRUK DAT ZE DE STRIJD OPNIEUW HEBBEN!
WE MOETEN TERUGTREKKEN!! HET IS EEN VERLOREN STRIJD!!
HET WERD HOOG TIJD! ONZE VERLIEZEN ZIJN AL GROOT GENOEG!

Ivan Adriaenssens bracht ondertussen al twee boeiende graphic novels: *Afspraak in Nieuwpoort* (Lannoo, 2011) en *Elsie en Mairi, engelen van Flanders Fields* (Lannoo, 2013). Deze strips kwamen al aan bod in *Brabant Strip Magazine* (in nummer 187 en 198). In een volgende bijdrage komen we terug op deze graphic novels. De beeldroman van Gerolf Van de Perre, *Gewonde stad* (De Bezige Bij Antwerpen, 2014), kreeg aandacht in nummer 200 van BS magazine.

Marc Verhaegen tekende oorlogssituaties voor de tentoonstelling *Oorlog in de kinderkamer* (Speelgoedmuseum Mechelen, tot 2 november 2014). Deze tekeningen werden op grote doeken afgedrukt. Een brochure met enkele prenten was beschikbaar tijdens de tentoonstelling.

Tenslotte vermelden we het verhaal over de gruweldaden van de Duitsers in Aarschot (19 augustus 1914). Dit verhaal getekend door Eric Ryckaert (1959) werd opgenomen in *Aarschot stript* (Bladluis strips, 2006).

Er werden eveneens enkele strips gepubliceerd die buiten de dramatiek van de loopgraven vallen.
Marmus (alias voor Mark Musschoot, °1963) bracht het laatste levensjaar van de uitvinder van de dieselmotor in beeld: *De ver-*

Marc Verhaegen, Oorlog in de kinderkamer (fragment)

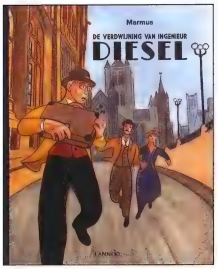

dwijning van ingenieur Diesel (Lannoo, 2013). Een weinig opgemerkte strip en bepaald geen grafisch hoogstandje. De uitgever presenteerde dit niemendalletje als een graphic novel. De verdwijning van de uitvinder (1858-1913) aan boord van het schip "Dresden" is authentiek. De ingenieur had een reis naar Harwich gepland en bezocht Gent op uitnodiging van zijn Gentse zakenpartner Georges Carels op 28 september 1913. Diesel brengt er een bezoek aan de Wereldtentoonstelling. Later begeeft hij zich naar Antwerpen om er in te schepen. In het verhaal wordt terecht de vraag gesteld of het hier om zelfmoord ging wegens financiële problemen of om koelbloedige uitschakeling door de Duitse geheime dienst. Diesel voelde zich meer wereldburger dan Duits onderdaan en had een afkeer van het Pruisische nationalisme. Hij streefde er naar om zijn uitvinding met iedereen te delen. Diesel wou naar Engeland en de Duitse inlichtingendienst meende allicht terecht dat hij er informatie zou verstrekken die bij de bouw van Britse onderzeeërs zou kunnen gebruikt worden. André Capiteyn gaf in het album toelichting bij de houding van Diesel en de omstandigheden van zijn verdwijning.
Buth tekende de biografie van Diesel in de reeks *Vader Kapoen vertelt over...* (4 platen, 't Kapoentje, nr. 44 – 47, 1976). Ook Attanasio bracht het portret van de uitvinder in Kuifje (1956, nummer 52).

In *De zoon van* (Oog & Blik/De Bezige Bij, 2010) en *Boerke bijbel* (Biloan, 2014) brengt Pieter De Poorter enkele knotsgekke strippagina's die zich situeren tijdens de Eerste Wereldoorlog, o.m. over Adolf Hitler die Boerke verwekt tijdens deze oorlog en hoe Boerke een scherpschutter verhindert Hitler neer te schieten.
Simon Spruyt bracht ondertussen een poëtische evocatie van het adellijke geslacht Junker in Pruisen en in het bijzonder van twee opgroeiende broers op de vooravond van de Grote Oorlog, en dit tegen de achtergrond van een groeiende patriottistische en militaristische wereld (*Junker, een Pruisische blues*, Blloan, 2014).

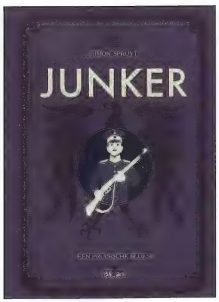

In de marge noteren we drie verhalen van Suske en Wiske. In *De briesende bruid* (1969) komt de Nederlandse vliegtuigbouwer Fokker in beeld. Een nieuw prototype van Fokker, de DR I, werd door Duitsland onwettig in beslag genomen. Tante Sidonia steelt het vliegtuig in Duitsland om Fokker te behagen. *Het schrikkelspook* (2014) speelt zich af in de Westhoek (tekeningen Luc Morjeau). In samenwerking met Toerisme Middelkerke werd er een luxe-editie gebracht. Op de omslag prijkt het casino van Middelkerke dat tijdens de Eerste Wereldoorlog werd verwoest. In *Suske de rat* (2012) komt er een verre verwante van Suske terecht aan het front. En dan is er nog *De pepermunten* van Merho in de reeks *De Kiekeboes* (2011). Ivan Adriaenssens verleende zijn medewerking aan deze strip waarin de verfilming van een episode uit de oorlog de leidraad vormt, een manteloperatie die een schattenjacht verhult. Hoger genoemde strips kunnen echter moeilijk bij strips over de Grote Oorlog geplaatst worden.

NOTEN

1. *De schaduw van de raaf* in de reeks *Verhalen en Legenden* van Lombard.
2. *De Elzasser* in de reeks *Bosliefje* uitgegeven als Wordt Vervolgd roman bij Casterman.
3. *Het gebroken geweertje*, steeds samen gepubliceerd met *Vaarwel Morgendauw.*
4. *Loopgravenoorlog 1914 – 1918.*
5. *Ex-voto, Monsieur Verbum*, verschenen bij Vents d'Ouest,onvertaald.
6. *Het alfabet der Ruïnes*, Vrije Vlucht.
7. *De nieuwe avonturen van Mic Mac Adam.*
8. *Myetzko*, verschenen bij Mosquito, onvertaald.
9. *Une aventure rocambolesque de ... Vincent van Gogh : La front de ligne*, in de Collectie Poisson Pilote van Dargaud, onvertaald.
10. *Mattéo, eerste periode* (1914 - 1915) en *tweede periode* (1917 - 1918), bij Daedalus.
11. Nu pas vertaald bij Just Publishers.

"Bij het maken van strips zijn geen grenzen: heerlijk toch?!"

INTERVIEW THEO

De voorbije jaren wagen steeds meer Italiaanse tekenaars hun kans op de Frans-Belgische stripmarkt. En met groot succes. Zo is er Enrico Marini die hoge ogen gooit met reeksen als *De Schorpioen* en *De Adelaars van Rome*. Er is ook Giulio De Vita die momenteel brokken maakt met *Kriss van Valnor* in de reeks *De Werelden van Thorgal*. Ook Iko moet zeker vermeld worden. Zijn debuut *Duisternis* scoorde meteen goed en nu zet hij de western *Durango* verder. In dit prestigieuze rijtje past zeker ook Theo Caneschi. Hij debuteerde in 2006 met de historische reeks *De Lemen Troon*. En sinds 2009 wisselt hij deze reeks af met *De Verschrikkelijke Paus*. Onlangs verscheen het derde deel in deze reeks. Tijd voor een kennismaking.

DOOR **TOM VERMEEREN** EN **GERT BUSSENS**

Is het altijd je droom geweest om striptekenaar te worden?
Toch wel. Ik heb er altijd van gehouden om met tekeningen een verhaal te vertellen. Mijn beide ouders zaten in de jaren zeventig in de mode-industrie. Dus lagen er bij ons thuis op tafel altijd potloden, stiften, schetsen enzoverder. Deze sfeer heeft me onbewust beïnvloed. Ik herinner me nog dat ik op mijn vijfde voor het eerste kennis maakte met Franquins *Guust Flater*. Dat was voor mij echt een openbaring. Mijn moeder had een album van *Guust* uit Frankrijk meegebracht en ik was meteen verkocht. Ik kon nog niet lezen maar ik kon toch urenlang doorbrengen met het bekijken van de tekeningen. Ik was dol op het uitpluizen van de details, de dikte van de lijnvoering, de manier waarop schaduwen en decors werden uitgewerkt. En eigenlijk is dat vandaag nog altijd zo. Ik let bij het lezen van strips nu nog steeds meer op de manier van tekenen en inkleuren dan op het eigenlijke verhaal.

Hebben je ouders je keuze voor de job van striptekenaar van bij het begin gesteund?
Ik heb mijn beide ouders op jonge leeftijd verloren. Dus heb ik vooral herinneringen aan mijn grootouders bij wie ik ben opgegroeid. Weet je, in Italië wordt de job van stripauteur niet echt ernstig genomen. Het wordt niet meteen beschouwd als een volwaardige job waarvan je kan leven. Ik herinner me nog heel goed dat mijn grootmoeder me tekenpapier gaf om me kalm te houden. Tekenen is zo van jongs af aan een code geworden om te communiceren. Ik merk dat ook bij mijn eigen zoon. Hij is acht jaar en ik merk dat hij net als ik vrij snel in zijn eigen wereld terecht komt eens hij begint te tekenen. Als ik achter mijn tekentafel kruip, heb ik ook nog altijd het gevoel dat ik alles aankan. Dat ik in een wereld gekatapulteerd word waarin alles mogelijk is. Er zijn geen grenzen. Je kan je fantasie ongebreideld de vrije loop laten. Heerlijk! *(brede glimlach)* Het is mijn job maar ik geniet er nog altijd van. Toch heb ik ook nood aan ontspanning om uit dat dagelijkse isolement van het tekenen te geraken. Daarom doe ik graag aan sport, bekijk ik graag films en lees ik vaak romans of andere stripverhalen. En wat ik ook heel graag doe is gewoon naar mensen kijken. Ik hou ervan om gewoon anderen te observeren.

Ben je dan dat soort tekenaar dat altijd een klein schetsboekje bij zich heeft?
Oh nee, dat niet. Ik observeer en neem onbewust tal van indrukken mee. Ik heb een soort database in mijn hoofd zitten van gebouwen, mensen, dieren, situaties die ik ergens heb opgepikt. Nadien kan ik bij het eigenlijke tekenen naar hartenlust uit die database plukken en combineren wat ik op dat eigenste moment nodig heb. Ik houd niet van fotografisch natekenen van gebouwen of mensen. Het is voor mij veel aangenamer om indrukken te laten opborrelen en die dan te gaan gebruiken. Het

In exclusiviteit hebben we pagina 14 & 15 van deel 6 van De Lemen Troon ontvangen

is heel leuk om tijdens het tekenen zelf verrast te worden door bepaalde situaties die plots opduiken. Soms merk ik tijdens het tekenen dat ik bepaalde personages teken die op mensen lijken die ik dagen, weken ervoor heb gezien en dan plots op mijn blad opduiken.

Hoe moeilijk is het om te switchen tussen het werken aan *De Lemen Troon* en het tekenen van *De Verschrikkelijke Paus*?
Dat is best wel moeilijk. Ik heb een drietal dagen nodig om die klik te maken. Het is dan ook een totaal andere manier van werken. Bij *De Lemen Troon* werk ik vrij traditioneel. Ik krijg een gedetailleerd scenario met aanwijzing voor de pagina-opbouw. Ik teken vervolgens met potlood en rond af met het inkten. Voor *De Verschrikkelijke Paus* is het totaal anders. Scenarist Jodorowsky laat me heel veel vrijheid bij het zelfstandig opbouwen van mijn pagina's. Zijn scenario's laten me veel meer keuze om zelf beslissingen te nemen en zelf regisseur te spelen. Ik werk dan ook keihard op mijn potloodtekeningen. Het inkten is hier veel minder belangrijk. Als ik aan *De Lemen Troon* werk, mis ik vaak het urenlange werken en zwoegen op mijn potloodtekeningen. En als ik aan *De Verschrikkelijke Paus* bezig ben, verlang ik vaak terug naar de fase van het inkten. Ik houd dus van beide manieren van werken. Ik heb die afwisseling ook echt nodig om gemotiveerd en creatief te blijven. Om voortdurend het gevoel te hebben dat je als tekenaar evolueert en groeit, heb ik er bewust voor gekozen om voor deze reeksen op een andere manier te werken. Ook voor eventueel nieuwe toekomstprojecten zal ik uitkijken naar een nieuwe werkwijze. Dat houdt me scherp.

DEBUUT MET *DE LEMEN TROON* IN 2006

Hoe ben je op de Franse markt verzeild geraakt?
Sinds 1998 werkte in Firenze als illustrator bij de Inklink-studio's. Op dat moment dacht ik er nog niet aan om striptekenaar te worden. Ik voelde me goed in die job en ik had een vast inkomen. Het is dankzij mijn collega's en goede vrienden Luigi Critone (tekenaar van *De Roos en het Kruis*, uitgegeven door Daedalus, nvdr.) en Lorenzo Pieri (latere inkleurder van *De Lemen Troon*, nvdr.) dat ik de overstap naar de Frans-Belgische markt heb gezet. Luigi en

opengegaan. Ik ontdekte er het werk van mijn landgenoot Enrico Marini. Zijn reeks *Gipsy* lag er op dat moment in de rekken en verkocht goed. Ik ben zo langzaam in de stripwereld gerold. Luigi Critone bracht me in contact met uitgeverij Delcourt. Hij vroeg of ik zin had om een testpagina te maken voor Delcourt. Ik ging direct akkoord want het was dé kans om terug te keren naar mijn allereerste passie, striptekenen. Delcourt was meteen enthousiast over mijn proefplaat en ik kon beginnen. Ik ben echt een geluksvogel op dat vlak. Ik heb dus nooit met mijn werk van uitgever naar uitgever moeten leuren in de hoop dat er ergens iemand mijn werk goed genoeg zou vinden om met mij te gaan samenwerken. Ik heb dat allemaal niet moeten doen. Ik ben Luigi Critone dan ook heel dankbaar voor de kans die hij me gegeven heeft.

Beviel het stripwereldje van bij het begin?
Absoluut ! (*pretoogjes*) Ik herinner me nog mijn eerste signeersessie op een Parijs stripfestival. Ik had er geen idee van dat er zoveel stripliefhebbers fan zouden zijn van mijn tekeningen. Er stonden rijen mensen aan mijn signeertafel aan te schuiven om mij te leren kennen en een tekening in hun album te vragen. Je moet beseffen dat ik in 2006 nog een duobaan combineerde van illustrator en striptekenaar. Maar na die eerste signeersessie kon ik de slaap op mijn hotelkamer niet vatten. Ik lag te woelen in mijn bed. Ik had voor het eerst in mijn leven gevoeld, echt aan den lijve ondervonden dat de job van striptekenaar zoveel mogelijkheden biedt. Ik heb dan ook vrijwel onmiddellijk mijn job als illustrator opgegeven om mij fulltime op het striptekenen te richten.

Wat trok je aan in het verhaal van *De Lemen Troon*?
Alles. Ik was meteen verliefd op de reeks. Ten eerste ben ik altijd gek geweest op historische verhalen en ten tweede vond ik de invalshoek van de reeks bijzonder knap. Eindelijk werd het verhaal van de beroemde Jeanne d'Arc getoond vanuit een origineel standpunt. Het was mijn grote debuut op de Franstalige markt. Ik was dan ook 100 % gemotiveerd en ik ben er met volle overgave aan begonnen.

Lag het scenario van bij het begin al vast?
De grote lijnen lagen al vast vanaf de start. Er zouden zeven delen komen en zo denken we daar nog steeds over. Toch sluiten we een prequel niet uit, maar dat hangt van het succes af. Het scenario dat ik ontvang van Nicolas Jarry en France Richemond is vrij gedetailleerd. Al krijg ik wel meer en meer vrijheid om mijn creativiteit tentoon te spreiden de laatste twee albums. Ik had er een beetje een handelsmerk van gemaakt om met dubbelpagina's te werken in elk album. En het deed me dan ook veel plezier toen Jarry en Richemond me bij het overhandigen van het scenario van deel 6 zelf een suggestie deden om op die bepaalde plaats een dubbelpagina te voorzien. Leuk toch die wisselwerking. *(brede glimlach)*

Lorenzo waren al meermaals in Angoulême geweest. Ikzelf was er nog nooit geweest. Ik kende het stripfestival enkel door hun verhalen. Ik ben zelf voor het eerst daar geweest in 2008 op uitnodiging van Jodorowsky. Het is daar dat mijn ogen pas écht zijn

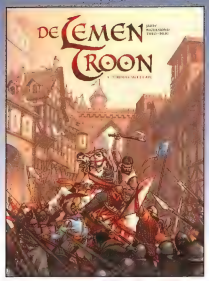

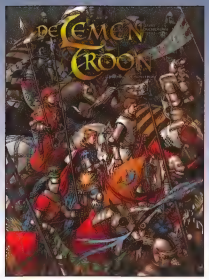

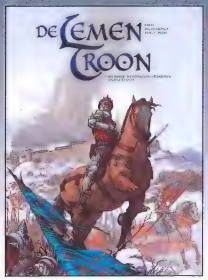

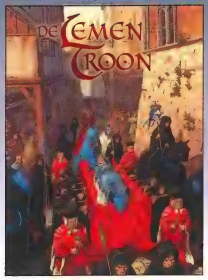

Wat duurt het langst : het tekenen van een pagina voor *De Lemen Troon* of voor *De Verschrikkelijke Paus*?
Oh, dat duurt ongeveer even lang. Al moet ik er toch constant over waken dat ik mijn potloodtekeningen voor *De Lemen Troon* niet té gedetailleerd uitwerk. Ik houd zoveel van het werken met potlood dat ik soms echt mezelf moet afremmen om geen tijd te blijven stoppen in het benadrukken van details en schaduwen.

Je wisselt heel vaak van camerastandpunt. Dat lijkt me niet evident.
Dat klopt. Er kruipt heel veel tijd in het bedenken van de juiste vertelstandpunten. Het is dan ook voor de lezer heel plezierig om een verhaal te lezen met veel tekst als *De Lemen Troon* en toch nog een drive te voelen in het verhaal. Door af te wisselen tussen kikvors- en vogelperspectief en een aantal close-ups, houd ik het voor mezelf en de lezers spannend en aantrekkelijk. Ik amuseer me zelf met het voortdurend switchen van camera-standpunt. Ik houd van film en het is dan ook heel aangenaam om in de huid te kruipen van een regisseur terwijl ik mijn strips teken. Uit mijn job als illustrator heb ik onthouden dat het voor lezers altijd aangenaam is om bij het omdraaien van een bladzijde een totaalzicht te krijgen over de nieuwe pagina's. Je kan door een creatieve pagina-opbouw echt het oog van de lezer sturen. Dat vind ik echt fantastisch om te doen en over na te denken.

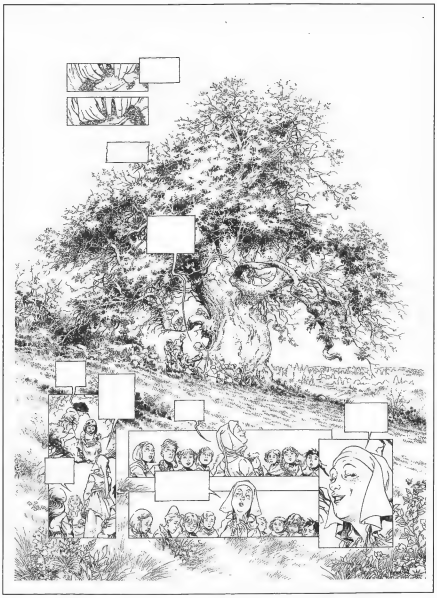

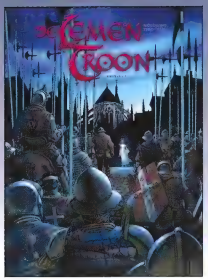

Geheel rechts: coverontwerp in potlood van deel 6 van De Lemen Troon

TWEEDE SCHOT IN DE ROOS MET *DE VERSCHRIKKELIJKE PAUS* IN 2009

Hoe ben je bij het project van *De Verschrikkelijke Paus* terechtgekomen?

Toen ik in 2008 het derde album van *De Lemen Troon* begon te tekenen, voelde ik de zin opborrelen voor een nieuwe reeks. Ik wilde echt met iets nieuws beginnen. Ik vroeg aan Delcourt, de Franse uitgever van *De Lemen Troon*, of ze me geen nieuw project konden aanbieden. En toen had ik enorm veel geluk want op datzelfde moment had Alejandro Jodorowsky net de overstap gemaakt naar Delcourt nadat hij de deur van uitgeverij Les Humanoïdes Associés achter zich had dichtgetrokken. Dus ook Jodorowsky was toe aan zijn debuut bij Delcourt. Ik herinner me nog dat ik niet kon geloven dat het dé echte Alejandro Jodorowsky was die Delcourt aan mij voorstelde. *(lacht luidop)* Ik dacht dat er nog iemand met die naam in de stripwereld rondliep… ! *(opnieuw luide lach)* Ik was dan ook een grote bewonderaar van Jodorowsky's *Incal*. Zelfs in Italië waren die albums van hem alom bekend. Ik kon het echt niet geloven. Ik was dan ook heel zenuwachtig toen we elkaar voor het eerst ontmoetten in Italië. En ik kwam dan ook nog te laat… Maar het klikte meteen tussen ons.

Was het scenario van *De Verschrikkelijke Paus* al helemaal klaar toen jullie elkaar voor de eerste keer spraken?

In grote lijnen wel. De reeks is dan ook ontstaan als een ver-

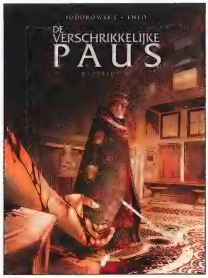

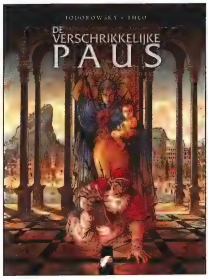

PALEIS VAN SANTA MARIA IN PORTICO.
SO IS HET WEL GOED MET ZIJ TROTSELS EN BEDRIEGER ZO HOOG TOCH GEKOMEN TE ZIJN DAT ZIJ ZICH DURFT TE METEN MET DE KEIZERSHEER VAN ROME...
GEZELD... HEROUW, HOE DOET GIJ DENKBEELDEN EN MAT GEBRUIKEN...
DE KLEINE DIEREN VAN DE HEFTOR VAN DE GAS HEEN DOORDE STRATEN HEEN HEM KAPEN... MAAR WAAR BLIJFT DE ROOSELE TROTSEL? WAAR IS ZIJ GEBLEVEN? ZIJN ZIJ DOOD? ZIJN ZIJ GEVLUCHT?
HAHA... ALS ME DE ROOSELE ROBERT GELOVEN, ZAL IST MAAR ALLEEN KAAS RECHTDEEN ALS HE GEDWONGEN WORDT!
NEE ZO VOOR GEVONDEN TE WORDEN DAT HIJ BIEN DOOR HEEFT GEHAD... ALS ACHTE DAT HIJ ZICH ZAL VERMAAK ZO VEEL AF!
BIEN EK NOG OP TIJDS?

De plaat van Manara die Theo moest natekenen

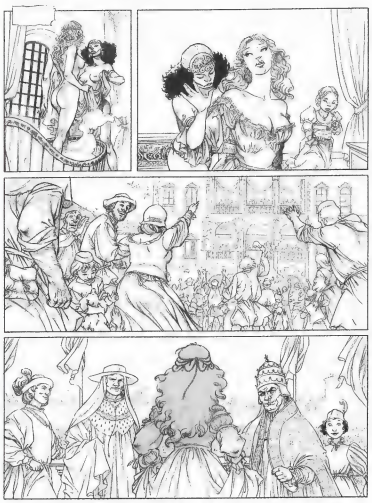

De geslaagde proefpagina die Theo afleverde

volg op *Borgia*. Het was al een eer om met Jodorowsky te mogen samenwerken maar toen ik hoorde dat ik zelfs in de voetsporen van grootmeester Manara mocht treden, toen was het hek helemaal van de dam. Als proefpagina heb ik een plaat van Manara uit *Borgia* in mijn stijl moeten natekenen. Het resultaat was blijkbaar oké want ik werd onmiddellijk aangenomen om *De Verschrikkelijke Paus* te tekenen.

Overleg je tijdens het tekenen vaak met Jodorowsky?

In het begin heb ik dat wel enkele keren geprobeerd maar ik kreeg snel het beleefde maar duidelijke antwoord dat ik hem niet voor 'bagatellen' moest opbellen. Het vertrouwen in mij als tekenaar was van bij het begin heel groot. Daarenboven heeft Jodorowsky ook zoveel andere zaken te doen. Hij is altijd heel druk bezig. Vergeet niet dat hij naast een succesvol stripauteur ook veel energie en tijd stopt in zijn andere passie: films regisseren en zelf acteren. Ik mag echt mijn eigen ding doen met zijn scenario en dat geeft me veel zelfvertrouwen. In zijn scenario geeft hij een opsomming van de ongeveer 200 scènes die in het verhaal in beeld gebracht moeten worden. Ik mag zelf beslissen hoe ik die scènes schik. Of ik met een groots opgezet beginshot werk, of het verhaal rechtlijnig vertel of flashbacks inlas. Het is allemaal aan mij om dat te beslissen. Als ik het script lees, zie ik het verhaal, als was het een film, voorbij komen. Vervolgens begin ik op heel klein formaat mijn pagina's op te bouwen met vrij gedetailleerde schetsen. Af en toe maak ik een iets grotere schets als ik naar een specifieke gelaatsuitdrukking van een personage zoek. Nu zend ik enkel nog mijn volledig afgewerkte pagina's naar hem door. Ik heb geen enkele scène moeten hertekenen. Ik krijg het script ook in het Spaans. Dat vind ik een pluspunt. Ik beheers voldoende de Spaanse taal om alles te snappen. Het grote voordeel is dat je de klemtonen en de kracht van een verhaal nog altijd het best snapt in de originele taal.

Is er overleg tussen jou en de inkleurders?

Niet echt. Ik heb zelf gevraagd of Sébastien Gerard het zag zitten om met ons in zee te gaan. Ik was gek op zijn inkleuring voor de western *Bouncer*. Voor het tweede en derde deel werd er op mijn aangeven voor Florent Bossart gekozen. Ik was onder de indruk van zijn werk voor *De Wilde Vlucht* (twee albums, verschenen bij Saga, nvdr.). En als je inkleurders kiest die je ten volle vertrouwt, dan is er quasi geen overleg nodig. Ze hebben allebei heel mooi werk afgeleverd, vind ik.

Vandaag de dag gebeurt het inkleuren van strips steeds meer digitaal. Hoe kijk jij aan tegen die tendens?

Ik kan uiteraard alleen maar voor mezelf spreken maar ik hou er niet zo van. Ik zie mezelf niet onmiddellijk digitaal gaan tekenen, laat staan digitaal inkleuren. Het mag misschien oubollig klinken voor een veertiger maar toch houd ik echt van het artisanale van mijn job. Het contact met het papier, het gommen en de geur van inkt. Toen digitaal tekenen begin jaren negentig van de vorige eeuw nog in zijn beginschoenen stond, heb ik wel geëxperimenteerd met die allereerste digitale tekentablets maar het was echt mijn dada niet. Ik hou er niet van om pagina's op een computerscherm te zien. Rechtstreeks inkleuren is ook veel risicovoller en net daar houd ik van. Je moet geconcentreerd zijn en je vak echt goed kennen. Nu kan iemand die informatica heeft gestudeerd met enkele eenvoudige muisklikken een afbeelding inkleuren. Er komt nog weinig 'métier' bij kijken. En dat betreur ik. Als ik ooit de stap zou zetten om zelf mijn albums in te kleuren zou ik zeker en vast voor de ouderwetse manier

Zelfs voor de studies van de covers werkt Theo op mini-formaat

kiezen. Af en toe heb ik al wat geëxperimenteerd met inkleuringen voor commissies. En het rechtstreeks inkleuren bevalt me wel, moet ik toegeven.

Voor deze reeks heb je heel wat historische gebouwen moeten tekenen als de Sixtijnse kapel, het Sint-Pietersplein en de Engelenburcht. Hoe maniakaal ben je in het weergeven van alle historische details?

Uiteraard ben ik het aan mezelf en de lezers verplicht om bestaande gebouwen realistisch weer te geven maar toch overdrijf ik daar niet in. Zeker op vlak van kledij, wapens, juwelen, wandtapijten en schilderijen ga ik niet tot in het kleinste detail opzoeken hoe die er allemaal exact uitzagen. De sfeer is voor mij veel belangrijker. Ik mag zeggen dat ik de voorbije jaren toch een zekere bagage en kennis heb opgebouwd over het tijdperk dat ik in beeld breng. Ik kan dan ook vrij makkelijk uit mijn

geheugen putten om bepaalde zaken te tekenen. Het is dan ook niet nodig om voor elk detail in boeken te gaan neuzen of het internet af te zoeken naar net die ene afbeelding. Maar versta me niet verkeerd, ik houd ervan om me te documenteren hé. Maar dan meer om mijn database van indrukken, waarover ik net sprak, aan te vullen dan wel om ter plaatse te gaan om foto's nemen of te schetsen.

Slotvraag: droom je ervan om een album te maken waarvoor je én tekenaar én scenarist bent?
Oh, daarvoor is het zeker nog te vroeg. Ik heb te veel respect voor de job van scenarist om de pretentie te hebben dat ik dat ook zo maar eventjes zal doen. Verhalen bedenken is dan ook totaal iets anders dan ze in beeld brengen. Als ik die stap ooit zet, zal het een weloverwogen en geplande stap zijn. Maar voorlopig heb ik nog twee albums van *De Lemen Troon* af te werken en ook nog het slotalbum van *De Verschrikkelijke Paus*. Wat daarna komt, dat zien we dan wel.

Voor wie zelf eens een kijkje wil nemen op de persoonlijke blog van Theo : www.7heo.com.

Toen het interview afgenomen werd, was het nog niet bekend, maar nu dus wel: Theo wordt de nieuwe tekenaar van Murena in opvolging van de betreurde Philippe Delaby. Het was scenarist Jean Dufaux die het gerucht officieel bevestigde in een interview gepubliceerd op 29 december 2014 op stripwebsite www.auracan.com. De dag erna publiceerde Theo op zijn facebookpagina deze foto waarop hij bezig is aan een tekening van Lucius Murena.

Wat de achtergrond betreft was het blijkbaar niet zo moeilijk om een schuur(links) in te wisselen voor een kapel (rechts)

CHARLIE HEBDO

Wat er gebeurde op 7 januari 2015 kan niemand onbewogen laten, ook ons niet. In gedachtenis aan de leden van de redactie van Charlie Hebdo die het leven lieten die dag, onder wie de cartoonisten Charb, Wolinski, Tignous, Honoré en Cabu, drukt Brabant Strip Magazine zijn medeleven uit met de nabestaanden van de slachtoffers en plaatsen we een aantal cartoons die in de nasleep van de aanslag gemaakt werden door tekenaars van overal in de wereld.

Je suis Charlie.

1

2

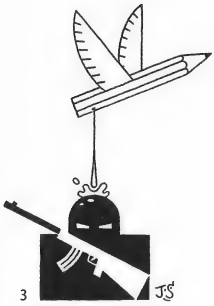

3

4

5

6

7

1. Céline Wagner
2. François Avril
3. Joost Swarte
4. Olivia A Paris
5. Eric Barge
6. Bernard Swyssen
7. Christian Denayer

NIEUWJAA

Natuurlijk zijn er weer een pak tekenaars die voor het nieuwe jaar een kaartje gemaakt hebben. Dank jullie wel en een gelukkig Nieuwjaar!

En tot ziens op de
WOLUWSE STRIPDAGEN
op 14 en 15 maart 2015
van 10u tot 17u
in Gemeenschapscentrum vlaarhof
Letterkundestraat / 2610 Wilrijk.

RSKAARTEN

Nieuwjaarke zoete!!!
SCHERVEN BRENGEN GELUK!
PANG!
PANG!
2015
NIX

2015

Beste wensen

HOHO HO!
HOHO HO!

MERRY CHRISTMAS
HAPPY NEW YEAR

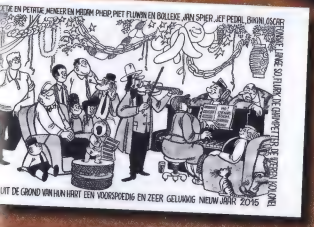
UIT DE GROND VAN HUN HART EEN VOORSPOEDIG EN ZEER GELUKKIG NIEUW JAAR 2015

2015

België, en dan vooral Brussel, kent een aantal galerijen die zich gespecialiseerd hebben in het tentoonstellen van origineel werk van striptekenaars. Zo heb je de befaamde Galerij Champaka in de Ernest Allardstraat die ook zelfportfolio's en artbooks uitgeeft, de Huberty Breyne Gallery (misschien beter gekend als Petits Papiers) in de Bodenbroeckstraat op de Grote Zavel en het kleinere Galerie Bruxelles-Paris op het Oud Korenhuisplein. Ook in een aantal stripwinkels zoals Brüssel, La Maison de la Bande Dessinée en Forbidden Zone worden er soms tentoonstellingen georganiseerd. Het Belgisch Stripcentrum heeft een permanente tentoonstelling, maar natuurlijk ook wisselende exposities. Een aantal ervan hebben we bezocht en daar laten we jullie graag even van mee genieten.

DOOR **EMMANUEL LERNO**

EXPO'S !

GALERIE BRUXELLES - PARIS: CAMILLE BENYAMINA & LÉONIE BISCHOFF

Van 19 december 2014 tot 10 januari 2015 was er een heel mooie duo-tentoonstelling in de Galerie Bruxelles-Paris. Het werk van 2 jonge vrouwelijke striptekenaars, allebei uit de Castermanstal, hing er tegen de muren.

CAMILLE BENYAMINA

Camille is een jonge illustratrice uit Lyon die echter reeds 4 jaar in Montréal, Canada leeft en werkt. In het begin publiceerde ze mee in collectieve albums met bijdragen van verschillende tekenaars vooraleer haar eerste eigen album *Violette Nozière vilaine chérie* te publiceren bij Casterman in 2014. Jammer genoeg is dit album (nog) niet in het Nederlands vertaald. Op dit moment bewerkt ze onder scenario van Eddy Simon een roman van Malika Ferdjoukh. Ze werkt eveneens in de videogame-wereld en tekent ook covers voor romans voor Casterman en Flammarion.

Voor wie meer van haar werk wil aanschouwen, deze kan terecht op www.camille-benyamina.fr en ook op www.galeriebruxellesparis.com.

FOTO'S : YVES DECLERCQ

Galerijhouder Philippe Defaye legt de laatste hand aan de opstelling

Camille Benyamina (l) en Léonie Bischoff (r)

Léonie bewondert het werk van haar collega Camille

Camille met haar uitgever Reynold Leclercq van Casterman

LÉONIE BISCHOFF:
Léonie is geboren begin van de jaren '80 in het Zwitserse Genève. Aangetrokken door het beeldverhaal komt ze naar Brussel om een opleiding op het Institut Saint-Luc te gaan volgen. In 2005 heeft ze haar graduaat op zak. Ze publiceert haar eerste verhalen in bundelingen van het huis Manolosanctis, evenals een mini-album, Princesse Suplex, in 2010.
Op dat moment begint ze ook gesprekken met Casterman wat leidt tot het album Hoodoo Darlin in 2013 en La Princesse des Glaces in 2014. Dit laatste album is een bewerking van het debuut van misdaadauteur Camilla Läckberg, IJsprinses. De 2 vervolgen daarop worden ook verstript door Léonie de komende jaren.
Wie nog ander werk van haar wil bewonderen kan terecht op www.leonie-b.blogspot.be

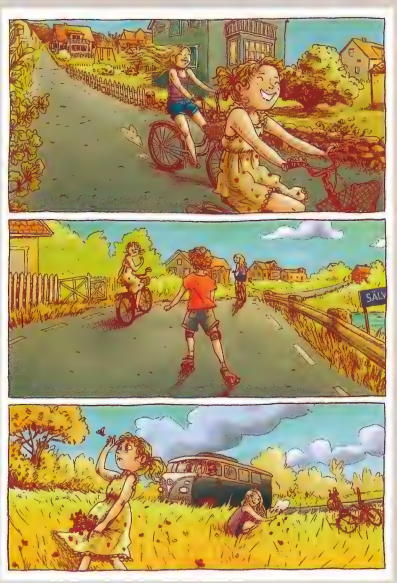

HUBERTY BREYNE GALLERY: JAPONAISERIES VAN MICHETZ

HUBERTY BREYNE GALLERY

De galerij van Petits Papiers, die zich sinds kort Huberty Breyne Gallery noemt, is sinds enige tijd geassocieerd met het prestigieuze veilinghuis Millon in Parijs en dat is duidelijk te merken aan de veilingen die daar de laatste tijd georganiseerd werden. Topstukken als originele platen van *Asterix* en *Guust Flater* werden er afgehamerd aan hoge prijzen.

De recentste tentoonstelling die we bij hen bezochten was Japonaiseries (van 9 januari 2015 tot 8 februari 2015) van Michetz. We kennen deze tekenaar natuurlijk van de reeksen *Kogaratsu* en *Tako* waaruit reeds zijn passie voor het middeleeuwse Japan en haar cultuur blijkt.

De galerij stelt 40 originele illustraties tentoon die zijn liefde voor het land en vooral zijn sierlijke (vrouwelijke) bewoners demonstreert.

Tegelijkertijd worden er ook werken tentoongesteld van Eric Liot waarin Japanse beelden gemixt worden met manga-iconen.

FOTO'S : YVES DECLERCQ

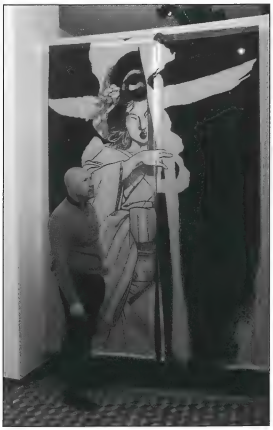

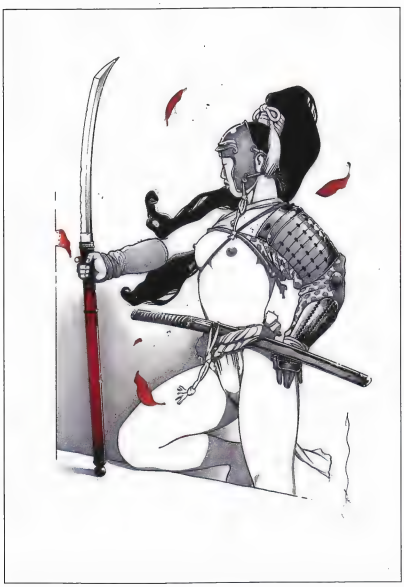

Japan angel
REAL

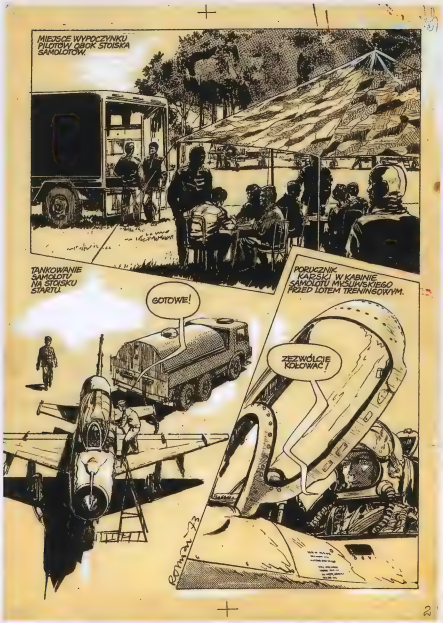
MIEJSCE WYPOCZYNKU PILOTÓW OBOK STOISKA SAMOLOTÓW
TANKOWANIE SAMOLOTU NA STOISKU STARTU
GOTOWE!
PORUCZNIK RADSKI W KABINIE SAMOLOTU MIGUIEWSKIEGO PRZED LOTEM TRENINGOWYM.
CZY WOLISZ KOŁOWAĆ?

BELGISCH STRIPCENTRUM: ROSINSKI VAN POLEN

Belgisch Stripcentrum

Rosinski en Van Hamme worden in 2015 gevierd in het Belgisch Stripcentrum. Deze tentoonstelling is het eerste deel van een drieluik, dat begint met *Rosinski van Polen* welke loopt van 2/12/2014 tot 31/5/2015. Ze wordt gevolgd door *De werelden van Thorgal* (16/6/2015 > 29/11/2015) en eindigt met *Jean Van Hamme, reiziger zonder grenzen* (24/3/2015 >6/9/2015). Deze expo belicht het tekenwerk van Rosinski vooraleer hij aan het werk gaat in Kuifje na zijn ontmoeting met Jean Van Hamme in 1976.

Rosinski werd geboren in 1941, in Stalowa Wola. Hij studeert teken- en schilderkunst aan het Lyceum voor Schone Kunsten in Warschau en begint daarna aan een uiterst productieve carrière als illustrator, waarbij hij naar hartenlust experimenteert en grafische stijlen uitprobeert.

Dit wordt in grote mate geïllustreerd in de expo.

Eind jaren '60 van de vorige eeuw verandert de situatie

in Polen. Stripverhalen schrijven wordt niet meer beschouwd als een vorm van 'westerse decadentie' uit het buitenland en eindelijk kan Grzegorz Rosinski zijn jeugdpassie de vrije loop laten.

In 1968 begint hij aan zijn carrière in het stripverhaal, met eerst historisch werk en daarna detectives of avonturenverhalen.

In die eerste periode tekent hij onder andere promotiestripjes om jongeren aan te zetten om bij de politie te gaan (*Kapitein Wilde Kat*). Hij maakt ook enkele strips over een helikopterpiloot. Begin jaren '70 wordt hij even gepolst om de verhalen van Von Däniken om te zetten in stripvorm. Dit loopt echter op een sisser af omdat de Duitse uitgever vond dat op zijn proefpagina's te weinig sexy meisjes voorkwamen.

In 1976 wordt Rosinski artistiek directeur van het maandblad *Relax*, een magazine van topkwaliteit en waarin de zeldzame stripauteurs uit het Oostblok aan bod konden komen.

Tegelijkertijd publiceert hij er regelmatig eigen werk in. Het gaat dan om complete oorlogsverhalen en historische verhalen waaruit *Kleska Wikinga* (=De nederlaag van de Vikings) ontstond. Dit verhaal liep vanaf 1976 en was de voorloper van *Thorgal* waarvan het eerste verhaal trouwens ook voorgepubliceerd werd in *Relax* in 1978.

FOTO'S : DANIEL FOUSS

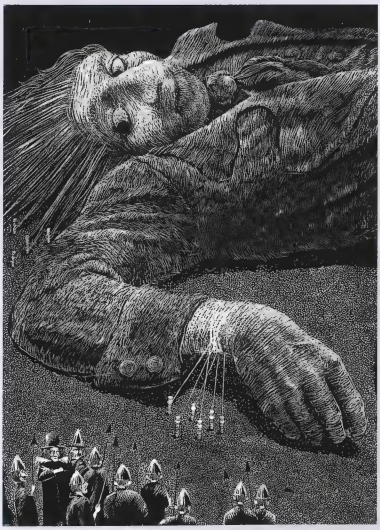

In galerij Champaka loopt vanaf 12 februari tot 7 maart een tentoonstelling rond de reeks *Aâma* van Frederick Peeters.

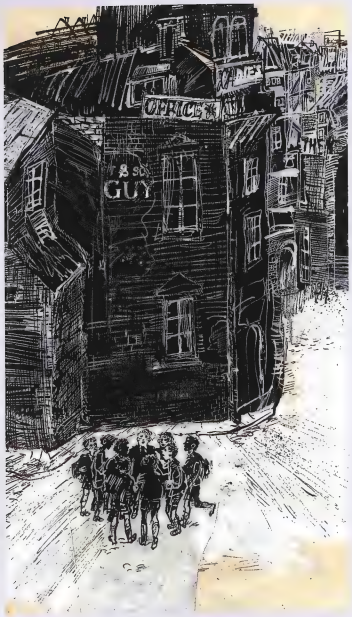
OFFICE
& SO
GUY

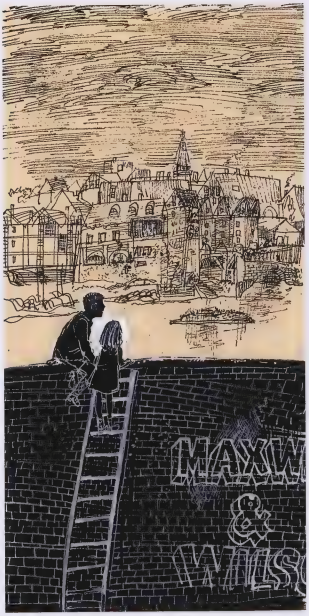
MAXW
&
WILS

MUJOK ZEBRAŁ NAGRANIE SWOICH WYSTĄPIEŃ I PRZEDSTAWIŁ JE NA KONKURS ZORGANIZOWANY PRZEZ STACJĘ MTV. NAGRODĄ MIAŁ BYĆ WYJAZD NA KONCERT ZESPOŁU, KTÓREGO MUJOK BYŁ FANEM.
MÓWIĄC KRÓTKO, MAMY PRZED SOBĄ DWIE MOŻLIWOŚCI. ALBO JESTEŚMY SAMI WE WSZECHŚWIECIE, ALBO NIE JESTEŚMY. OBIE MOŻLIWOŚCI SĄ RÓWNIE PRZERAŻAJĄCE.
NAGLE STANĘŁA PRZED NIM KOBIETA, KTÓRA ROZWIĄZAŁA MU JĘZYK I ZMUSIŁA DO UJRZENIA SIEBIE.
I NIE WIEMY CZY ZNAJDZIE-MY GDZIEKOLWIEK KOBIETĘ, KTÓRA POZWOLI NAM NA OSIĄGNIĘCIE DOSKONAŁOŚCI.
ZDRADZĘ WAM TAJEMNICĘ... GDY PRZEKRACZAMY SZCZYTY ZBOCZY ARKADIUSZEM, WIDZIMY WSZYSTKO, CZYM JESTEŚMY W CZASIE WIELKICH BÓLU I NIE SZUKAĆ ODPOWIEDZI NA PYTANIE, DLACZEGO TAKIE RZECZY, KTÓRE PRZYNOSZĄ NAM TAKIE CIERPIENIE, SĄ NAM DANE.
AUF FEDERICO!
NIE WIEMY W JAKIM KIERUNKU MAMY SIĘ IŚĆ!
ŚWIĘCIE NA TE MAMY!
TEGO TO CHYBA JESZCZE NIE BYŁO!
SKĄD TO, PEWNOŚĆ?

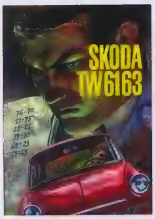
SKODA
TW6163

CZARNA
NEFRETETE

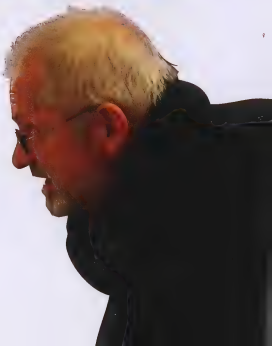

JE SUIS CHARLIE

7-01-2015

1

"LES CONS, ÇA OSE TOUT. C'EST MÊME À ÇA QU'ON LES RECONNAÎT" MICHEL AUDIART

2

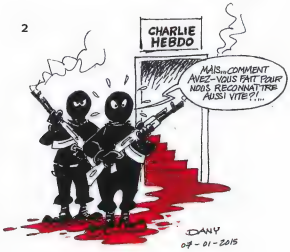

3

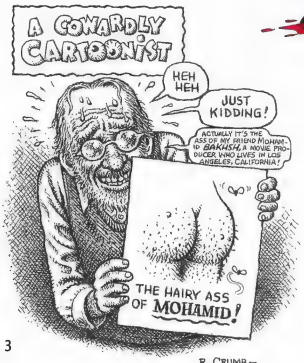
A CONARDLY CARTOONIST
HEH HEH
JUST KIDDING!
ACTUALLY IT'S THE ASS OF MY FRIEND MOHAMMED BAKSHA, A MOVIE PRODUCER WHO LIVES IN LOS ANGELES, CALIFORNIA!
THE HAIRY ASS OF MOHAMID!

R. CRUMB — SHOWIN' SOLIDARITY WITH MY MARTYRED COMRADS - JAN. 8, '15

4

5

NOUS SOMMES CHARLIE

6

CHOSE PROMISE, CHOSE DUE!

7

1. R.O. Lupano
2. Dany Henrotin
3. Robert Crumb
4. Daniel Ceppi
5. Espé
6. K'Naye
7. Johan De Moor

In 1980 selecteerde Groep Argenta het Nero-verhaal *Papa Paoea* als prijs voor haar reuze jeugdwedstrijd. In het verhaal komt Papa Papoea, de biologische vader van Petoetje, zijn zoon opeisen. Madam Pheip adopteerde Petoetje immers 30 jaar eerder zonder inspraak van zijn vader in *Moea-Papoea*. Zowel Papa Papoea als Marc Sleen zijn blijkbaar vergeten dat Nero in 1950 een kloon van Petoetje uit zijn hoed toverde voor Papa Papoea.

DOOR YVES KERREMANS

Papa Papoea, het 123ste Neroverhaal, werd voorgepubliceerd in de kranten van de Standaardgroep van 28 februari tot en met 9 mei 1980. Het album werd pas in januari 1981 door Standaard Uitgeverij uitgebracht, na het 124ste Neroverhaal *Grote Loebas* (*De Grote Loebas* voor de albumuitgave). Die verschuiving tegenover de voorpublicatie was ingegeven om Argenta *Papa Papoea* als exclusief promotie-album te laten gebruiken. Het Argenta-album kreeg dezelfde covertekening als het latere reguliere album maar met een andere achtergrondkleur: wit voor de Argentaversie en bruin voor de reguliere versie. Op de cover van de Argenta-versie prijkt onderaan een vermelding van de jeugdwedstrijd en het logo van Groep Argenta.

EEN APPELTJE VOOR DE... TIJD
REUZE JEUGDWEDSTRIJD
Beste jongens en meisjes,
Wie niet ouder is dan 18 jaar en voor 15 november 1980 dit blad afgeeft bij de Argenta-kantoorhouder, krijgt gratis een stripverhaal met de plezierige avonturen van Nero en C°: de PAPA PAPOEA.
Wat moet je hiervoor doen ? Dat hangt er van af hoe oud je bent.
Meisjes en jongens tot 6 jaar moeten de onderstaande tekening mooi inkleuren.
Ben je tussen 7 en 14 jaar oud, dan teken je op de achterkant zelf een tekening met als onderwerp "sparen", met daarin het appeltje van Argenta verwerkt.
Ben je tussen 15 en 18 jaar oud, dan moet je drie vraagjes oplossen én een leuke slogan bedenken over "sparen bij Argenta" of over ons "appeltje voor de dorst". Laat je fantasie maar de vrije teugel !
Doe mee ! Je krijgt niet alleen een gratis stripverhaal, maar bovendien heb je één kans op tien om een prachtig digitaal-uurwerk te winnen. Voor de jongens hangt dit aan een stevige sleutelhanger, voor de meisjes aan een halsketting.
Aan het werk dus !
Het adres van uw Argenta-kantoorhouder vind je op de achterkant.
GEEF HIER DIE SCHAT
DIT UURWERK HEB IK BIJ ARGENTA GEWONNEN
ZO EEN WIL IK OOK! MAAR DAN AAN EEN HALSKETTING
'N TECHNISCH WONDER VAN EEN UURWERK !
Marc Sleen
groep argenta anders+sympathiek belgiëlei 142-144 2000 antwerpen

Wedstrijdformulier voor de reuze jeugdwedstrijd van Groep Argenta

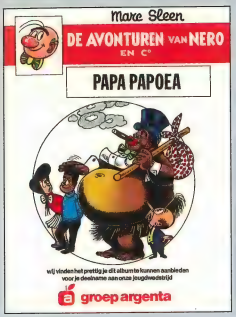

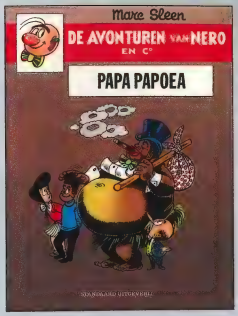

Marc Sleen tekende helaas geen exclusieve illustraties voor de wedstrijd. Voor het wedstrijdformulier werd de aankondigingstekening van het verhaal aangepast (Beo werd vervangen, Van Zwam werd gewijzigd en Petoetje houdt een uurwerk vast). Voor twee affiches tekende een onbekende een Nero- en Adhemarkopje, niet echt geslaagd te noemen. Die twee gele affiches vermelden als oplage van de Argenta-versie van *Papa Papoea* 50.000 exemplaren. Dat verklaart waarom het album niet zeldzaam is...

Boven links:
Covers van de Argentaversie (1980) en de reguliere versie (1981) van Papa Papoea

Boven rechts:
Reclame voor de reguliere albumversie van Papa Papoea (Het Nieuwsblad, 23 januari 1981)

Boven en rechts:
Twee affiches voor de gratis jeugdwedstrijd van Argenta

DE EERSTE OPMERKELIJKE WENSKAART

VAN DE BELGISCHE TELEVISIEOMROEP (1954)

Op 31 december j.l. wenste Bernard Van Isacker op zijn site over Bob De Moor, www.bobdemoor.info, iedereen een gelukkig nieuwjaar met een tekening waarvan hij dacht dat ze voor Publiart gemaakt was. Tegelijk deed hij een oproep naar meer informatie over deze tekening. Het toeval wil dat wij voor ons laatste magazine van 2014 een artikel over diezelfde tekening klaar hadden liggen...

DOOR **PHILIPPE MOUVET**

RADIOPIONIERS IN BELGIË

Weinig mensen weten dat België één van de eerste Europese landen is geweest waar radio-uitzendingen plaats vonden. Reeds in 1907 experimenteerde men met lage frequentiegolven vanuit het Brusselse gerechtsgebouw. Toen werden echter nog geen woorden of muziek uitgezonden maar enkel Hertztonen. Het signaal had een bereik van 70 km. Enkele jaren later, in 1913, kwam er plots schot in de zaak toen Koning Albert I, gepassioneerde techniekfanaat, de Italiaanse ingenieur Marzi aan het werk zette om in een bijgebouwtje van het Koninklijk Paleis te Laken (Brussel) een experimentele radiozender te bouwen. De Koning hoopte daarmee een manier te vinden om met Kongo, zijn kolonie in Afrika, te kunnen communiceren.

Op 28 maart 1914 was het uiteindelijk zover en werd de eerste Belgische radio-uitzending die naam waardig een muziekconcert opgedragen aan Koningin Elisabeth. Geen fluittonen meer, maar een echte klassiek orkest dat vanuit het woongedeelte van het Paleis om 20u30 live de ether inging met een aria uit Tosca. Nooit eerder was dit in Europa gedaan. Deze uitzending werd de eerste controleerbare muziekuitzending tussen een zender en een ontvanger... ooit!
Na deze verbluffende start bleef men wekelijks op zaterdag concerten uitzenden, afgewisseld met "Gesproken berichten" ingesproken door de radiopioniers Raymond Braillard en Robert Goldschmidt. Het hele project, dat de geschiedenis inging als "*De Paleisconcerten*" werd gefinancierd door Koning Albert I en Koningin Elisabeth. Ondertussen waren er ook meer luisteraars bijgekomen want ingenieurs (en andere handige Harries) probeerden op deze nieuwe technologische ontwikkeling in te pikken en knutselden hun kristalontvanger zelf in elkaar. Je had daarvoor enkel basiskennis en een vijftal onderdelen nodig.

Maar plots kwam er een einde aan deze Belgische stunt. Het laatste concert werd op 20 augustus 1914 uitgezonden, waarna de zender onder bevel van de Koning werd vernietigd. De Eerste Wereldoorlog was uitgebroken en er was geen sprake van dat de zendinstallaties in handen van de Duitsers zouden vallen.

Na de oorlog had de regering de handen vol met het heropbouwen van het land en waren de Belgische radioluisteraars op Franse, Duitse en Britse programma's aangewezen.
In 1922 starte de *Société Belge de Radio-électricité* (SBR) met de

productie van radio-ontvangers en -zenders. Toch duurde het nog tot 23 november 1923 vooraleer RADIO-BRUXELLES werd opgericht, waardoor men eindelijk eens Belgisch nieuws te horen kreeg en naar Belgische artiesten en klassieke muziek kon luisteren.
Kort daarop vervelde echter Radio-Bruxelles tot de S.A. RADIO-BELGIQUE, ten einde wat meer structuur in de nieuwe ontwikkelingen van het medium te krijgen. Zendtijd werd verkocht aan politieke organisaties, godsdienstige groeperingen en firma's die reclame konden plaatsen. Radio-Belgique ging op 1 januari 1924 in de ether.

N.I.R./I.N.R.

Uiteindelijk werd op 18 juni 1930 het Belgische Nationaal Instituut voor Radio-omroep opgericht. Het N.I.R./I.N.R. was een unitaire maar autonome openbare instelling die via 3 golflengtes een Nederlandstalig en een Franstalig radioprogramma uitzond. De daaraan gekoppelde omroepwet bepaalde dat enkel deze instellingen vanaf dan wettelijk gemachtigd werd om in België radio-uitzendingen te brengen, al maakte een eerdere wet van 14 mei 1930 alsnog, in beperkte mate en mits de nodige vergunningen, het exploiteren van privé-zenders op zelfstandige basis mogelijk. Op 1 februari 1931 ging voor het eerst een Nederlandstalig en een Franstalig programma van de gloednieuwe NIR/INR op de middengolf de ether in.

KWIK EN FLUPKE BIJ RADIO CATHOLIQUE BELGE

Net zoals Radio-Belgique dat tot eind januari 1931 deed, stelde de nieuwe nationale zender een deel van zijn zendtijd ter beschikking van de verschillende organisaties die het Belgische landschap kleuren, waaronder Radio Catholique Belge, dat in 1930 werd opgericht als nieuw onderdeel van de werking van de Franstalige Katholieke Actie (A.C.). De eerste uitzending van Radio Catholique Belge werd via Radio-Belgique op 30 juli 1930 uitgezonden. Hiermee greep de A.C. de kans om de mensen via een gloednieuw propagandamedium te bereiken en zo haar actieterrein nog te verbreden en mogelijk nieuwe leden aan te werven.

Ook de kinderen worden in dat programma niet vergeten want Kwik en Flupke komen vanaf januari 1931 het kinderuurtje opvrolijken met hun ingesproken fratsen, waarvoor Hergé oorspronkelijk de teksten schrijft en voor de eerste afleveringen de stem van Kwik inspreekt (en zijn assistent Jam de stem van Flupke). De Brusselse ketjes zullen nog minstens gedurende een deel van 1932 de activiteiten van Radio Catholique opvrolijken.
Tot daar de vooroorlogse bijdrage van Hergé aan de NIR/INR-uitzendingen

EN DAAR IS DE TV... EN BOB DE MOOR!

Vanaf 31 oktober 1953 richt de NIR/INR zich niet meer enkel tot de radioluisteraars maar ook tot de televisiekijkers en wordt er op eigen programma's gebroed. Hiervoor heeft de omroep een nieuwe afdeling opgezet. Als onderdeel van deze afdeling *Belgische T.V. proeven* is de *sektie variété – ontspanning* niet van plan om zijn start onopgemerkt te laten voorbijgaan en verzorgt zijn imago. Voor 1954 wordt voor de nieuwe sectie een eerste, prachtige NIR/INR –wenskaart gepland en Bob De Moor wordt gecontacteerd om die te illustreren, wat De Moor dan ook met veel humor doet.
Het wordt een prachtige kaart waarvan er zowel een Franstalige (INR) als een Nederlandstalige (NIR) versie bestaat. Op de voorkant van mijn NIR-vouwkaart staat het embleem van de omroep. Binnenin zit een gevouwen extra blad geschoven met op de rechterkant de tekst met de wensen en op de linkerkant een gezellige gelegenheidscartoon. Kaart en extra blad zijn bij elkaar gehouden door een koortje met de Belgische driekleuren. Het geheel is enorm sfeervol en ademt volop nostalgie uit de jaren '50. Deze kaart zal ongetwijfeld de aanzet zijn geweest voor een gezellige babbel vol radio-herinneringen tussen De Moor en Hergé, bij wie Bob sinds 1951 op de studio werkte.
De kaart is waarschijnlijk ook erg zeldzaam en is een stukje Belgische geschiedenis dat misschien binnen zovele jaren met de rest van de Belgische inboedel in het museum zal thuishoren. We zien wel.

Hoe dan ook: mocht je deze kaart ooit tegenkomen, laat ze niet liggen want een tweede kans krijg je waarschijnlijk niet!

BS UITGELEZEN

JE SUIS CHARLIE

Blz. 67

In deze BS uitgelezen enkel een aantal echte aanraders die verschenen zijn in 2014 en welke je echt niet kan laten liggen.

FEMME FATALE

Ze is jong en knap. Haar naam is Aimée Joubert, althans zo noemt ze zichzelf. Deze blonde weduwe strijkt neer in het havenstadje Bléville. Op heel subtiele wijze mengt ze zich in het openbare leven en raakt bevriend met de lokale notaris, dokter en burgemeester. Er is ook een belangrijke rol weggelegd voor de zogenaamde 'baron Jules', een bizarre amateur-astronoom op leeftijd. Jarenlang observeert hij met zijn sterrenkijker niet alleen het hemelfirmament maar vooral ook alle bewegingen van de inwoners van Bléville. Hij is dan ook een lastige getuige wanneer een schandaal

rond een voedselvergiftiging in het stadje opduikt. En dan komt de ware aard van Aimée boven. Ze ontpopt zich tot een professionele killer... Hopelijk kon bovenstaande beschrijving jullie interesse opwekken. Deze strip verdient immers een plaatsje in jullie stripverzameling. Het scenario is een bewerking van Cabanes en Doug Headline van de roman van Jean-Patrick Manchette, meester van de 'littérature noire'. Het was eveneens met hem dat Cabanes reeds eerder een roman van Manchette bewerkt had, *De prinses van het bloed*. Het subliem realistische tekenwerk van Cabanes en de inkleuring dragen enorm bij tot het dreigende sfeertje dat dit verhaal uitademt. Kortom, een aanrader ! (TV)

Tekst / tekeningen:
Manchette / Cabanes
Dupuis, Collectie Vrije Vlucht,
132 blz., HC : 27,95 euro

SPANNENDE EN HUMORISTISCHE PIRATENSTRIP

Campbell is een levende legende. Wanneer zijn vrouw vermoord wordt, trekt de piraat zich terug op het eiland Boomgaard, één van de drieduizend eilandjes van de archipel. Op Boomgaard zoekt hij samen met zijn twee dochters Genova en Itaca rust om alles te verwerken. Toch is er van rust niet veel sprake want de gekke piraat Carapepino en de wrede Inferno dompelen Campbell weer onder in zijn pijnlijke verleden. Deze uitleg klinkt misschien nogal hard en luguber maar vergis je niet. Dit is geen harde piratenstrip zoals *Barracuda* of *Long John Silver*. Integendeel zelfs, humor primeert in dit avonturenverhaal. In het eerste deel serveert veelschrijver en veeltekenaar Munuera ons acht hoofdstukken lang een zalige mix van humor en avontuur.

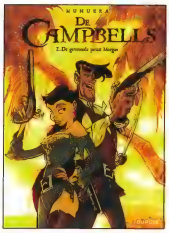

Hij knipoogt er ook vrolijk op los naar stripklassiekers als Asterix, Lucky Luke en Kuifje ('Duizend bommen!'). In het tweede deel wordt er ook volop geknipoogd. Zo leren we de knappe Nutel-la kennen op het melaatseneiland. De hoofdrol in het tweede album is echter weggelegd voor de gemaskerde piraat Morgan. Hij maakt al maandenlang het territorium van de gevestigde piraten in de Caraïben onveilig. Op het einde wordt de identiteit onthuld en wordt Campbell gevangen genomen. Aangename kennismaking met een reeks met heel wat potentieel welke zowel jong als oud aanspreekt. Dit smaakt naar meer. (TV)

De Campbells n° 1 + 2 :
Inferno + De gevreesde piraat Morgan
Tekst / tekeningen: Munuera
Dupuis, 56 blz., HC: 7,50 euro

FAMILIE-KRONIEK OP HOOG NIVEAU

Duizendpoot Yslaire blijft het meest kwaliteit afleveren binnen de vijver van de Samberfamilie. Voor de nevenreeks *De oorlog van de Sambers* begint met dit album een derde cyclus. Na de cycli van Hugo Samber en zijn vrouw Iris en die van Werner en Charlotte is het nu de beurt aan het levensverhaal van Maxime en Constance. Maxime is de zoon van Werner en Charlotte. Constance is een Vlaams meisje. Ze is de dochter van de huishoudster die bij de Sambers woont. In het verhaal gaat het vooral over de onmogelijke liefde tussen Maxime en Constance, alhoewel de titel reeds verraadt dat er toch wel iets staat te gebeuren, en ook over de slaande ruzies (lees gerust kindermisbruik) tussen stief-

vader en zoon. Tekenaar Boidin bracht al de vorige cyclus (Werner en Charlotte) in deze reeks op schitterende manier in beeld en ook nu toont hij weer zijn groot grafisch talent dat, hoewel schatplichtig aan de stijl van Yslaire, toch die van hem is. Het unieke kleurenpalet van sepia en enkele rode tinten is ook nu weer nodig om de gevoelige sfeer met een rollercoaster aan emoties in beeld te brengen. Voor mij zit er nog geen sleet op het toch al heel uitgebreide Samber-universum. (TV)

De oorlog van de Sambers :
Maxime en Constance deel 1
Tekst / tekeningen : Yslaire / Boidin
Glénat, 54 blz., HC : 17,95 euro

SPOKEN IN DE LOOPGRAVEN

Dit album had eventueel ook in onze rubriek *14-18 de Grote Oorlog* in de strip aan bod kunnen komen want in dit inmiddels achtste album uit de reeks neemt Lincoln dienst in het Amerikaanse leger tijdens de Eerste Wereldoorlog. Hij komt in Parijs aan waar hij een clandestien handeltje opzet. Hij jat boter, suiker en chocolade uit de militaire magazijnen om ze vervolgens te ruilen met de lokale bevolking voor lekkere Franse wijn die hij op zijn beurt verkoopt aan collega-soldaten voor harde valuta. Zo verzamelt Lincoln vrij snel een aardige buit bij elkaar. Wanneer de magazijn-

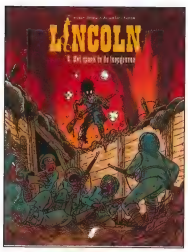

overste het zaakje echter ontdekt, gaan de poppen aan het dansen en komen ze allebei in de loopgraven terecht. Door de eeuwige bescherming van zowel hemelse als duivelse krachten, ontpopt Lincoln zich tot een ware gesel voor de moffen. Dat levert behalve heel veel humoristische situaties ook een verrassend einde op. Alweer een geslaagde aflevering in deze reeks. Vooral de moeizame gesprekken tussen Amerikaanse en Franse soldaten leveren enkele onvergetelijke dialogen op. (TV)

Lincoln 8 : Het spook in de loopgraven
Tekst / tekeningen: Olivier, Jérôme en Anne-Claire Jouvray (inkleuring)
Daedalus, 48 blz., SC: 8,50 euro

STOP DE TIJD

Een van de meest verrassende titels van vorig jaar was voor mij het eerste album van *Azimut*. Zowel het verhaal van Wilfrid Lupano als het dromerige, fantasierijke tekenwerk van Jean-Baptiste Andreae zorgden voor een verfrissend en origineel resultaat. Ook dit vervolgalbum beviel me enorm. We zitten nog altijd op het spoor van scheepsman La Pérue, schilder Eugène en de knappe blondine Manie Ganza. Zij ontsnapten op het einde van het eerste deel met een luchtballonachtige machine nadat Manie beschuldigd was van diefstal en ook achter het verdwijnen van de Noordpool zou zitten. Daardoor werken de kompassen niet meer. Zo laten ze een gefrustreerde koning Irénée achter. Ook nu is er een belangrijke rol weggelegd voor professor Aristide Raaskal (wiens achternaam vreemd genoeg niet meer naar het Nederlands vertaald werd in dit tweede album waardoor hij nu als Breloquinte verder door het leven gaat). Hij probeert nog altijd manieren te vinden om de tijd trager te laten voorbijgaan of zelfs te stoppen. Zijn studie van zogenaamde chronopteren (vliegende wezens die een bijzondere band met de tijd hebben) helpt hem daarbij. En dan is er nog de gevreesde Tijdrukker die je tijdens je slaap in één klap enkele decennia ouder kan maken. De nachtmerrie van elk levend wezen, of niet? Alle creaturen die in *Azimut* opduiken hebben één ding gemeen : ze zijn op zoek naar een of andere manier om onsterfelijk te worden of de eeuwige jeugd te vinden. Mijn uitleg komt wellicht nogal bizar over en dat is het ook. Het hele universum van *Azimut* is vreemd, irrationeel. En toch gaat het erin als zoete koek. Ik zou zeggen: laat je meeslepen door dit verhaal en je bent gegarandeerd verkocht. De cliffhanger op het einde met het opduiken van een heerlijk slecht personage doet me al watertandend uitkijken naar het vervolg. (TV)

Azimut 2: Laat de schoonheid sterven
Tekst / tekeningen: Lupano / Andreae
Daedalus, 48 blz., HC : 19,95 euro

EINDE VAN DE 2E CYCLUS

Gauthier van Vlaanderen wil kost wat kost zijn belofte nakomen en hij doet er in dit album alles aan om Syria te bevrijden uit de klauwen van de fanatieke Flagellanten (en neen, dit is niet de laatste *Suske en Wiske*). De strijd tussen het Kruis en de Sikkel (lees: christenen tegen islamieten)

gaat ook in dit slotdeel verder. Zowel de christelijke Gauthier en de boosaardige Lusignan als sultan Al'Dal Razin willen de zandgeest Qua'Dj verslaan. De grootste verdienste van deze reeks is dat magie en religie, oosterse en westerse cultuur, haat en liefde, schoonheid en lelijkheid hand in hand gingen. Daarvoor zorgt uiteraard grootmeester Jean Dufaux. Zijn scenario's lijden vaak onder te veel esoterisch toestanden en doen zo zijn verhalen ontsporen na enkele albums. Bij *Kruistocht* is dat minder het geval, je zou kunnen spreken van een evenwicht. Het tekenwerk van Philippe Xavier is ook nu weer om duimen en vingers bij af te likken. Een dubbelpagina die opengevouwen kan worden, is er in dit album wel niet maar op bladzijde 33 zien we toch weer een subliem staaltje van zijn kunnen bij de paginagrote afbeelding van de binnenkant van een Egyptische tempel. Nog één tip : herlees best de vorige drie albums om het slot van deze cyclus ten volle te kunnen snappen. (TV)

Kruistocht n° 8: De laatste adem
Tekst / tekeningen: Dufaux / Xavier
Le Lombard, 56 blz., SC: 9,50 euro

RUZIE OP DE OLYMPUS

Een oude blinde man houdt halt in Delphi. Hij vertelt er aan een groep kinderen waaronder Homeros het verhaal van de beroemde orakelpriesteres Apasie. De pythia is de

boodschapster van de Goden. In het orakel doet ze haar voorspellingen door de woorden die de Griekse god Apollo haar influistert. Maar de god Apollo gaat niet bepaald zacht om met Apasie. Op een dag wordt ze door hem verkracht en zwaar verminkt. Zo verliest ze haar maagdelijkheid en ook haar gave om de toekomst te kennen. Wanneer ze in haar laatste visioen de ondergang van de wereld ziet, vindt ze het tijd om te handelen. Zij wil Apollo bestrijden om zo die apocalyps te voorkomen. Daarvoor zoekt en vindt ze hulp bij de Spartaanse koning Eurycratides. Spartanen zijn immers altijd uit op het etaleren van hun onverschrokken vechtlust. Maar tevens is dit een anomalie want deze Spartaanse koning zou geboren zijn enkele eeuwen na Homeros. Dit album is het eerste in een conceptreeks van vijf. In het Frans verschenen ze reeds allemaal en omwille van het succes wordt er reeds gedacht aan een tweede cyclus. Elk album is geschreven en getekend door andere auteurs. Scenarist Olivier Péru en tekenaar Stefano Martino van dit eerste album werkten eerder ook al samen voor de horrorreeks *Nosferatu*. Zijn verhaal is spannend van begin tot einde. Sterke dialogen en af en toe een tekstloze pagina waar het beeld voor zich spreekt. Knap! En wat gezegd van het tekenwerk? Martino heeft zich duidelijk geamuseerd bij het maken van dit verhaal. Zijn tekenwerk is fijn en realistisch. Bepaalde scènes zoals het verschijnen van de cyclopen (pag. 34) zijn onvergetelijk. Zijn kadrering is heel filmisch en dat zorgt voor de verwachte en noodzakelijke dynamiek en schwung in het verhaal. Een reeks die heel sterk uit de startblokken is geschoten. Goed idee ook van uitgeverij Daedalus om, naast een duurdere HC, in beperkte oplage voor een budgetvriendelijke SC-versie te zorgen. Deze reeks verdient dan ook een ruim publiek. (TV)

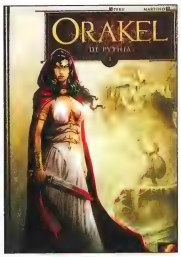

Orakel n° 1: De Pythia
Tekst / tekeningen: Peru / Martino
Daedalus, 56 blz., SC: 8,50 euro

WERELDOORLOG I DOOR KINDEROGEN

Lucas, Lucien, Luigi en Ludwig zijn vier weeskinderen. Ze verblijven aan de vooravond van het uitbreken van WO I in het weeshuis van een abdij in Noord-Frankrijk. Ze worden door Jan en alleman de Lulu's genoemd omdat ze onafscheidelijk zijn en hun namen beginnen met dezelfde twee letters. De oorlogsdreiging is in de zomer van 1914 bij hen nog niet voelbaar. Ze leven zich dan ook uit in het bos dat grenst aan de abdij om er allerlei kattenkwaad uit te halen in en rond hun zelfgemaakte boomhut. Wanneer de eerste bommen vallen wordt de abdij en het weeshuis ontruimd. De Lulu's zijn net op dat moment in het bos en zo

blijven ze totaal onverwacht helemaal alleen achter. Door samen te werken zullen ze proberen om het alleen te overleven. Ze krijgen hierbij de hulp van een Belgisch meisje, Lucy Papernick. Ze is geen wees maar op de vlucht geslagen voor de oorlog. Ze wordt ook bij het viertal ingelijfd (ze heeft er dan ook de naam voor). Op het einde van het eerste album ontmoeten ze ook nog Hans Kropp, een Duitse deserteur. De band tussen Hans en de Lulu's wordt al snel ijzersterk. Ze worden op een bizarre manier familie van elkaar. Toch komt de dag dat Hans de Lulu's verlaat om op zoek te gaan naar zijn hoogzwangere vrouw... en net dan slaat het noodlot toe. Ik heb heel erg van deze albums genoten. Het scenario van Hautière is laagdrempelig. Zo kunnen lezers van alle leeftijden van dit verhaal proeven. De gruwel van de oorlog wordt door kinderogen getoond en dat is altijd een interessant perspectief. Het tekenwerk van Hardoc deed me denken aan onze Vlaamse Steven Dupré. Geen gruwelijke oorlogstaferelen maar wel de vriendschap van kinderen in onzekere perioden van dreiging staat hier centraal. Dat is toch een verademing in het (over-)aanbod aan strips over WO I die we de voorbije maanden over ons heen kregen. (TV)

De oorlog van de Lulu's n° 1 + 2:
1914 – Het weeshuis / 1915 - Hans
Tekst / tekeningen: Hautière / Hardoc
Casterman, 56 blz., SC: 9,50 euro

JE SUIS CHARLIE

1

AUJOURD'HUI, CE MATIN LA MORT A ENVAHI LES LOCAUX DE CHARLIE HEBDO. IL VA FALLOIR FAIRE ATTENTION QUE LA MORT N'EN PROFITE PAS POUR ENVAHIR BEAUCOUP DE TÊTES... MAIS COMMENT FAIRE ?
PLANTU T'APPRENDS À L'INSTANT L'INFORMATION DE LA MORT DE CABU ET CHARB. ÇA FAIT MAL. J'ESPÈRE QUE CE N'EST PAS VRAI. BAUDOIN

2

3

4

5

6

7

1. Edmond Baudoin
2. Bruno Bellamy
3. Guillame Long
4. Stanislas
5. Lewis Trondheim
6. Maly Siri
7. Yslaire

BS DE FAVORIETE DÉDICACE VAN...

In deze rubriek tonen we een favoriete tekening die een striptekenaar voor een verzamelaar of stripfan heeft gemaakt, een dédicace.

Ed Hengeveld (°30 april 1956 in Utrecht) kent u wellicht nog van de rubriek 'Een duik in het striparchief' die hij jaren geleden voor dit blad als stripliefhebber heeft geschreven.

Ed Hengeveld (Foto Robin Schouten, 2014)

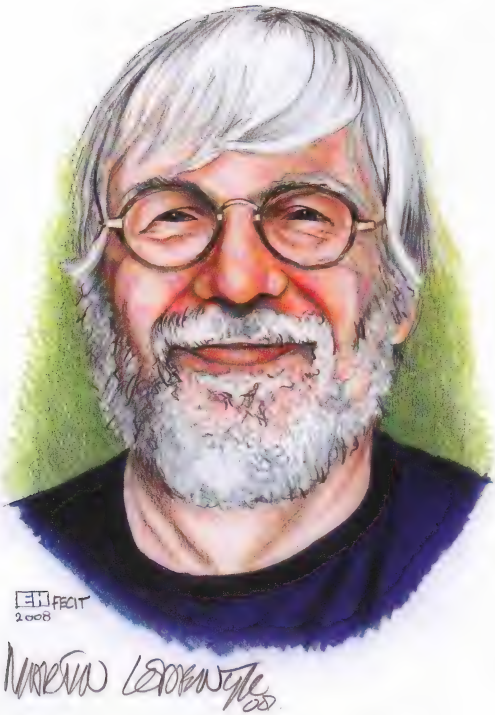

DOOR **ROBIN SCHOUTEN**

Behalve een groot aantal stripalbums en stripbladen zoals *Pep*, *Eppo* en *Kuifje* heeft Ed Hengeveld in zijn verzameling ook een flink aantal boeken over striptekenaars. "Er staan ook boeken bij over strips die me niet interesseren maar ik vind het leuk om over striptekenaars te lezen, ook al verzamel ik hun boeken niet." Ed werkte ook mee aan de samenstelling van de weekblad Kuifje Index (Uitgeverij Kippenvel, 2011) en is momenteel betrokken bij een toekomstige index van het Nederlandse stripblad Sjors.

In zijn vrije tijd maakt hij schilderijen over een van zijn favoriete onderwerpen: ruimtevaart. Ook heeft hij een 8-pagina strip geschilderd over de eerste maanlanding (*Apollo 11*, gepubliceerd op www.stripster.eu) en vervaardigde hij een serie portretten van striptekenaars zoals Paape, Hergé, Hermann, Jacobs, Vance en Vandersteen. Een aantal daarvan zijn gepubliceerd in het stripinformatieblad *Stripschrift* in 2009. Zijn portret van Martin Lodewijk heeft te maken met zijn favoriete dédicace.

"Ik weet niet meer waar het idee vandaan komt, maar het leek me wel leuk om een portret dat ik gemaakt had aan de tekenaar zelf te geven en een kopie ervan te laten signeren. Dat heb ik gedaan bij Matena, Vance, Hermann en Marvano. En ook bij Martin Lodewijk. Ik hou wel van zijn werk. Als kind was ik al geabonneerd op het stripweekblad Pep en daarin

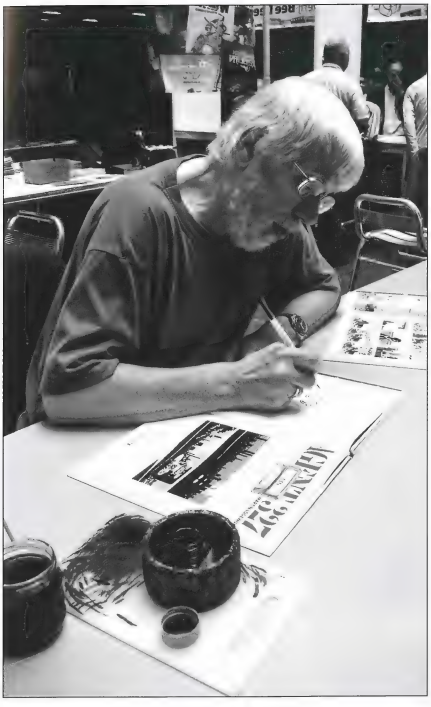

Martin Lodewijk signeert op de Stripdagen 2008 (Foto Erwin Suvaal)

heb ik *Agent 327* vanaf het eerste verhaaltje zien binnenkomen. Ondanks dat ik meer hou van realistische strips is *Agent 327* toch altijd een van mijn favorieten geweest.

In juni 2008 signeerde Lodewijk op de Stripdagen Haarlem in de Philharmonie. Hij was de eerste striptekenaar aan wie ik zijn portret 'live' overhandigde. Het toeval wilde dat hij die dag niet een potloodje gebruikte om tekeningetjes voor het publiek te maken, maar penseel en een potje met inkt.
Het eerste wat hij deed was op de kopie bij mijn handtekening 'fecit' schrijven. Zo staat er bij het portret van Martin Lodewijk: "Gemaakt door Ed Hengeveld.". Daarna heeft Lodewijk een uitgebreide tekening voor me gemaakt van *Agent 327* waarin hij voortborduurt op die opmerking. En dat is mijn favoriete dédicace geworden.
Het origineel van zijn portret heb ik aan Lodewijk gegeven. Hij was er erg blij mee. Op een latere stripbeurs in Houten heeft hij me nog wel eens gevraagd om hem andere portretten van zijn collega's te laten zien."

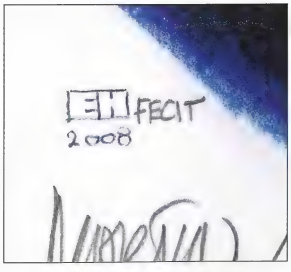

Tekeningen van Ed Hengeveld zijn te zien op de Facebook pagina 'Ed Hengeveld Space Art'.

De stripspeciaalzaak waar beweging in zit!!

• 160 m² winkelruimte met speelhoek voor de kleinste bezoekers

• Zeer ruim aanbod aan nieuwe strips

• 20% korting op alle nieuwe strips (inclusief luxe-edities) met onze klantenkaart.

• Maandelijks signeersessies met tekenaars uit binnen- en buitenland

• Verzorgd antiquariaat aan betaalbare prijzen

• Groot aanbod aan 2de hands strips aan de beste prijzen.

• Uitgaven in eigen beheer: op regelmatige basis brengen wij in samenwerking met striptekenaars en hun uitgevers producten in een kleine oplage uit.

Het pad van Jessica - delen 1,2 en 3
Hardcover: 21,95 € - luxe: 59.95 €

Jeremiah - delen 29 en 30
Hardcover: 21,95 € - luxe: 59.95 €
(deel 29 uitgeput, deel 30 zéér beperkt leverbaar)

Konvooi delen 0 t.e.m. 10 18.95 €
De jeugdjaren van Nävis delen 1,2,3 18,95 €

Albums met exlibris: o.a: Bernard Prince 18, Kruistocht, Largo Winch, Antares, De Havik, e.a

• Limited Edition Club (L.E.C): Een door ons opgerichte club waarbij de leden in ruil voor een jaarlijkse ledenbijdrage genieten van tal van voordelen. Gratis prenten bij aankoop van bepaalde strips, originele en exclusieve clubuitgaven, kortingen en/of andere voordelen op uitgaven in eigen beheer.

Openingsuren:
Maandag t.e.m. vrijdag: 12u00 – 18u00
Zaterdag: 10u00 – 18u00*
*Tijdens de maanden juli en augustus is de winkel zaterdag open vanaf 11u00

GITSCHOTELLEI 143
2600 BERCHEM
TEL: 03/236.25.40

Bul Super
Stripboekhandel
- sinds 1976-
Vanouds de grootste!

Welkom
op onze nieuwe site:
www.antiekestrips.nl

En natuurlijk ook
in onze winkel:
Stripboekhandel
Bul Super
Breestraat 18-22
te Delft!

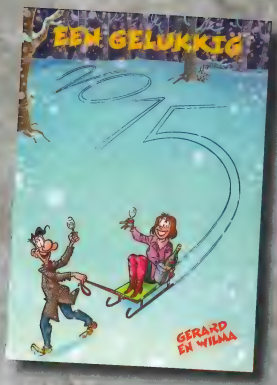

NIEUWJAARSKAARTEN (2)

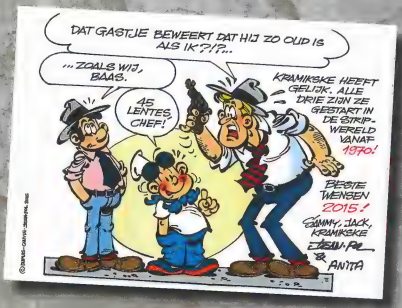
DAT GASTJE BEWEERT DAT HIJ ZO OUD IS ALS IK?!?...
...ZOALS WIJ, BAAS.
AS LENTES, CHEF!
KRANIKSKE HEEFT GELIJK. ALLE DRIE ZIJN ZE GESTART IN DE STRIP-WERELD VANAF 1970!
BESTE WENSEN 2015!
GAMMY, JACK, KRANIKSKE
EN ANITA

DE VERLOREN ZOON

pagina 78

NIEUWE P@PER

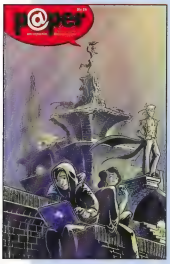

Nummer 26 is alweer een goed gevuld en bijzonder gevarieerd nummer. Rik Wilemen is de hoofdgast met een interview, strip en noblesse oblige de cover. En François Boucq is de verrassende afsluiter met een Robbedoes-strip!

NOG STEEDS GEZOCHT: ORIGINELEN VAN JACQUES LAUDY

We zijn op zoek naar originelen van Rob Roy. Voor een albumuitgave zouden we graag een reproductie brengen van de originele tekeningen. We zoeken nog 3 platen! Wie ons hierbij kan helpen, gelieve een mail te sturen naar brabant.strip@gmail.com.

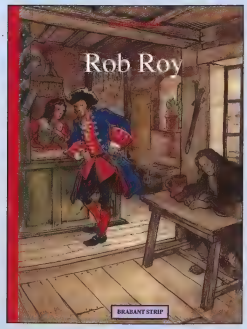

HEIMELIJK GENOEGEN

Kan men zich met zoiets triviaals als strips, illustraties en pulp bezig houden, zonder onmiddellijk als fan of zelfs als nerd bestempeld te worden? Is het eigenlijk wel mogelijk om bij avonturenverhalen of nostalgische onderwerpen de nodige afstand te bewaren en zich alsnog als kenner te outen? Kan men enerzijds onderhoudend en anderzijds wetenschappelijk over deze triviale onderwerpen schrijven, zonder overdreven academisch te klinken?

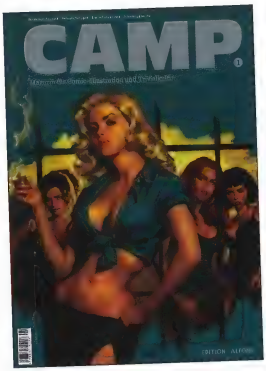

Het nieuwe tijdschrift *CAMP* van de Edition Alfons uit Duitsland gaat deze uitdaging aan.
In de steeds groter wordende geek-cultuur, die zich voornamelijk via het internet als een onbeheersbaar virus verspreidt, wil *CAMP* duiding geven bij onderwerpen die doorgaans door academici vemeden worden en door de fanscene allesbehalve kritisch benaderd worden.
Camp begeeft zich in het veld van het triviale, op de grens van trash en kitsch, die u al vanaf uw jeugd aantrok en die u als volwassene nog steeds een heimelijk genoegen biedt.

In november 2014 verscheen het eerste exemplaar van *CAMP* met artikels en strips. Zowel Franco-Belgische stripklassiekers als Amerikaanse krantenstrips komen aan bod.

**CAMP. Magazin für Comic, Illustration und Trivialkultur.
Uitgegeven door Volker Hamann (links op de foto) en Matthias Hofmann (rechts).
Magazin 1/2014, Softcover, 140 blz, kleur, A4, 15 Euro.
Meer info zie: www. reddition.de**

COLLECTIE FENIX IN 2015

9 NIEUWE ALBUMS

Ons Volkske
De VROLIJKE BENGELS
ALLES BLOEIT IN DE NATUUR EN MIJN HARTJE IS VOL VUUR!
IK BEN DOL OP VUURWERK!
BOEM
DE SJAMPOETER! IK HEB TE WEINIG MOED EN TE VEEL RIHMATEN OM HET TE STRAFFEN!
EEN VUURWERKANSLAG IS BRUTAAL, WE HELPEN DUS TIETER ALLEMAAL!
VOORUIT, TIETER, IN DEZE SNOEZIGE VERMOMMING ZAL JOB U NIET HERKENNEN!
JOB, EEN HERDERINNETJE LAAT NAAR U VRAGEN, SCHENK HAAR DE BLOEMEN OM HAAR TE BEHAGEN!
OCH JOBKE, IK HEB EEN HAARSPELD VERLOREN!
K'ZAL EENS ZOEKEN, UFFRA.
PAK VAST! DAT IS OOK VUURWERK!
EEN REISJE DOOR DE STRATOSFEER ZAL U WAT AFKOELEN!
IK DOE NIET GAUW IETS HE!
WIE HEEFT NOG AL EEN VAART HE, PONTIUS?
IK HEB NOG GEEN BAARD, PILATUS!
VOOR DEGENE DIE HET NOG NIET WEET, DIT IS JOB, DE NIEUWE KOMEET!

Opnieuw 2 onuitgegeven albums van DE VROLIJKE BENGELS uit de topperiode van Willy Vandersteen!

We zetten onze blauwe reeks van *De vrolijke bengels* verder, een chronologische uitgave in oorspronkelijke kleuren van de gags die verschenen in *Ons Volkske* vanaf 1949. Dit jaar brengen we delen 1 en 2 met de eerste afleveringen, die verschenen van 13 januari 1949 tot 8 juni 1950.

Twee nieuwe albums van Kari Lente: De dolle binken en De Drakodillen

Kari Lente blijft een vaste waarde in de collectie Fenix. Met deze albums staan we weer twee stappen dichter bij de volledige albumuitgave van al haar avonturen. Dirk Stallaert tekende nog maar eens twee prachtige covers in de stijl van Bob Mau.

Ook een nieuw album van Dees Dubbel!

Dees Dubbel: *De gouden telefoon*. Een nieuw verhaal van Dees Dubbel waarin onze held zich ontpopt tot een ware kunstschilder. Opnieuw spanning, intriges, kunst met een grote K en een massief gouden telefoon in tja, vrij simpel *De gouden telefoon!*

Tijl en Lamme: Kasteel Zwartendale door Gray

Lionel Graham Croucher, beter bekend als Gray, publiceerde tal van verhalen in het Vlaamse weekblad *Zonneland* in de jaren 50 en 60 van vorige eeuw. Bij het grote publiek zijn wellicht de gags van *Rikske en Fikske* het meest bekend. Uitgeverij Averbode heeft in de jaren 50 vier albums van *Tijl Uilenspiegel en Lamme* uitgegeven, getekend door Gray naar een scenario van Nonkel Fons.
De uitgeverij heeft ons de toelating gegeven om de verhalen van *Tijl en Lamme* uit te brengen in onze Fenix Collectie. Eindelijk krijgen deze nostalgische verhalen het recht wat ze verdienen! Bijna 50 jaar na het verschijnen van het laatste album van *Tijl Uilenspiegel* brengen we het in 1961 voorgepubliceerde verhaal *Kasteel Zwartendale*.

Bimmelabom en zijn zus Bibaboe door Jacques Laudy

Vorig jaar brachten we het eerste deel van dit allereerste stripverhaal van Jacques Laudy. Het verscheen in *Bravo!* in de periode 1944 - 1946. Nu brengen we het tweede en laatste deel. Daar waar het eerste deel verscheen onder oorlogsomstandigheden, krijgt dit tweede deel door de bevrijding een andere dubbele bodem. Naast Jacques Laudy herkennen we ook Jan Meuwissen, de uitgever van *Bravo!*, die door zijn diverse uitgaven voor de bezetter ter dood veroordeeld werd voor collaboratie maar naar Nederland wist te vluchten om er tot zijn overlijden onder te duiken.
Voor de albumuitgave werden de platen vakkundig gerestaureerd voor optimaal lees- en kijkplezier.

Pluk zoekt zijn vader door Eugène Hermans, alias Pink, alias El Anton

Een paar jaar geleden hebben we uitgebreid aandacht besteed aan onze Vlaamse strippionier met artikels, een reeks albums van *Flipke en de rakkers* en het vakantiealbum *Pietje de vechtjas!* Ondertussen werden we gecontacteerd door Marleen Hermans, de dochter van zijn tweelingbroer. Dankzij haar kunnen we gebruik maken van de originele tekeningen van *Pluk zoekt zijn vader* dat van 25 december 1947 tot 8 juli 1948 verscheen in *'t Kapoentje*. Daarenboven had zij in haar jeugd een uniek album van haar oom gekregen: *Pluk zoekt zijn vader*, handgemaakt met de pagina's uit *'t Kapoentje* en voorzien van een originele covertekening. We zijn dan ook heel tevreden en bijzonder fier dat we dit album kunnen brengen volledig op basis van origineel werk.

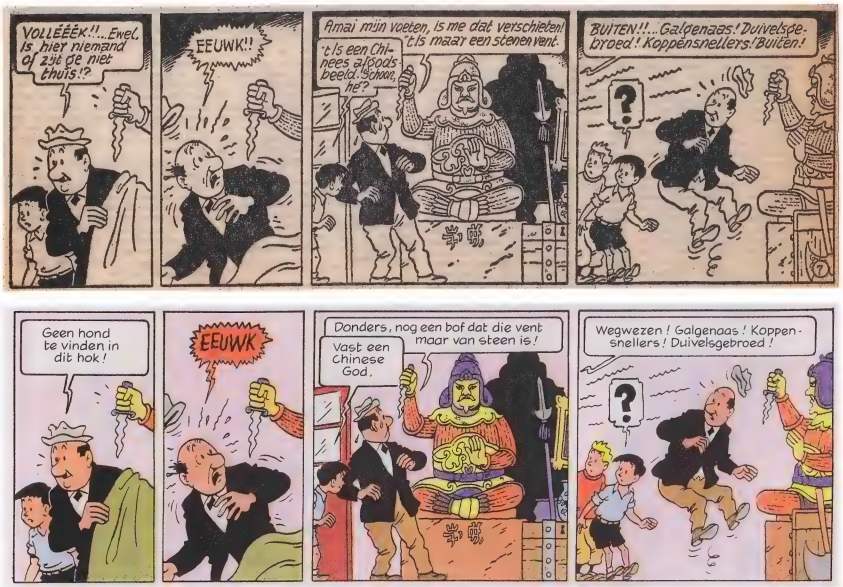
VOLLÉÉÉK!!!...Eweel Is hier niemand of zijt ge niet thuis!?
EEUWK!!
Amai mijn voeten, is me dat verschieten! 't Is een Chinees afgoods beeld. Schoon he? 't Is maar een stenen vent.
BUITEN!!!...Galgenaas! Duivelsgebroed! Koppensnellers. Buiten!
Geen hond te vinden in dit hok!
EEUWK
Donders, nog een bof dat die vent maar van steen is! Vast een Chinese God.
Wegwezen! Galgenaas! Koppensnellers! Duivelsgebroed!

Nonkel Zigomar, Snoe en Snolleke: De zwarte draak door Bob De Moor

Na jaren hervatten we onze albumuitgave van *Snoe en Snolleke*. En u vraagt zich misschien – en terecht – af waarom. Dit verhaal is al verschenen bij Standaard uitgeverij, toch? Dat laatste is slechts gedeeltelijk waar. Bij Standaard uitgeverij verschenen *De avonturen van Johan en Stefaan* en dat is toch niet helemaal hetzelfde want zowel de tekeningen als de tekst werden "opgekuist". Zwarte vlakken verdwenen soms uit de tekeningen om plaats te maken voor meer kleur en het sappige Vlaams moest wijken voor keurig Nederlands. Hetzelfde is trouwens ook gebeurd met *Het geheim van Vulcania*, het andere deel van dit tweeluik. Beide verhalen zijn de enige twee die nooit in hun oorspronkelijk Vlaamse versie in album zijn verschenen. Waarom dan tot nu gewacht? Simpelweg omdat we niet over het materiaal beschikten om ze te brengen. Een toevallige vondst van de krantenknipsels op het Brusselse Vossenplein laat ons nu eindelijk toe om de reeks voor eens en voor altijd te completeren! Dit jaar met *De zwarte draak* en volgend jaar met *Het geheim van Vulcania*. Bij nazicht blijken er daarenboven 4 stroken te ontbreken in het album van Standaard uitgeverij!

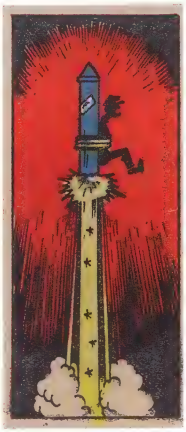

Negen splinternieuwe albums in 2015

FENIX 102 - Kari Lente - *De dolle binken* door Bob Mau

FENIX 103 - Kari Lente - *De Drakodillen* door Bob Mau

FENIX 104 - Pluk zoekt zijn vader door Pink

FENIX 105 - Bimmelabom en zijn zus Bibaboe door Jacques Laudy

FENIX 106 - De vrolijke bengels - Deel 1 door Willy Vandersteen

FENIX 107 - De vrolijke bengels - Deel 2 door Willy Vandersteen

FENIX 108 - Dees Dubbel en Cesar - *De gouden telefoon* door Rik

FENIX 109 - Tijl en Lamme - *Kasteel Zwartendale* door Gray

FENIX 110 - Nonkel Zigomar - *De zwarte draak* door Bob De Moor

Hoe kan je deze mooie albums bemachtigen?

Enkel leden kunnen intekenen voor 62 euro als ze de 9 albums afhalen op een van onze ledendagen of op een van de beurzen waar Brabant Strip vzw aanwezig is. Thuis sturen kan ook voor 90 euro.

Nog eens benadrukken dat per album reserveren niet kan.

Betalen kan door overschrijving:
voor België en Nederland op:
IBAN: BE76 0012 9809 2695
BIC: GEBA BE BB
Brabant Strip vzw,
Dewandelaerstraat 8,
1930 Nossegem
met vermelding : FENIX 2015

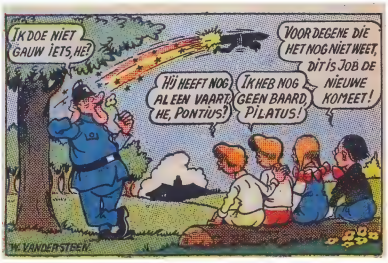
IK DOE NIET GAUW IETS, HE?
VOOR DEGENE DIE HET NOG NIET WEET, DIT IS JOB DE NIEUWE KOMEET!
HIJ HEEFT NOG AL EEN VAART, HE, PONTIUS?
IK HEB NOG GEEN BAARD, PILATUS!
W. VANDERSTEEN

Intekenen kan tot 25 maart 2015

Wie niet intekent, kan terecht in de stripwinkels die onze albums aanbieden.

De officiële verkoopprijs is 9,95 euro per deel.

LIDGELD 2015

2015 wordt opnieuw een **feestelijk** jaar voor onze vereniging. We vieren het **25-jarig** bestaan van onze vereniging

brabant strip 25 jaar

Het lidgeld bedraagt **28 euro** voor België en Nederland.

Andere landen: prijs op aanvraag.

Betalen kan door overschrijving van **28 euro**

voor België en Nederland op:

IBAN: BE76 0012 9809 2695

BIC: GEBA BE BB

Brabant Strip vzw,

Dewandelaerstraat 8,

1930 Nossegem

met vermelding: lidgeld 2015

Je ontvangt dan ons ledenblad, Brabant Strip Magazine.

voor slechts 28 euro

Plus:

- Alle nummers van P@per, die in 2015 verschijnen
- Het vakantiealbum 2015
- Gratis stand op onze ledendagen (zie agenda)
- Recht op voorintekening op onze album-uitgaven (Collectie Fenix 2015)

OPGELET!!!

U houdt het laatste magazine van 2014 in de hand. Dit is dus de enige oproep tot het hernieuwen van uw lidmaatschap!

Voor zijn vierentwintigste stripverhaal van Jommeke tekende Jef Nijs slechts 1 aankondiging. Ze verscheen in de krant *Het Volk* op 19 juli 1965. Het album verscheen eveneens in 1965, 50 jaar geleden!

BS AGENDA

Organisatoren kunnen info sturen via e-mail naar:

johan.van.ransbeeck@telenet.be.
De agenda wordt afgesloten op de 1ste van iedere maand.

Meer up-to-date info over beurzen vindt u op www.brabantstrip.be.

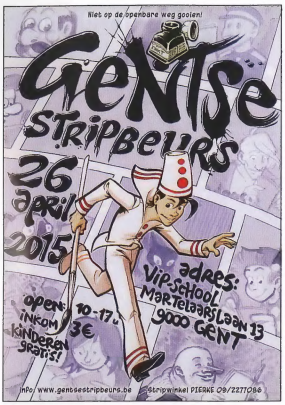

7 en 8 maart Gorinchem
De stripdagen
In Evenementenhal, Franklinweg 2
van 10u00 tot 17u00
Met diverse signeersessies, stripveilingen, tentoonstelling
Info : http://www.stripschap.nl/pages/de-stripdagen/het-laatstenieuws.php

14 en 15 maart Wilrijk
27ste Stripdagen
In Gemeenschapscentrum Valaarhof, Letterkundestraat 135
Van 10u00 tot 17u00
Info : http://vlaamsstripcentrum.be/

28 & 29 maart Utrecht
Dutch Comic Con 2015
In Jaarbeurs, hal 8 & 9, Jaarbeursplein 6
Van 09u00 tot 17u00
Met signeersessies van Barry Kitson, Billy Tucci, Andrew Wilman,...
Info : http://www.dutchcomiccon.com/home

29 maart Geraardsbergen
4de stripfestival BD
In JC De Spiraal, Zakkaai 29
Van 10u00 tot 18u00
Met signeersessies van Kas, Jacques Sandron, Maza, Daniel Kox, Herr Seele, André Osi,...
Info : http://www.bloggen.be/geraardsbergsstripfestival_2012/

26 april Gent
VIP-school
Martelaarslaan 13
van 10u00 tot 17u00

GEZOCHT

(11/01) Willeke prentjes (stickertjes/plakplaatjes) voor het album *Het verloren testament:* 57 58 76 120 121 122 123 140 142 143 147 149 151 153 157 158 159 161 162 163 168 170 172 173 177 178 187 190 192 198 210 225 226 242 244 253 255 262 263 264 265 269 270 271 273 274 275 301 302 303 305 308 309 314 316 326 328 329 330 331 332 333 334. Prentjes te ruilen.
Kwatta *De jonge Toversmurf/L'apprenti Schtroumpf:*135 en 159.
Wie me 1 prentje in goede staat (niet opgeplakt geweest) kan bezorgen, geef ik er 3 in de plaats. Wie ze alle 2 kan bezorgen, krijgt er 10 !!!
Asterix Vanderhout 1972: 12 23 28 35 54 91 136 147 148 164 191. Prentjes te ruilen.
jos.greven@telenet.be 0476/41 75 68

(31/12) oudere artikels uit binnen- en buitenlandse kranten en tijdschriften: van het gratis Metro krantje: nr 2473 van 23/12/2011 en nr 2647 van 22/10/2012
Brabant Strip Magazine: nr 8 van 1993 en nr 112 van 2003
oudere magazines (Knack, Humo, ... - bvb. Focus Knack van 3/11/2010 en van 9/11/2011)
Franse kranten: Paris-Match (30/01/'13); Minute (23/03/'94); Nice-Matin (nov '00); Ouest France (3/11/00); L'Echo des savannes (nov '00); France Soir (19/09/'88 en 13/11/'91); Le Figaro Magazine (26/06/'10) en Le Figaro Littéraire (6/06/'10) en Le Figaro krant van 25/06/2014
carlovds@hotmail.com

(28/12) Losse stickers van het Willeke Stickerboek uit 1972: 101, 268, 300, 319, 321.
devrolijkebengels@gmail.com

(08/12) Eerste drukken van Kari Lente van uitgeverij Standaard boekhandel in nieuwstaat! Eveneens schetsen van Bob Mau.
nijs.tom@hotmail.com

catawiki

Wekelijkse Stripveilingen

bieden vanaf €1

- De Stripveilingen beginnen **elke vrijdag**
- Kavels lopen af op **maandag, dinsdag, woensdag en donderdag** vanaf **20:00 uur**
- Elke week **duizenden bijzondere strips** onder de hamer

catawiki.nl/stripveiling
catawiki.be/stripveiling

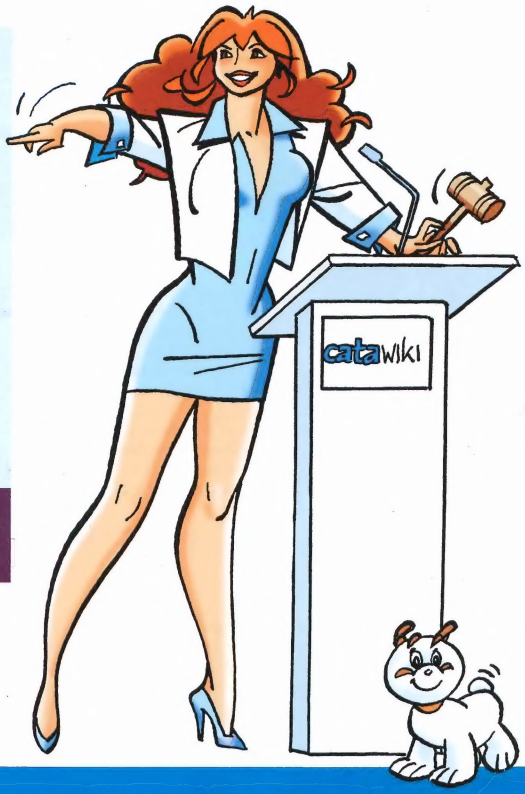

Wil jij ook je strips laten veilen?

- Hoge opbrengsten
- Lage verkoopcommissie
- Internationaal bereik
- Veilige verkoop

Kijk voor meer informatie op:

catawiki.nl/stripveiling/verkopen
catawiki.be/stripveiling/verkopen